

Vart du
är på väg
är viktigare än var du
kommer ifrån

MODERATERNAS
INTEGRATIONSKOMMISSION

Förord

En av 2020-talets allra största uppgifter i svensk politik är att lösa de stora integrationsproblemen. Det är avgörande för vår framtid som land.

Invandring kan vara löftesrik och har bidragit till att skapa några av världens mest dynamiska samhällen. Hundratusentals människor har under årens lopp kommit till Sverige och berikat vårt land med kultur, kunskap, entreprenörskap och skattepengar. Men invandring är också alldeles uppenbart något komplicerat som kan skapa ojämlikhet och stora motsättningar. Få länder har fått erfara det lika mycket som Sverige de senaste decennierna.

När invandringen – och integrationen därefter – fungerar bra, så berikar den invandrarlandet och ger goda förutsättningar för den som invandrar att skapa en bättre framtid för sig och sina barn. Men så blir det inte om landet dit många söker sig tar emot fler än man mäktar med, eller slarvar med integrationen av dem som kommer. Det är lätt att blunda för det som i grunden är riktigt svårt och fyllt av målkonflikter. Den framgångsrika invandringen – eller den framgångsrika internationaliseringen av ett land – kommer inte med automatik.

Under de senaste decennierna har Sverige gått från att vara ett land som präglas av en betydande homogenitet till att vara ett invandrarland. Idag är var femte person född utomlands, och bara de senaste tio åren har över 400 000 asylrelaterade uppehållstillstånd beviljats. Trots det har svensk politik aldrig tagit varken invandring eller integration på det allvar som krävs. Det har aldrig funnits ett genomtänkt förhållningssätt till hur många som bör få komma hit, vilka de bör vara – och på vilka villkor. Inte heller vad vi som land måste göra för att lyckas integrera människor in i den svenska gemenskapen, om de kommer hit från länder med helt andra lagar, regler och kulturer. Än mindre vad vi är beredda att kompromissa med om vi inte lyckas med integrationen. Eller hur vi ska möta de problem som uppstår, framförallt när integrationen inte lyckas.

Sedan 1970-talet har tvärtom en bärande idé i svensk politik varit att integration handlar om en "process från två håll", där både invandrare och infödda ska integreras i ett nytt multikulturellt samhälle. Den ansatsen leder fel. Idén om en "dubbelriktad process" är bara sann i den självklara meningen att med varje ny person – inflyttad eller infödd – så förändras landet en liten, liten aning. Samhället är inte statiskt. Men framgångsrik förändring måste bygga på kontinuitet. Det är inte en odefinierad mångfald som ska byggas upp, utan en svensk mångfald, förankrad i de lagar, kulturella föreställningar och historiskt arv som präglar just Sverige. Det är den verklighet den som kommer ny hit ska bli en del av, så att han eller hon kan fungera på ett tillfredsställande sätt i det nya landet.

Därför har också integrationen ofta misslyckats. Utanförskapet i svenska förorter är ett alldeles övertydligt exempel på det. Men integrationsproblemen berör hela samhället och griper in i nästan alla politiska sakfrågor: arbetslösheten och bidragsberoendet; kunskaps- och ordningsproblemen i skolan, vardagsbrottsligheten och den grova

organiserade kriminaliteten; trångboddheten och andra sociala problem som annars hör till en svunnen tid; ojämlikhet och ojämställdhet; radikalisering och extremism.

Att Sverige idag varken kan eller vill vara som det etniskt rätt homogena och slutna samhälle vi var under efterkrigstiden är ingen ursäkt för att inte nu ta tag i de problem som måste hanteras, om samhället ska klara av att värna det samhällskontrakt som de allra flesta svenskar värdesätter. Och det går att vända utvecklingen, men det kräver ett helt nytt sätt att se på integration – ett paradigmskifte, inte bara små justeringar i marginalen. Än mindre fortsatt välmenande men meningslösa och resultatlösa "integrationsåtgärder", "integrationsplaner", projekt och nya offentliga bidrag. Hade den gamla tidens kravlösa förhoppningar fungerat så skulle Sverige inte ha några integrationsproblem.

Det var för att arbeta igenom dessa breda och djupa problemområden som Moderaterna våren 2019 tillsatte en egen integrationskommission. Uppdraget var tydligt: Kommissionen fick uppgiften att vända på varje sten och lyssna till de främsta experterna för att ta fram en ny samlad svensk integrationspolitik. Målet var ett helhetsgrepp och ett program med skarpa förslag som också kan genomföras av en ny regering efter nästa val.

Naturligtvis kommer nya lagar och regler kräva betydande arbete i regeringskansliet och i riksdagen innan de kan genomföras, och naturligtvis krävs beredning och utredning. Men grundanalysen och målbilden ska vara tydlig: ska Sverige bli ett framgångsrikt land i internationaliseringens tidevarv måste vi lösa de problem vi redan har. Ska den nödvändiga folkliga förankringen finnas för betydande internationell öppenhet, måste kursen framåt vara genomtänkt. Svenska folket måste helt enkelt tycka att invandrings- och integrationspolitiken är legitim och välskött, precis som alla andra politiska frågor.

Jag har haft förmånen att leda detta arbete under 2019 och 2020 och delta i alla de diskussioner som integrationskommissionen har haft. Jag vill rikta ett särskilt tack till våra externa experter som varit med under resan, till arbetsgruppen och till sekretariatet. Bredden på och blandningen av olika erfarenheter och kunskaper har varit avgörande för processen. Den rapport som nu presenteras innehåller 100 förslag till en ny och samlad integrationspolitik. Som både tar fasta på möjligheterna och på allvar vill ta tag i problemen.

Rapporten utgår från den grundläggande premisen att själva integrationen i allt väsentligt är en enkelriktad process. Det vill säga, det är den som kommer hit som huvudsakligen förväntas anpassa sig till det samhälle som redan finns, det är inte samhället som förväntas anpassa sig till den som kommer ny. Det handlar inte om att tvingas ge upp sin egen kultur, utan om en nödvändig praktisk anpassning för att fungera i det svenska samhället – att respektera de lagar, seder och bruk som gäller här.

Vi är övertygade om att de flesta som invandrar hit förväntar sig att Sverige ska vara tydligt med vad som gäller. Tydlighet och höga förväntningar är inte att exkludera, det är att ta människor på allvar. Den som gör rätt för sig ska omvänt kunna lita på att det

svenska samhället erbjuder en ärlig chans att lyckas, och att rättsstatens likabehandling och trygghet omfattar alla.

En viktig del av detta redan existerande samhälle är den liberala demokratins tro på individuella rättigheter, på frihet och på tolerans, vilket gör att det öppna samhället har bättre förutsättningar att inkludera människor med olika religiös tro, olika politiska uppfattningar och olika kulturella rötter, än ett totalitärt samhälle skulle ha. Därför är det också mycket få människor som emigrerar till totalitära länder, och än färre som söker en fristad där.

Kommer man till Sverige måste man alltså förutsättas och förväntas vilja bli "vi" med oss. Det är inget snävt vi, men det kräver självklara saker som att respektera och följa de lagar som finns här, lära sig språket och att göra det man kan för att bli framgångsrik i vårt land. Det kommer för de allra flesta kräva betydande insatser men alternativet är ett liv i utanförskap som riskerar att gå i arv till kommande generationer. Och ju mer han eller hon förstår Sverige, desto mer kommer också han eller hon kunna påverka Sverige och göra det till sitt land.

Rapporten beskriver också ett övergripande mål för integrationspolitiken: "att invandringen ska vara bra för Sverige". Det betyder naturligtvis inte att varje invandrare personligen ska vara nyttig i någon enkel ekonomisk mening, utan att invandringen sammantaget – när de som invandrar för arbete, för kärlek eller för att få en fristad läggs samman – över tid måste gagna vårt land. En del invandring accepterar vi för att vi har en moralisk skyldighet. En del för att vi verkligen behöver den. Annan för att vi ser det som en naturlig del av den fria demokratiska världens utbyte länder emellan. Men invandringen måste som andra politiska områden vara legitim och ha stöd hos folket. Det kommer den bara i längden att kunna ha om den är bra för Sverige.

För att utvärdera om integrationspolitiken fungerar tillräckligt bra eller inte föreslår rapporten att två mått formaliseras och noga följs upp för att mäta graden av framgång inom integrationen. Det är ett ekonomiskt mått och ett språkmått. Det ekonomiska måttet tar sikte på graden av självförsörjning – att vuxna människor, både män och kvinnor, i Sverige förväntas försörja sig själva och sin familj. Bidrag finns för speciella livshändelser och för de få som omöjligen kan arbeta, inte som en permanent och normal försörjning. Med detta ekonomiska mått har Sverige idag 675 000 invandrare som inte är självförsörjande utan i varierande grad bidragsförsörjda. Siffran kommer naturligtvis aldrig att bli noll, men politiken måste entydigt inriktas på att kraftigt öka antalet självförsörjande invandrare.

Språkmåttet ska mätas i hur många invandrare som talar fungerande, begriplig svenska. Utgångspunkten för måttet är att man i Sverige förväntas kunna tala svenska, för att kunna tillvarata sina rättigheter och fullgöra sina skyldigheter. Även här brister Sverige gravt idag. Faktum är att ingen vet hur många i Sverige som inte kan tala en funktionell svenska, men allt tyder på att det är väldigt många. Inte ens hälften av alla SFI-deltagare klarar kurs C två år efter studiestarten, vilket är i linje med de språkkrav för permanent uppehållstillstånd som Moderaterna föreslår.

Med dessa båda mått på framgång – hur många är självförsörjande och hur många talar tillräckligt bra svenska – inom ramen för det övergripande målet att invandringen sammantaget och över tid ska vara bra för Sverige, får svensk invandrings- och integrationspolitik ett format för seriös diskussion. Vad klarar vi? Vilka insatser gör vi? Vad bör staten göra och vad kan ideella, kommersiella och enskilda krafter göra? Invandringspolitiken får precis som andra viktiga politiska områden styråror som håller kursen mot framgång och tar spjörn emot misslyckanden. Svensk finanspolitik och klimatpolitik har snarlika ramverk.

Det är min övertygelse att, om förslagen i denna rapport genomförs, så kommer Sverige att vända utvecklingen. Det kommer att ta tid och kräva enträget arbete – men det går. Tillsammans kan vi se till att enskilda framgångssagor förvandlas till tusentals berättelser om människor som har lyckats i Sverige, och gjort både livet för sig själva bättre och bidragit till att göra Sverige bättre.

Ulf Kristersson

6 april 2021 i Stockholm

Innehållsförteckning

Förord.....	2
Innehållsförteckning.....	6
1. Inledning.....	9
2. Integrationspolitikens mål.....	10
2.1. Mål för integrationen.....	10
2.1.1. Invandringen ska vara bra för Sverige.....	10
2.2. När är en person integrerad?.....	11
2.2.1. I Sverige försörjer man sig själv.....	12
2.2.2. I Sverige talar man svenska.....	12
3. Migration.....	14
3.1. Minskad invandring.....	17
3.1.1. Inför ett volymmål.....	17
3.1.2. Låg och enhetlig statlig ersättning för den som är ny i Sverige.....	18
3.1.3. Kvalificering till förmåner och bidrag utöver etableringsersättningen.....	19
3.1.4. Ny inriktning för mottagande av kvotflyktingar.....	20
3.2. Effektivare återvändande.....	21
3.2.1. Avreseboenden och fler förvarsplatser.....	21
3.2.2. Motverka att skuggsamhällen växer fram.....	22
3.2.3. Villkora bistånd.....	22
3.3. Ökade krav för att få stanna i Sverige.....	22
3.3.1. Skärpt vandelskrav för permanent uppehållstillstånd.....	22
3.3.2. Utvisning ska ske oftare vid brott.....	23
3.3.3. Återkalla samordningsnummer.....	23
3.4. Reformerad arbetskraftsinvandring.....	24
3.4.1. Locka högkvalificerad arbetskraft.....	24
3.4.2. Höjt löne- och försörjningskrav.....	25
3.4.3. Stopp för kompetensutvisningar.....	25
3.4.4. Avskaffa spårbyte.....	25
3.4.5. Motverka fusk och missbruk.....	25
4 Anpassning till ett nytt hemland.....	27
4.3 Svenska språket och svenska värderingar.....	29
4.3.1. Krav på språkkunskaper för permanent uppehållstillstånd.....	29
4.3.2. Utökad samhällsorientering för fler grupper.....	30
4.3.3. Krav på godkänd sfi för bidrag.....	31
4.3.4. Begränsa tolkkostnader.....	32
4.4 Uppvärdera medborgarskapet.....	32
4.4.1. Förlängd hemvist och krav på skötsamhet.....	32
4.4.2. Krav på kunskaper i svenska språket och om svenska samhället.....	33
4.4.3. Återkallelse av medborgarskap.....	33
4.5 Lika fri- och rättigheter för alla.....	33

4.5.1	Tillfälligt etableringsstopp för och genomlysning av konfessionella friskolor	33
4.5.2	Utredning av slöjförbud i förskola och grundskola	35
4.5.3	Avskaffa föreningsbidrag till etniskt definierade föreningar.....	35
4.5.4	Översyn av utbetalningssystem till civilsamhällets organisationer.....	36
4.6	<i>Hedersförtryck och hedersvåld</i>	36
4.6.1	Mer kunskap.....	37
4.6.2	Särskild brottsrubricering för hedersbrott	37
4.6.3	Moralpoliser	37
5	Bosättning	38
5.3	<i>Boende för nyanlända</i>	39
5.3.1	Avskaffa EBO för asylsökande	39
5.3.2	Se över anvisningslagen.....	39
5.3.3	Tidsbegränsat etableringsboende	40
5.4	<i>En långsiktig bostadspolitik</i>	40
5.4.1	Motverka bostadsbristen.....	40
5.4.2	Genomför en nationell folkräkning	41
5.4.3	Stöd vid ombildning	41
6	Arbetsmarknad	42
6.3	<i>Reformer för att fler nyanlända ska komma i arbete</i>	44
6.3.1	Begränsad ersättning för nyanlända under längre tid.....	45
6.3.2	Avskaffa rätten till kompletterande försörjningsstöd för nyanlända.....	46
6.3.3	Avskaffa etableringstillägget	47
6.4	<i>Arbete ska alltid löna sig bättre än bidrag</i>	47
6.4.1	Bidragstak	49
6.4.2	Mer restriktiv och enhetlig hantering i försörjningsstödet.....	49
6.4.3	Sänkt skatt på de allra lägsta arbetsinkomsterna.....	50
6.4.4	En ny jobbpremie.....	50
6.5	<i>Krafttag mot bidragsfusk</i>	51
6.5.1	Gemensamt utbetalningssystem för offentliga bidrag.....	51
6.5.2	Bidragsbrottsenhet på Försäkringskassan	51
6.5.3	Hembesök	52
6.6	<i>Alla som kan ska bidra till samhället</i>	52
6.6.1	Aktivitet på heltid ska krävas för att få försörjningsstöd.....	52
6.6.2	Samhällsnyttiga insatser.....	53
6.6.3	Alla ska kunna bidra efter sin förmåga	54
6.7	<i>Fokus på utbildning</i>	54
6.7.1	Skattelättnad för företag som satsar på utbildning för sina anställda.....	55
6.7.2	Utbildningsplikt	55
6.8	<i>Lägre anställningskostnader så att fler kan få jobb</i>	56
6.8.1	Fler och förstärkta nystartsjobb för nyanlända	58
7	Social rörlighet	59

7.3	<i>De första åren</i>	61
7.3.1	Utökade program hos BVC i utsatta områden.....	61
7.3.2	Obligatorisk språkscreening på BVC	62
7.3.3	Språkförskola för nyanlända barn	63
7.3.4	Språkförskola i utsatta områden	63
7.3.5	Avgiftsfri förskola för barn till föräldrar med långvarigt bidragsberoende	64
7.3.6	Behovet av fysisk aktivitet.....	64
7.4	<i>En bra skola för alla</i>	65
7.4.1	Mer kunskap i skolan	65
7.4.2	Starkare och tydligare nationellt ansvar för skolor med låga kunskapsresultat och kvalitetsbrister.....	65
7.4.3	Aktivt skolval.....	66
7.4.4	Mer svenska för elever som behöver det	66
7.4.5	Läxfritids på lågstadiet	67
7.4.6	Karriärtjänster på utsatta skolor och förskolor	68
7.4.7	Knyt övningsskolor i utsatta områden till lärarutbildningen	69
7.4.8	Särskilda insatser för nyanlända elever	69
8	Lag och ordning	70
8.3	<i>Trygg vardag</i>	71
8.3.1	Fler poliser och ökad polisnärvaro	71
8.3.2	Övervakningskameror.....	72
8.3.3	Ordningstvakter som komplement till polisnärvaro	72
8.4	<i>Kraftfulla insatser mot gängkriminaliteten</i>	73
8.4.1	Straffbart att vara med i ett kriminellt gäng.....	73
8.4.2	Skärpta straff och slopade rabatter	73
8.4.3	Bättre möjligheter att utreda och förebygga gängkriminalitet.....	74
8.4.4	Fler ska våga vittna mot gängen	75
8.4.5	Beslagta egendom från gängkriminella	76
8.5	<i>Bryt ungas brottsliga bana</i>	77
8.5.1	Socialtjänsten ska prioritera det förebyggande arbetet	77
8.5.2	Unga som begår brott ska oftare omhändertas enligt LVU.....	77
8.5.3	Staten bör ta över ansvaret för unga som är grovt kriminella	78
8.5.4	Häktning av unga som begår grova brott ska ske oftare	79
	Referenser	80

1. Inledning

Hur ser de reformer ut som rustar vårt land, så att vi kan ta vårt delansvar för människor på flykt i en trasig värld, och samtidigt ta hela ansvaret för hur det sedan går med integrationen i Sverige? Det här är frågor som kräver svar. För i grunden är och ska Sverige, svenskar och svenska företag vara en del av världen. Vår framtid ligger inte i att isolera oss och mest grubbla över vad som är riktigt svenskt. Istället ska vi stolt, ödmjukt och med respekt för våra egna ideal bidra till och berikas av den stora värld som finns utanför Sveriges gränser.

En nyckel till att besvara frågan handlar om integration. Att människor som kommer hit – oavsett om det är för att söka skydd eller för att bidra med sin kompetens – på riktigt blir en del av det svenska samhället är avgörande för att Sverige ska kunna vara del av den stora världen, utan att vi tvingas kompromissa med vår välfärd eller våra värderingar.

Utvandring kan vara nödvändigt, och invandring kan vara löftesrikt. Men det är inte lätt, och kommer aldrig att bli det. I Sverige har vi ofta trivialiserat detta, trots att det är uppenbart att få invandrare i första generationen kommer fullt ut till sin rätt i det nya. Flera kommer tvärtom att sakna det gamla, men migrera ändå – för sina barns och barnbarns skull. Desto värre att det går så illa för många av andra eller tredje generationens invandrare.

Idag har det gått så långt att ordet integration nästan uteslutande är sammankopplat med problem: arbetslöshet, skolmisslyckanden och kriminalitet. När integrationen fungerar som sämst skapas grogrund för splittring och misstro i samhället. Frihet, öppenhet och möten över religiösa och kulturella gränser har alltså inte bara ett stort värde. Utan ibland också ett högt pris. Det kan vara konfliktfyllt och det kan misslyckas.

Att förminska de integrationsproblem som Sverige står inför under 2020-talet vore ett svek mot alla de som anlänt till vårt land och fastnat i utanförskap – som allt för ofta går i arv till barn och kanske till och med barnbarn. Det vore också ett svek mot alla de människor som varje dag går upp och till jobbet för att bygga vår gemensamma välfärd. Staten måste börja uppfylla sin del av samhällskontraktet.

Men vi får inte heller glömma att integration är ett ord som egentligen borde signalera hoppfullhet. När integrationen fungerar som bäst skapar den ett rikare samhälle, både för de som redan är del av gemenskapen och för de som ska integreras i den. Människor får möjlighet att utveckla sina förmågor och bidra till samhällsbygget, samtidigt som de lägger grunden för en bättre framtid för sina barn. Det genererar välstånd och framsteg som kommer alla till del.

Moderaterna vill vända utvecklingen: att ordet integration förknippas med hopp snarare än hopplöshet. Uppgiften är varken liten eller enkel, men vi är fast övertygade om att den går att lösa. För att nå dit krävs målinriktade reformer på flera politikområden. Därför lägger Moderaterna fram denna rapport, med konkreta förslag för att forma en ny integrationspolitik som ställer höga krav och skapar stora möjligheter.

2. Integrationspolitikens mål

Den misslyckade integrationen har blivit ett av Sveriges mest akuta problem och är en av våra viktigaste framtidsfrågor. Men vad innebär det egentligen att vara integrerad? Och vad är en lyckad integrationspolitik? Dessa frågor har inte försetts med tydliga svar i den offentliga debatten.

2.1. Mål för integrationen

2.1.1. Invandringen ska vara bra för Sverige

Moderaterna anser att det övergripande målet för integrationspolitiken – en slags tumregel för den samlade invandringspolitiken – ska vara att invandringen sammantaget är bra för Sverige.

Sverige ska vara ett land som tar sin del av ansvaret för att hjälpa människor på flykt i en trasig värld. Men vi måste samtidigt bära det fulla ansvaret för att de människor som kommer hit blir en del av samhället. Det finns ingen anledning att de ekonomiska och sociala kostnaderna för asylinvandring ska vara större än nödvändigt. Invandringen till Sverige måste precis som alla andra politikområden ha en folklig förankring.

Rent ekonomiskt är omfattningen av effekterna på de offentliga finanserna beroende av hur många som får uppehållstillstånd i Sverige och hur snabbt de och eventuella anhöriga blir självförsörjande. Effekterna uppkommer genom att människor bidrar med skatter och socialförsäkringsavgifter samt erhåller olika typer av transfereringar från det offentliga transfereringssystemet och tar del av offentlig konsumtion. Fram till år 1980 omfördelades inkomster *från* invandrare *till* svenskfödda genom den offentliga sektorn.¹ Därefter har invandringen till Sverige inneburit stora kostnader för det svenska samhället, trots den gynnsamma åldersstrukturen hos invandrapopulationen.²

En studie av Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) visar att nettoomfördelningen via de offentliga finanserna till en genomsnittlig flykting under hela dennes tid i Sverige uppgår till i genomsnitt 74 000 kronor per år.³ Studien finner att den genomsnittliga flyktingen ger ett positivt nettobidrag till de offentliga finanserna under en begränsad period, men detta är inte tillräckligt stort för att täcka det initiala underskottet och det som uppkommer vid pensionsålder. Resultaten visar således att flyktinginvandringen i dagsläget är en offentligfinansiell kostnad för Sverige, på både kort och lång sikt.

¹ Ekberg (2009).

² Se exempelvis Ekberg (2009), Flood och Ruist (2015), Ruist (2015), samt Aldén och Hammarstedt (2016).

³ Ruist (2018).

Aldén och Hammarstedt (2016) har analyserat hur nettokostnaderna för en asylinvandrare sjunker när vistelsetiden i Sverige ökar.⁴ Resultaten i studien beror på vilka kostnader som tas med i beräkningarna, men när den offentliga konsumtionen inkluderas (exklusive infrastruktur och försvar) finner man att de genomsnittliga totala nettokostnaderna per flykting för den offentliga sektorn, fem år efter invandring, uppgår till omkring 70 000 kronor per år.⁵

Stödet för migrations- och integrationspolitiken, liksom alla andra politikområden, bygger på att den tjänar samhället i stort. En politik som kostar mycket och som skapar grogrund för allvarliga samhällsproblem kommer snabbt – och med rätta – att urholka medborgarnas förtroende för politiska beslut och beslutsfattare. Därför måste det uttalade målet vara att invandringen ska vara bra för Sverige.

I flera länder – med Kanada som det kanske mest välkända – görs dessa avvägningar explicit. De bestämmer hur många som bör få komma, varav hur många som får komma med asylskäl, och hur många som bör komma som arbetskraftsinvandrare. Hur många som staten tar ekonomiskt ansvar för och hur många som får komma med privat (eller kyrklig eller ideell sponsring). Det garanterar naturligtvis ingen felfri invandringspolitik, men gör i vart fall att det politikområdet rannsakas och bedöms som andra viktiga områden. Det är nyttigt, inte minst när man på legitima grunder kan tycka olika på detta område liksom på alla andra.

2.2. När är en person integrerad?

Moderaterna har länge förespråkat arbetslinjen som en väg ut ur utanförskap. Att den som kan arbeta och bidra till det gemensamma också gör det, är nödvändigt för att vara en del av samhällsgemenskapen och uppfylla sin del av samhällskontraktet.

Arbete är alltså en viktig pusselbit för en lyckad integration. Men enbart arbete räcker inte. De flesta skulle knappast betrakta en person som går till jobbet varje morgon, men som inte tillåter sin dotter att själv välja partner, som integrerad. Integration handlar också om att respektera svensk lag och förstå värderingar som många svenskar delar och majoritetssamhällets normer. Och att till stor del anpassa sig till dem.

Integration handlar alltså om flera parallella processer. Mot denna bakgrund föreslår Moderaterna två mått på integration – ett ekonomiskt mått och ett språkmått – inom ramen för den övergripande målsättningen och tumregeln, att invandringen ska vara bra för Sverige.

⁴ I studien ingår personer som är 18 år och äldre och som av flyktingskäl har invandrat till Sverige från länder i Afrika, Mellanöstern och övriga Asien under åren 2005–2007.

⁵ I studien fördelas integrationskostnaden över samtliga flyktingar, inte bara nyanlända som i ESO-rapporten.

2.2.1. I Sverige försörjer man sig själv

Hundratusentals invandrare jobbar, försörjer sig själv och bidrar till välfärden. Men en stor andel av de invandrare som kommit till Sverige under senare decennier har inte etablerat sig på den svenska arbetsmarknaden. Och aldrig har skillnaden i arbetslöshet mellan svenskfödda och invandrare varit större. Långt ifrån alla som i statistiken anses ha ett jobb kan leva på sina inkomster och försörja sig själva.

En studie som presenterades av Entreprenörskapsforum⁶, och som granskar perioden 1990–2016, visar att det i genomsnitt tar fyra till fem år för hälften av de nyanlända att få någon form av jobb. Samtidigt tar det mer än ett decennium innan ens hälften är självförsörjande. År 2019 var cirka 675 000, eller 50 procent, av invandrarna i arbetsför ålder *inte* självförsörjande⁷. Självförsörjning definieras som en bruttoinkomst på 186 000 kronor per år eller cirka 12 500 kronor netto per månad.

Inom flera av våra största invandrargrupper är läget särskilt allvarligt. Medianinkomsten från lönearbete eller näringsverksamhet bland personer i arbetsför ålder från Somalia som kommit de senaste fyra åren uppgick 2019 till drygt 100 kronor per månad. Motsvarande medianinkomst för personer från Syrien är knappt 4 000 kronor per månad. Fler än hälften av de kvinnor som kommit från Somalia eller Libanon de senaste nio åren tjänade 0 kronor 2019.⁸

En del i att vara integrerad bör definieras i enkla ekonomiska termer: att vara självförsörjande. Först då kan man klara sig på egen hand och samtidigt bidra till det gemensamma. Moderaterna anser att integration framgent bör mätas utifrån att människor lyckas bli självförsörjande och inte enbart utifrån sysselsättningsgrad. Att vara självförsörjande är viktigt i ekonomiska termer, men kan också med fog sägas vara en grundläggande svensk värdering.

Enligt de finanspolitiska och klimatpolitiska ramverken ska regeringen varje år till riksdagen redovisa utvecklingen inom finans- och klimatpolitiken i förhållande till de uppsatta målen och de viktigaste besluten för att nå dessa mål. Moderaterna vill att regeringen ska genomföra en motsvarande redovisning av självförsörjningsmålet varje år. Redovisningen ska innehålla en redovisning av utvecklingen för självförsörjningsgraden tillsammans med de viktigaste besluten för att öka densamma. Redovisningen ska göras inom ramen för integrationspolitikens övergripande mål – att invandringen ska vara bra för Sverige.

2.2.2. I Sverige talar man svenska

Att mäta hur framgångsrikt en person anpassar sig till ett nytt samhälle och ett nytt hemland är naturligtvis svårt och bäddar för konflikter om tolkningar. Vi är inte ute efter något kulturkrig utan är mycket mer praktiskt lagda. Vi vill att människor som delar land, samhälle och ofta medborgarskap ska förstå varandra.

⁶ Eklund och Larsson (2020).

⁷ Riksdagens utredningstjänst (2021).

⁸ SCB (2021a).

I vissa avseenden måste man anpassa sig vare sig man vill det eller inte. Lagar gäller, eller ska i vart fall gälla, alla. I andra avseenden är det en gradfråga. Många behåller hemlandets syn på saker, men anpassar sig ändå ett "lagom" vis. De allra flesta håller dock med om att språket för de allra flesta och i de flesta miljöer är helt centralt. Och i Sverige pratar man i huvudsak svenska.

Svenskkunskaper skapar möjligheter att tillgodogöra sig demokratiska rättigheter och skyldigheter, att arbeta, följa det offentliga samtalet och engagera sig i sina barns skolgång. Med största sannolikhet bidrar alltså goda svenskkunskaper till delaktighet. I Valundersökningen 2018, som svar på en fråga om "hur viktigt olika saker är för att vara svensk", uppgav nästan 70 procent av de svarande att det är mycket viktigt att kunna tala svenska. Hela 96 procent uppgav att det var ganska eller mycket viktigt. Det enda alternativ som fler (85 procent) ansåg var mycket viktigt var att respektera politiska institutioner och lagar. Som jämförelse ansåg knappt var tionde att det var mycket viktigt att ha bostad i Sverige större delen av sitt liv.⁹

Mot denna bakgrund är kunskaper i svenska ett lämpligt och användbart mått på praktisk anpassning, även om det givetvis har begränsningar. Måttet bör utgå ifrån undervisningen i svenska för invandrare (sfi). Den som klarar sfi-kurs C (den näst mest avancerade sfi-kursen) med godkänt betyg bör betraktas som en person med grundläggande svenskkunskaper. Detta är i linje med de språkrav för permanent uppehållstillstånd som Moderaterna tidigare föreslagit. Ett mått för barn och unga som invandrat efter skolstart är att ha slutfört årskurs 9 med godkänt betyg i svenska som andraspråk.

Det saknas idag tillförlitlig statistik för studieresultat, genomströmning och hur stor andel av de nyanlända som studerar sfi på nationell nivå. Det ger i sin tur osäkra analysunderlag och försvårar möjligheten att mäta och utvärdera språkkunskaperna hos de som invandrar till Sverige.¹⁰ Enligt Skolverkets uppskattningar för år 2019 slutförde uppskattningsvis drygt en tredjedel av alla kursdeltagare som deltog i sfi-kurs C eller D sina studier i kurserna. Av det totala antalet kursdeltagare i sfi år 2019 var det en fjärdedel av dessa som slutförde sina studier i sfi kurs C eller D.¹¹ En uppföljning som Skolverket har gjort visar att färre än hälften av alla som börjar i sfi, efter två år, kommit upp i den grundläggande kunskapsnivå i svenska språket som vårt krav innebär.¹² Med tanke på Sveriges omfattande invandring de senaste decennierna är det en rimlig uppskattning att det idag bor hundratusentals personer i Sverige som inte talar en funktionell svenska. Det antyder uppgiftens omfattning.

I ett första steg måste Skolverket ges i uppdrag att samla in tillförlitlig statistisk över studieresultaten i sfi. I nästa steg vill Moderaterna att regeringen varje år – i enlighet med principerna om måttet för självförsörjning – redovisar till riksdagen hur språkkunskaperna baserat på sfi-resultaten utvecklas, tillsammans med de viktigaste

⁹ Ekengren Oscarsson (2019).

¹⁰ SOU (2020a).

¹¹ Skolverket (2020a).

¹² Skolverket (2018).

besluten för att förbättra språkkunskaperna. Redovisningen ska göras inom ramen för integrationspolitikens övergripande mål – att invandringen ska vara bra för Sverige.

3. Migration

Antalet människor som kommer till Sverige påverkar möjligheterna att lyckas med integrationen. Därför är den svenska migrationspolitiken en avgörande del av integrationspolitiken och den måste behandlas därefter. Sverige har under alltför lång tid haft en hög asylrelaterad invandring, utan att ta verkligt ansvar för att de som invandrar också ska bli en del av det svenska samhället. Idag är integrationsproblemen uppenbara.

De senaste tio åren, 2011–2020, har nästan en halv miljon människor sökt asyl i Sverige och drygt 400 000 asylrelaterade uppehållstillstånd beviljats.¹³ Med asylrelaterade uppehållstillstånd avses här uppehållstillstånd beviljade till asylsökande och för nära anhöriga till personer som tidigare fått uppehållstillstånd av asylskäl.

År 2016 beviljades det högsta antalet uppehållstillstånd någonsin i Sverige: strax över 150 000. Majoriteten, nästan 87 000, av dessa var asylrelaterade. Sedan dess har invandringen minskat något och så även den asylrelaterade invandringen till följd av ändringar i migrationslagstiftningen men framför allt gränskontroller, överenskommelsen om irreguljär migration från Turkiet till EU och coronapandemin. Det har helt enkelt blivit betydligt svårare att såväl ta sig in i som vidare genom Europa.

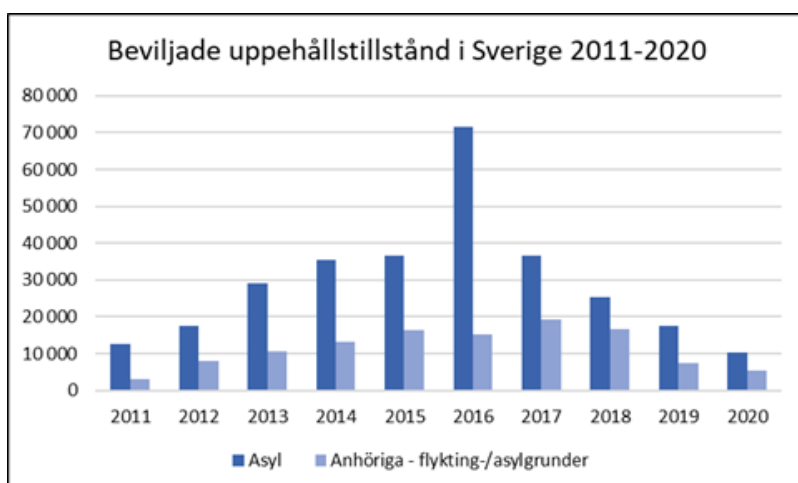
År 2019 beviljades cirka 25 000 asylrelaterade uppehållstillstånd. Men trots de senaste årens minskning är invandringen till Sverige alltså fortfarande på mycket höga nivåer ur ett historiskt perspektiv (med undantag för åren 1993–1994 då flyktingströmmarna ökade till följd av kriget på Balkan).¹⁴ 2020 års relativt låga antal asylsökande och asylrelaterade uppehållstillstånd ska ses i ljuset av coronapandemins effekter med stängda gränser och reserestriktioner världen över. Antalet ansökningar avvek även från vad Migrationsverket räknat med.¹⁵

¹³ Migrationsverket (2020b).

¹⁴ Migrationsverket (2020a).

¹⁵ Migrationsverket (2021a).

Diagram 1. Beviljade uppehållstillstånd i Sverige 2011–2020. Källa: Migrationsverket 2021.

Antalet beviljade asylansökningar i Sverige har inte bara varit högt i ett historiskt perspektiv, utan också i jämförelse med övriga EU-länder. Under en tioårsperiod 2008–2017 var Sverige konsekvent ett av de tre länder i EU som beviljade flest asylansökningar sett till befolkningsmängd. Fyra av dessa tio år beviljade Sverige flest ansökningar sett till befolkningsmängd av alla EU-länder.

Tabell 1: Antal beviljade asylansökningar per 10 000 invånare i EU-28, 2008–2017. Källa: Ekonomifakta 2021.

	År 2008	År 2009	År 2010	År 2011	År 2012	År 2013	År 2014	År 2015	År 2016	År 2017
1	Malta (34,57)	Malta (41,13)	Sverige (9,11)	Malta (21,33)	Malta (34,37)	Malta (37,99)	Sverige (31,78)	Sverige (33,20)	Sverige (67,60)	Tyskland (31,70)
2	Sverige (8,54)	Cypern (14,18)	Malta (5,31)	Sverige (9,35)	Sverige (13,08)	Sverige (25,14)	Malta (29,34)	Malta (28,43)	Tyskland (52,80)	Österrike (28,73)
3	Österrike (4,16)	Sverige (7,67)	Cypern (5,19)	Österrike (4,88)	Österrike (5,30)	Österrike (5,82)	Cypern (11,60)	Cypern (18,71)	Österrike (34,91)	Sverige (26,79)
Snitt EU-28	1,16	1,25	1,1	1,18	1,81	2,13	3,3	6,05	13,19	8,56

Sverige tar också emot en stor andel asylsökande i förhållande till våra nordiska grannländer Danmark, Finland och Norge. Av det totala antalet asylsökande till Sverige och våra nordiska grannländer de senaste tio åren, kom ungefär sju av tio till Sverige.¹⁶

¹⁶ Eurostat (2021a).

Diagram 2. Antal asylsökande i Danmark, Finland, Sverige och Norge 2011–2020. Källa: Eurostat 2020.

Den asylrelaterade invandringen till Sverige har inte bara förändrats på så sätt att antalet har ökat, utan sammansättningen av ursprungsländer har också förändrats.¹⁷ Länders utveckling och välbefinnande kan jämföras med måttet Human Development Index (HDI). De senaste tio åren har asyl främst beviljats personer som kommit från mindre utvecklade länder jämfört med tidigare: Syrien, Afghanistan, Eritrea, Somalia och Irak istället för exempelvis forna Jugoslavien, Iran och Chile.¹⁸ De senare är länder som har högt eller mycket högt HDI, medan de förra har lågt till medelhögt HDI.¹⁹

Dessa förändringar avspeglas också i befolkningens sammansättning. Under de senaste tio åren har Sveriges befolkning ökat med cirka en miljon personer. Invandring stod för nästan 65 procent av befolkningsökningen under 2020.²⁰ Var femte person som bor i Sverige idag är utrikes född och var fjärde har utländsk bakgrund.²¹ Bland dem är Syrien det vanligaste födelselandet, följt av Irak, Finland, Polen och Iran. Var sjunde person (13,9 procent) som bor i Sverige är född i ett land utanför EU år 2019.²² Det är högst av alla EU-länder för vilka det finns tillgänglig statistik.

Den höga asylrelaterade invandringen är huvudsakligen en konsekvens av att ett stort antal asylsökande sökt sig till just Sverige. Under de senaste tio åren har nästan en halv miljon personer sökt asyl i Sverige, varav knappt hälften kom 2014–2015. Nivåerna under dessa två år (cirka 80 000 respektive 160 000 asylsökande) skiljer sig drastiskt från nivåerna under övriga 2000-talet, då antalet som regel varierat mellan cirka 20 000 och 35 000 asylsökande. De allra flesta asylsökande, två tredjedelar, var män och pojkar. Belastningen på svenska myndigheter och mottagningsystemet har

¹⁷ SCB (2016).

¹⁸ Migrationsverket (2021b).

¹⁹ HDI (2020).

²⁰ SCB (2021b).

²¹ SCB (2021c).

²² Eurostat (2020).

varit stor. Det gynnar varken den enskilda individen, integrationen eller de offentliga finanserna.

Vidare fungerar återvändandearbetet undermåligt för de som fått avslag på sin asylansökan och därmed ska lämna Sverige. Till exempel har Riksrevisionen²³ och Delegationen för migrationsstudier²⁴ identifierat flera allvarliga brister i det svenska återvändandearbetet samt hur myndigheternas arbete med att verkställa av- och utvisningsbeslut undermineras av olika politiskt beslutade undantag. Det handlar till exempel om att myndigheter har otydliga ansvarsområden och att informationsförluster sker i utbytet dem emellan. Därtill försvåras arbetet av att asylprocessen innehåller många spår och att incitamenten till återvändande brister.

Förutsättningarna för att lyckas med integrationen beror på flera faktorer, men till stor del handlar det om hur många människor som kommer till Sverige samtidigt, liksom gruppens sammansättning. Sammantaget har den höga asylrelaterade invandringen till Sverige under lång tid bidragit till det integrationsmisslyckande som vi nu ser i samhället, med parallellsamhällen och utanförskap som följd. Sveriges asylrelaterade invandring behöver struktureras upp och anpassas efter vår förmåga – eller snarare oförmåga – att klara av integrationen. För att lösa integrationsproblemen måste antalet asylsökande till Sverige därför vara betydligt lägre än vad det har varit och en rad åtgärder måste komma på plats för att uppnå detta.

3.1. Minskad invandring

3.1.1. Inför ett volymmål

En av de viktigaste åtgärderna för att minska den asylrelaterade invandringen till Sverige är att införa ett volymmål för mottagandet av asylsökande. Volymmålet ska innebära ett betydligt lägre mottagande än idag. Sveriges asylmottagande ska inte överstiga nivåerna i våra grannländer Norge, Finland och Danmark. I fråga om antal asylsökande innebär det i nuläget ett svenskt volymmål om drygt 5 000 asylsökande per år. Det motsvarar alltså mottagandet i Norge, Finland och Danmark för år 2019 med hänsyn tagen till folkmängd. Som jämförelse tog Sverige samma år emot nästan 22 000 asylsökande, och volymmålet skulle alltså innebära att mottagandet minskade med cirka 80 procent.

Gränskontroller, coronapandemin och svårigheterna att resa till följd av den har haft en dämpande effekt på antalet asylsökande till Sverige och resten av Europa. Sveriges asylmottagande är dock fortsatt klart högre än Norges, Finlands och Danmarks. Av det totala antalet asylansökningar i Sverige, Norge, Finland och Danmark år 2020 gjordes cirka tre fjärdedelar i Sverige.

²³ Riksrevisionen (2020).

²⁴ Delegationen för migrationsstudier (2020).

Syftet med ett volymmål är dels att ha en tydlig utgångspunkt för planering och mottagande av asylsökande, dels att få ett tydligt styrmedel för förutsägbarhet och långsiktig hållbarhet inom migrationspolitiken. Volymmålet är alltså avsett att vara vägledande i den svenska invandringspolitiken. Om målet inte ser ut att uppnås krävs olika slags skärpande åtgärder i invandringspolitiken i syfte att nå detta. Flera sådana åtgärder redovisas i denna rapport.

De finanspolitiska och klimatpolitiska regelverken fungerar som etablerade förebilder. Regeringen bör ansvara för att vart fjärde år ta fram en handlingsplan som ska lämnas till riksdagen året efter ordinarie val till riksdagen. Handlingsplanen ska inkludera en utvärdering av den förda politiken och eventuella åtgärder som ska vidtas om volymmålet riskerar att överskridas. I enlighet med regeringsformens beredningskrav remitterades den klimatpolitiska handlingsplanen till över 200 instanser, och samma ordning skulle kunna användas för en migrationspolitisk plan.

Med ett volymmål blir det slut på de tvära kast som fått dominera svensk migrationspolitik de senaste decennierna. Ett volymmål ska utformas i enlighet med Sveriges internationella konventionsåtaganden och med respekt för asylrätten. Ett överskridet mål kan aldrig i sig vara avslagsgrund för en enskild asylsökande. Var och en som efter en prövning bedöms ha skyddsbehov ska beviljas uppehållstillstånd i Sverige.

3.1.2. Låg och enhetlig statlig ersättning för den som är ny i Sverige

Den som kommer som ny till Sverige ska kunna få samhällets hjälp för sin försörjning under den första tiden i landet. Men det är avgörande att den sammanlagda ersättning som ges dels ska vara låg och dels ska vara kopplad till tydliga krav på att arbeta sig in i samhället. Idag brister detta. En rapport från ESO visar att den ersättning som nyanlända får ofta är högre än försörjningsstödet.²⁵ Det finns dessutom möjligheter att utöver etableringsersättningen erhålla kompletterande försörjningsstöd, och på så sätt öka bidragsnivån ytterligare.

Moderaternas utgångspunkt är att ersättningen till nyanlända ska vara lägre än för de som är födda i Sverige eller som har bott i Sverige under lång tid. Den ersättning som ges ska också begränsas till ett ersättningsystem. Det är rimligt att den som kommer ny till Sverige och saknar arbete har lägre ersättning än personer som har bott här under hela sina liv eller under en lång tid.

Den möjliga tiden en person kan ha etableringsersättning bör samtidigt utökas från två år till fem år. Därmed avskaffas rätten till försörjningsstöd för den som varit i Sverige kortare tid än fem år. Staten, inte landets kommuner, ska med andra ord ta ansvar för nyanländas försörjning under en längre period. Därigenom tar staten ett större ansvar för de kostnader som uppkommit till följd av en misslyckad integration. Dock ska kommunerna fortsatt ha ansvar för insatser som till exempel undervisning i sfi, samhällsorientering och annan vuxenutbildning. Arbetsförmedlingen ansvarar för att ställa krav på att nyanlända deltar i insatser för att öka chanserna till jobb men i vissa

²⁵ Löfbom (2018).

fall kan kommunerna kunna överta även det ansvaret. En förutsättning för ett sådant övertagande är att organiseringen av kontroll- och sanktionssystemet för den statliga ersättningen kan ordnas på ett effektivt sätt.

3.1.3. Kvalificering till förmåner och bidrag utöver etableringsersättningen

Sverige ska vara ett samhälle där vi tar hand om varandra, men där alla också förväntas bidra. Den som är ny i Sverige ska få en låg och enhetlig ersättning för att klara sitt uppehälle. Över tid ska en nyanländ sedan kunna arbeta sig in i samhället och ta del av sociala förmåner och bidrag. Detta ska dock vara resultatet av egen ansträngning, och inte enbart bosättning. Kvalificeringen ska ske i takt med att man jobbar, betalar skatt och blir svensk medborgare. Det är både rimligt och rättvist.

Sverige har idag generösa ersättnings- och bidragssystem där flera bidrag är bosättningsbaserade istället för arbetsbaserade. Bosättningsbaserade bidrag innebär att nyanlända ges tillgång till de svenska socialförsäkringssystemen, utan att ha arbetat och betalat skatt i Sverige. I ett läge där stora grupper nyanlända ska etablera sig på svensk arbetsmarknad är behovet av en tydlig arbetslinje i bidragssystemen större än tidigare. Arbetslinjen innebär att man ska kvalificera sig till bidrag och välfärdsförmåner genom arbete. Att istället automatiskt få tillgång till den svenska välfärden när man kommer till Sverige riskerar dels att minska drivkrafterna att arbeta, dels att förtroendet för de svenska bidragssystemen ifrågasätts. Det leder också till onödigt höga kostnader.

Förutom att bidragssystemens utformning påverkar de ekonomiska drivkrafterna till arbete, så är detta också en viktig faktor i valet av land när man migrerar. Forskning visar att det finns ett starkt orsakssamband mellan ett mindre generöst bidragssystem och det aktuella landets invandring.²⁶ I exempelvis Danmark minskade invandringen med 5 000 personer per år när ersättningen till nyanlända halverades. Minskningen skedde snabbt efter införandet, och detta kan sannolikt också förklaras av att Danmark samtidigt bedrev en informationskampanj i utländska medier om de förändringar som skett.

Moderaterna menar att den som kommer till Sverige bör få full tillgång till svenska bidrag och ersättningar enbart genom eget arbete eller genom permanent och laglig bosättning i Sverige. I annat fall bör ersättningarna begränsas till en grundläggande generell trygghet. Succesiv kvalificering till välfärden utöver etableringsersättningen stärker drivkrafterna till arbete och integration samt minskar den ekonomiska belastningen på systemen.

Förslaget innebär att kvalificering ska krävas för bland annat följande bidrag i socialförsäkringsbalken: full föräldrapenning, flerbarnstillägg, adoptionsbidrag, omvårdnadsbidrag, bilstöd, merkostnadsersättning, omställningspension och särskilt pensionstillägg, sjukpenning och rehabiliteringspenning i särskilda fall, samt assistansersättning enligt lagen om assistansersättning. Denna lista ska dock inte ses som uttömmande. Att genomföra en reform av detta slag kommer kräva en bredare

²⁶ Se exempelvis Borjas (1999), Boeri (2010) och Agersnap m.fl. (2020).

utredning som omfattar flertalet bidrag, samt en utformning av kvalificeringsmodellen som är förenlig med EU-rätten.

För vuxna med barn ska kvalificering genom arbete krävas för full föräldrapenning. Nyanlända som inte arbetar eller har fått permanent uppehållstillstånd ska enbart ha rätt till etableringsersättning under de första fem åren. Den som behöver vara föräldraledig under tiden med etableringsersättning ska behålla sin etableringsersättning under ledigheten, dock med krav på regelbunden kontakt med Arbetsförmedlingen eller kommunen för planering av återgången till arbetsmarknaden efter ledigheten.

I garantipensionen ska samma kvalificeringsregler gälla för alla. Garantipensionen är en grundtrygghet till dem som haft låg eller ingen förvärvsinkomst alls. Systemet har en inbyggd kvalificeringsmodell. För att få full garantipension krävs att man har bott minst 40 år i Sverige. Pensionen minskar med 1/40 för varje år av bosättning som saknas. Men för personer som kommit till Sverige som asylinvandrare finns ett undantag som innebär att bosättningstiden i hemlandet räknas in i försäkringstiden. År 2016 var nästan hälften av alla pensionärer med garantipension utrikes födda.²⁷ Möjligheten att göra undantag för asylinvandrare bör fortsättningsvis tas bort. Om de totala pensionsförmånerna inte räcker för att uppnå skälig levnadsnivå utbetalas äldreförsörjningsstöd.

3.1.4. Ny inriktning för mottagande av kvotflyktingar

Sedan migrationsöverenskommelsen 2015 tar Sverige emot 5 000 kvotflyktingar om året, genom FN:s kvotflyktingssystem. Det gör Sverige till ett av världens största mottagarländer. Det gäller både sett till befolkningens storlek och i absoluta tal.

Kvotflyktingarna tillhör några av världens mest utsatta människor. Sverige ska fortsatt ge dessa människor en fristad från förföljelse och förtryck. På sikt vill därför Moderaterna se en övergång till ett renodlat kvotflyktingmottagande, där alla asylansökningar prövas utanför EU:s yttre gräns och de som beviljas uppehållstillstånd får en säker väg till Sverige. Det är viktigt för att ha ett ordnat mottagande och få stopp på människosmugglarnas hänsynslösa utnyttjande av utsatta flyktingar.

I väntan på att ett mer ordnat kvotflyktingssystem är på plats får svensk invandringspolitik inte styras utan att hänsyn tas till Sveriges utbredda integrationsproblem samt det omfattande asylmottagande vi har haft och fortfarande har. Som en del i detta behövs en ny inriktning för mottagandet av kvotflyktingar.

Sverige ställer, till skillnad från de flesta andra länder, inte några krav till FN-organet UNHCR på vilket underlag kvotflyktingarna ska väljas från. De flesta andra länder ställer krav på integrationsförmåga, till exempel en viss utbildningsbakgrund eller kunskaper i engelska. För att fler flyktingar än idag ska integreras bör även Sverige ställa krav som dessa. Dessutom bör krav ställas på att ta emot kvinnor och flickor i större utsträckning.

²⁷ Pensionsmyndigheten (2017).

Fram till dess att volymmålet är på plats och tillräckliga åtgärder vidtagits för att det ska kunna nås, bör Sverige återställa nivån på kvotflyktingmottagandet till 1 900 kvotflyktingar per år. Det var den nivå som gällde innan höjningen till nuvarande nivå om 5 000 kvotflyktingar.

3.2. Effektivare återvändande

Ett stort antal människor återvänder inte till sitt hemland självmant efter att ha nekats uppehållstillstånd i Sverige. Migrationsverkets statistik visar att antalet före detta asylsökande som inte har rätt att vistas i landet, och som borde ha lämnat Sverige, under perioden 2014–2019 uppgick till omkring 153 000 personer. Av dessa har omkring hälften registrerats som avvikna. De som stannar i Sverige utan tillstånd att vistas här lever i skuggsamhällen, som inte sällan präglas av såväl social utsatthet som illegalt arbete och kriminalitet.

Ett ja måste vara ett ja – och ett nej måste vara ett nej. Det är grunden för en reglerad invandring. Därför måste arbetet för att de asylsökande som fått avslag ska återvända hem förbättras väsentligt.

3.2.1 Avreseboenden och fler förvarsplatser

En person som har fått ett avvisnings- eller utvisningsbeslut ska bo på Migrationsverkets boenden, i särskilda avreseboenden. Vid dessa boenden kan myndigheterna samarbeta och samla sina resurser för att förbereda självmant återvändande. Personer som kommer från länder med hög avslagsfrekvens och möjlighet till en snabb verkställighet bör bo på avreseboenden under hela asyltiden.

Idag finns det cirka 520 förvarsplatser fördelade på sex förvar, varav det nordligaste ligger i Gävle. Därtill har antalet förvarsplatser under coronapandemin dragits ner till i genomsnitt 282 för att minska smittspridning.²⁸ Enligt Migrationsverkets och Polisens bedömningar ligger behovet i Sverige på minst det dubbla. Antalet förvarsplatser i Sverige måste bli fler och säkerheten måste höjas, till exempel genom möjlighet till genomsökning av förvarstagnas rum. Förvar bör också användas i större utsträckning. Det kan handla om att till exempel förlänga de tidsfrister som idag finns eller möjliggöra placering av en förvarstagen person på häkte eller anstalt vid platsbrist.

Det behövs samtidigt nya komplement till förvar. Ett sätt är att införa anmälningsplikt vid Migrationsverkets boenden, vilket innebär en restriktion för den enskilde att röra sig fritt. Till exempel ska den enskilde vara skyldiga att anmäla sig vid vissa klockslag eller befinna sig på boendet under vissa tidpunkter. Ytterligare en möjlighet bör vara elektronisk övervakning, till exempel med fotboja.

²⁸ Migrationsverket (2021).

3.2.2 Motverka att skuggsamhällen växer fram

Inre utlänningskontroll är ett viktigt verktyg för att hitta människor som vistas här utan tillstånd och som ska utvisas. Trots att problemet nu är större talar Polismyndighetens statistik för att antalet genomförda inre utlänningskontroller minskat markant sedan 2017.²⁹ Polisen bör få i uppdrag och ha som mål att kraftigt öka antalet inre utlänningskontroller. Inre utlänningskontroller måste dessutom vara en integrerad del av Polisens verksamhet. Dessutom bör Polisens befogenhet att ta reda på om en person har rätt att vistas i landet utökas. Det handlar till exempel om att Polisen bör ha rätt att ta fotografier och fingeravtryck vid inre utlänningskontroll.

Kommuner och myndigheter som kommer i kontakt med personer som vistas utan tillstånd i Sverige ska vara skyldiga att informera Migrationsverket och Polisen. Kommuner ska inte heller ha möjligheter att ge ekonomiskt bistånd till personer som vistas utan tillstånd i landet annat än mycket kortvarigt i avvaktan på kontakt med Migrationsverket och Polisen. I denna fråga behövs nationell lagstiftning.

Vidare bör reglerna för rätt till sjukvård för personer som vistas i Sverige utan tillstånd återgå till det som gällde före 2013, när rättigheterna utökades. Det innebär att regioner endast ska erbjuda akut (omedelbar) vård och behandling till denna grupp. Även rätten till tandvård bör begränsas till enbart akut tandvård.

Idag kan den som nekats uppehållstillstånd få en ny ansökan prövad efter fyra år. Detta bidrar till att människor stannar i Sverige och håller sig undan myndigheterna under samma period, istället för att återvända. Därför bör preskriptionstiden förlängas från fyra till tio år.

3.2.3 Villkora bistånd

Sverige bör ställa krav på ursprungsländer som tar emot svenskt bistånd att samarbeta vid återtagande av sina medborgare. Det kan till exempel handla om länder såsom Irak, Iran och Somalia. Konsekvensen att vägra ta emot sin medborgare som nekats rätt att vistas i Sverige bör vara att hela eller delar av biståndet dras in. Sverige bör samtidigt inom EU-samarbetet driva på för att EU:s biståndspolitik ska vara nära kopplad till att förebygga grundorsakerna till migration samt säkerställa ett effektivt återvändande till ursprungsländerna.

3.3 Ökade krav för att få stanna i Sverige

3.3.1 Skärpt vandelskrav för permanent uppehållstillstånd

Vandelskravet innebär att det, utifrån personens förväntade levnadssätt, inte ska råda tvivel om att ett permanent uppehållstillstånd bör beviljas. Moderaterna anser att vandelskravet bör skärpas. Den som begått ett brott med straffvärde på en månads

²⁹ Polisen 2020.

fängelse eller högre ska inte vara berättigad till permanent uppehållstillstånd. Karenstiden som gäller för ansökan om svenskt medborgarskap ska gälla även för permanent uppehållstillstånd, vilket som exempel innebär att en ansökan kan göras tidigast fyra år efter brottet om det gav fängelse i en månad.

3.3.2 Utvisning ska ske oftare vid brott

Om man vill bygga ett nytt liv i Sverige ska man följa lagar och regler. Om detta måste samhället sända en tydlig signal. En asylansökan ska avslås eller ett tidsbegränsat uppehållstillstånd återkallas om en utländsk medborgare begår ett brott med fängelse i straffvärde. Även ett permanent uppehållstillstånd ska kunna återkallas om den utländska medborgaren döms för ett brott med straffvärde om fängelse på sex månader eller mer. Detta ska ske inom de ramar som sätts av svensk grundlag och internationell rätt.

Många utländska medborgare som döms för exempelvis sexualbrott och grova våldsbrott slipper i praktiken utvisning på grund av deras anknytning till det svenska samhället eller familj och andra personer. Till exempel utvisas enbart 20 procent av dömda för våldtäkt med utländskt medborgarskap som är folkbokförda i Sverige. För grov misshandel är motsvarande andel tre procent. Givet att utvisning i många fall inte döms ut på grund av gärningsmannens anknytning till Sverige, bör mindre hänsyn tas till den dömdes anknytning till Sverige när utvisningsfrågan prövas. Vid grovre brottslighet ska utvisningsbesluten vara permanenta istället för tidsbegränsade.

3.3.3 Återkalla samordningsnummer

Samordningsnummer är en identitetsbeteckning för personer som inte är eller har varit folkbokförda i Sverige. Ett samordningsnummer kan tilldelas efter begäran av en myndighet. Syftet kan vara att undvika personförväxling eller att utbyta information om personen med andra myndigheter eller organisationer.

Sverige har utfärdat cirka 870 000 samordningsnummer till personer som lever och verkar i Sverige sedan systemet infördes år 2000. Dessa nummer är en stor del i problemet med fusk, bedrägerier och framväxten av parallellsamhällen. Vid en granskning av 4 000 samordningsnummer bedömde Skatteverket att identiteten på innehavaren inte var styrkt för cirka 45 procent av dessa. Granskningen indikerar därmed att det totalt sett kan finnas uppemot 400 000 samordningsnummer där innehavaren inte styrkt sin identitet.³⁰

Moderaterna menar att samtliga samordningsnummer bör återkallas för att återställa ordning och reda i systemet. Säkerheten i systemet behöver höjas i paritet med pass. Det innebär att personlig inställelse hos Skatteverket för att bekräfta sitt samordningsnummer.

Regeringen gör inte tillräckligt mycket för att skapa ordning och reda i hanteringen av samordningsnummer. Den föreslår att samordningsnummer automatisk ska

³⁰ SVT (2020).

avregistreras efter fem år från det att numret tilldelats en person om inte en myndighet eller den enskilde har förnyat numret. Moderaterna vill gå betydligt längre och anser att de samordningsnummer som inte bekräftas inom en rimlig tidsperiod, förslagsvis ett halvt år, bör avslutas.

3.4 Reformerad arbetskraftsinvandring

Sveriges framgångar och vår gemensamma välfärd bygger på arbete. Att människor kan komma hit och bidra med sin kunskap och drivkraft är i grunden bra. Sverige ska vara det självklara landet för strävsamma och företagsamma människor – från hela världen.

Arbetslösheten är särskilt hög bland invandrare och personer med kortare utbildning. Samtidigt vittnar svenska företag och entreprenörer i normala konjunkturlägen om svårigheter att finna rätt kompetens. Enligt Tillväxtverket är bristande tillgång till lämplig arbetskraft ett av de största tillväxthindren för småföretag.³¹

Det nuvarande systemet för arbetskraftsinvandring har brister. I internationella jämförelser sticker Sverige ut eftersom ett och samma regelverk gäller för all slags arbetskraftsinvandring, oavsett om det rör sig om högkvalificerad arbetskraft eller inte. Flera studier visar också att systemet med arbetskraftsinvandring missbrukas på olika sätt. Ytterligare en avigsida med dagens system är kompetensutvisningarna, där människor som arbetat och gjort rätt för sig i flera år i Sverige utvisas på grund av mindre felaktigheter.

3.4.1 Locka högkvalificerad arbetskraft

Sverige bör göra mer för att locka hit högkvalificerad arbetskraft. Vid komplett ansökan ska det finnas en garanti för att Migrationsverket har en handläggningstid på max 30 dagar. Vidare bör högkvalificerade arbetskraftsinvandrare snabbare kunna kvalificera sig för permanent uppehållstillstånd och i ett tidigare skede få möjlighet att byta arbetsgivare.

Idag är det heller inte möjligt att få visum för att söka arbete i Sverige. Av naturliga skäl kan det vara svårt att ordna ett jobberbjudande från ett annat land. Därför behövs ett talangvisum för högkvalificerad arbetskraft och personer med särskild expertis som vill etablera sig i Sverige.

Att Sverige har bland världens högsta marginalskatter på höga inkomster är ett problem då vi vill locka högkvalificerad arbetskraft. Idag ger expertskatten utländska experter, forskare och andra nyckelpersoner möjlighet att betala lägre skatt under de första fem åren som de arbetar i Sverige. Utvärderingar av den danska expertskatten³² som är både äldre och något mer generös, visar att den hade en stark effekt på inflödet

³¹ Tillväxtverket (2020).

³² Jacobsen Kleven m.fl. (2013).

av höginkomsttagare. På bara några år fördubblades antalet utlänningar med höga inkomster. Expertskatten har förstärkts alldeles nyligen men bör fortsatt reformeras, till exempel genom att den utökas till att även omfatta doktorander. Även inkomstgränsen för när expertskatt kan beviljas bör ses över.

3.4.2 Höjt löne- och försörjningskrav

Det är rimligt att lediga arbeten inom yrken som inte kräver utbildning eller en begränsad sådan i första hand går till arbetslösa personer i Sverige. Genom ett högre lönekrav för arbetskraftsinvandring kan den arbetskraft som redan finns i Sveriges bättre tas tillvara. Moderaterna vill därför att huvudregeln ska vara att arbetskraftsinvandring bara tillåts för arbeten med lön som ligger över den svenska medianlönen.³³ Förslaget är en del i en samlad politik för fler i arbete och minskat bidragsberoende. Ett höjt lönekrav avser också att försvåra för fusk, utnyttjande och kriminalitet kopplat till arbetskraftsinvandring eftersom det i stor utsträckning sker inom yrken där lönerna är lägre än medianlön.

En arbetskraftsinvandrare som vill flytta sina anhöriga till Sverige ska antingen försörja sina anhöriga eller så ska de anhöriga försörja sig själva. Försörjningskravet ska innefatta ett tydligt krav på bostad av viss storlek och standard.

3.4.3 Stopp för kompetensutvisningar

Trots ny lagstiftning och praxis fortsätter kompetensutvisningarna. Regelverket måste därför ändras så en helhetsbedömning görs och mindre fel inte per automatik leder till utvisning. Samtidigt bör andra sanktioner än utvisning av arbetstagaren införas och kunna användas när det är arbetsgivaren som har gjort fel. Då är det rimligt att arbetsgivaren får ta konsekvenserna, till exempel genom en företagsbot.

3.4.4 Avskaffa spårbyte

Spårbyte är en möjlighet för asylsökande som jobbar att, vid avslag på sin asylansökan, söka arbetstillstånd direkt när sökanden befinner sig i Sverige. Detta är ett undantag från huvudregeln om att arbetstillstånd ska vara ordnat före inresa till Sverige. Moderaterna vill att möjligheten till spårbyte tas bort. Den innebär en sammanblandning av asylsystemet och systemet med arbetskraftinvandring, och spårbyte strider dessutom mot principen att asylprocessen ska ha ett tydligt avslut.

3.4.5 Motverka fusk och missbruk

Arbetskraftsinvandring från länder utanför EU har bidragit till bättre kompetensförsörjning och ökade möjligheter för företag att växa och anställa. Samtidigt förekommer dåliga villkor, falska anställningar och handel med anställningsavtal, oftast i samband med mindre kvalificerade jobb. En rad åtgärder krävs för att ta itu med det

³³ När förslaget presenterades i februari 2021 var medianlönen i Sverige enligt SCB 31 700 kr.

fusk och missbruk som tyvärr förekommer inom ramen för arbetskraftsinvandring till Sverige.

För att minska riskerna för fusk behövs ett system där det ställs krav på att betala in sociala avgifter i förtid. Det kan exempelvis utformas så att arbetsgivaren under de två första åren av en anställning ska betala in sociala avgifter kvartalsvis i förskott.

Arbetskraftsinvandring vad gäller personliga assistenter är i för stor utsträckning förenad med missbruk och fusk. Det handlar inte sällan om ett cyniskt utnyttjande av både skattemedel och utsatta människor med brottsliga upplägg där funktionsnedsatta personer hämtas till Sverige för att ansöka om assistansersättning för att anhöriga ska få arbetstillstånd som assistenter. Skenanställningar, falska arbetsintyg och andra oegentligheter förekommer i syfte att tillskansas sig offentliga medel på oriktig grund. Det finns bekräftade kopplingar såväl till nationella och internationella kriminella nätverk som till nätverk inom sfären för våldsbejakande extremism. Problemet har belyst i flera rapporter.³⁴

Moderaterna vill mot denna bakgrund införa ett stopp för arbetskraftsinvandring till Sverige som personlig assistent. Vid behov ska det finnas beredskap att införa spärrar även mot andra yrkeskategorier där omfattande missbruk och fusk förekommer.

Handel med arbetstillstånd med hjälp av falska intyg bedöms vara en inkomstkälla för organiserad brottslighet. Dagens rättspraxis innebär dock att gärningsmän som begår denna brottslighet inte kan dömas för någon form av människosmuggling. Moderaterna vill därför se över lagstiftningen gällande människosmuggling i syfte att kriminalisera handel med arbetstillstånd och motverka att människor far illa.

Ett nytt brott bör införas – arbetskraftsmissbruk – där allvaret i missbruk av systemet med arbetskraftsinvandring ska tydliggöras och straffen skärpas.

Brottslighet med falska eller utnyttjade identiteter ökar. För att förhindra att tredjelandsmedborgare kan få flera identiteter i Sverige bör Migrationsverket ges rätt att uppta, lagra och söka biometriska data avseende samtliga personer som söker uppehållstillstånd i Sverige, däribland arbetskraftsinvandrare.

För att Migrationsverket ska kunna förebygga, kontrollera samt utreda fusk och missbruk behöver myndigheten få direktåtkomst till Skatteverkets, Försäkringskassans, Pensionsmyndighetens och Kronofogdemyndighetens databaser.

³⁴ Se exempelvis Polismyndigheten (2019) och Nationellt underrättelsecentrum (2020).

4 Anpassning till ett nytt hemland

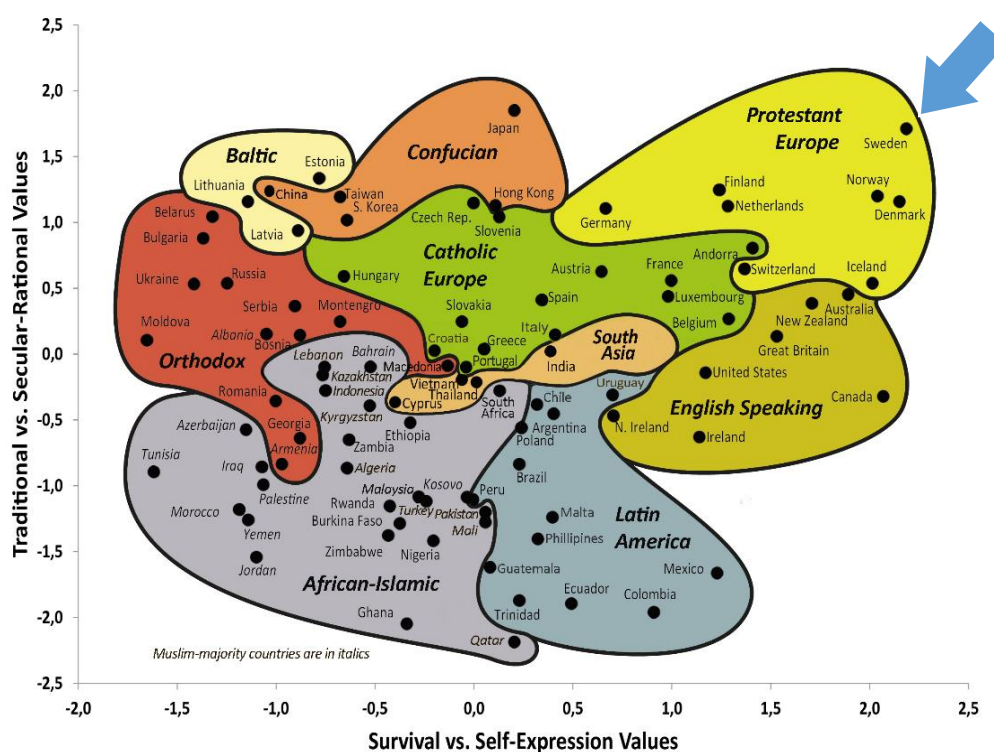
Många som är nya i Sverige tar snabbt till sig svenska lagar och värderingar. Andra förefaller leva här utan att i större utsträckning försöka anpassa sig till det nya landet. Bland vissa finns till och med ett uppenbart motstånd mot värden såsom jämställdhet och individuell frihet samt synen på religionen som en fråga för varje individ själv att ta ställning till. I Sverige råder religionsfrihet liksom rätten att avstå ifrån religion.

Integration sker genom flera parallella processer. En avgörande del är att man försörjer sig själv och bidrar till det gemensamma. Men det sker också genom anpassning: till lagar, kultur, seder, normer. Det handlar inte om att enbart ha kunskap om dessa, utan om att i det vardagliga och offentliga anamma ett beteende som ligger i linje med majoritetens förhållningssätt och att delta i den publika sfären. Samtidigt betyder lyckad integration inte alls att alla ska servera köttbullar på julbordet, eller – förstås – att alla ska fira jul.

Ibland hävdas att enkom förekomsten av ”en svensk identitet” fungerar exkluderande och därmed utgör ett hinder för integration, men i verkligheten är det precis tvärtom. Den nationella identiteten med dess tillhörande symboler och traditioner är viktiga nycklar för den som befinner sig i den snåriga integrationsprocessen. Det är alltså inte den svenska identiteten i sig, utan beslutet om att städa undan den, som skapar problem. Istället för att samlas kring en svensk, inkluderande identitet förenas många människor idag enbart av olika härkomst och av sitt utanförskap. De lever inom Sveriges geografiska gränser, men är inte delaktiga i det svenska samhället.

Hur kan då svensk identitet och svenska värderingar beskrivas? World Values Survey (WVS) sammanställer regelbundet en så kallad kulturkarta. Den är baserad på enkäter och visar hur olika länder i världen placerar sig utifrån människors värderingar.

Figur 1. World Values Survey, kulturkarta, 1981-2015. Källa: Puranen 2019.

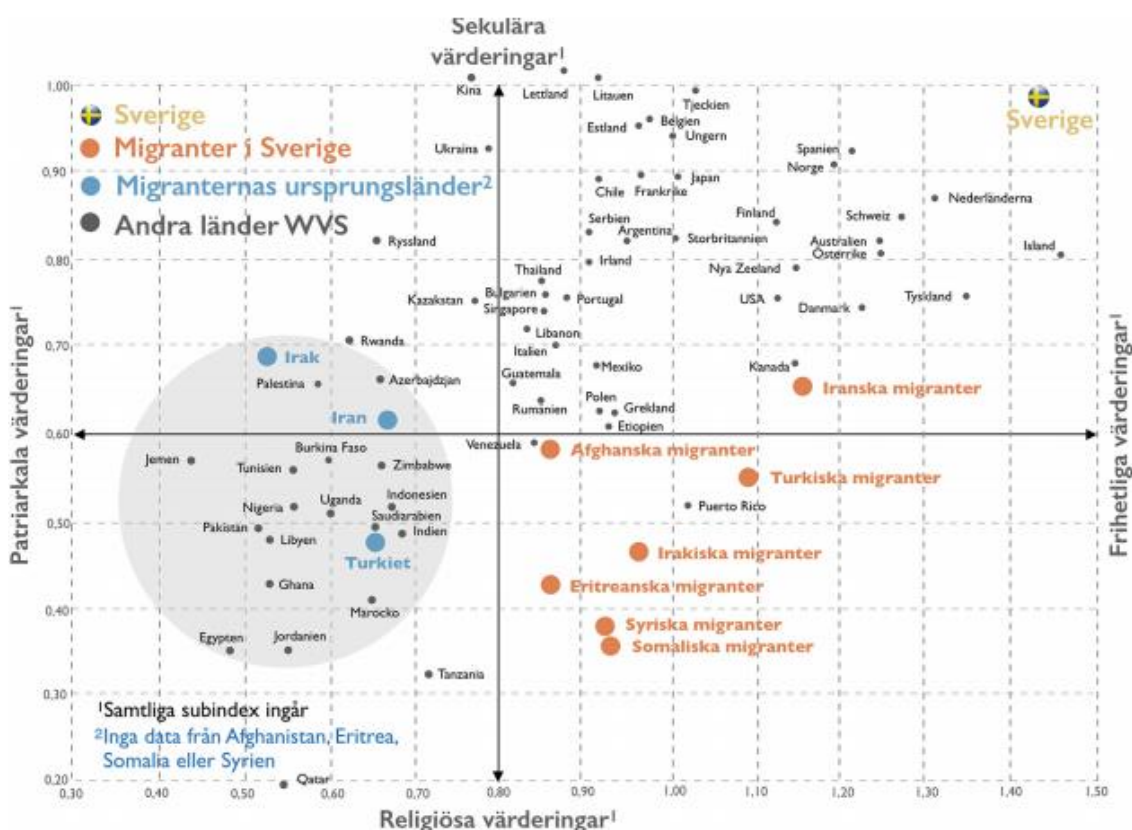

De nordiska länderna hamnar i det så kallade högerkrysset, med låg religiositet och en hög andel av befolkningen som har så kallade emancipativa eller frihetliga värderingar ("self-expression values"). Det är ett mönster som avviker ganska kraftigt från andra länder.

Det finns alltså belägg för att Sverige, och de nordiska länderna, har ett särskilt knippe värderingar som är vanliga just här. De svenska värderingarna placeras i ett större sammanhang i den västerländska värdegemenskapen om ett starkt skydd av mänskliga rättigheter, representativ demokrati och en fungerande rättsstat. De kännetecknas sig genom en stark tro på jämlikhet – att var och en ska få möjlighet att forma sitt eget liv utifrån sina egna förutsättningar.

Forskare vid Institutet för framtidsstudier (IFFS) har skapat en kulturkarta (nedan) som även visar migranternas värderingar genom undersökningen Migrant World Values Survey, vilken är baserad på WVS.³⁵ Kartan visar att utomeuropeiska invandrare i Sverige har värderingar som skiljer sig väsentligt från befolkningens i deras respektive hemländer. Samtidigt som avståndet på andra sätt är stort till de svenska värderingarna.

Figur 2. Migrant World Values Survey, kulturkarta. Källa: Puranen 2019.

Sammanfattningsvis har väsentliga förändringar av de invandrades värderingar skett efter ankomsten till Sverige vad gäller den frihetliga dimensionen, till exempel i frågor om att bejaka kvinnors rättigheter inom utbildning och jobb. De så kallade religiösa

³⁵ Puranen (2019).

värderingarna är dock bibehållna – kanske som ett resultat av den religionsfrihet som råder i Sverige, även om religiositeten överlag är låg. IFFS konstaterar att ”det som sker inom hemmets väggar” inte har förändrats i lika hög grad. Det handlar till exempel om ”synen på homosexualitet och kvinnors rätt att kontrollera sin sexualitet, att kunna välja sin partner, om, när och med vem man vill bilda familj, abort, skilsmässa osv.”³⁶

En tolkning av resultaten är att viss anpassning skett i det offentliga, men inte i den privata sfären, i fråga om svenska värderingar. Givetvis varken kan eller bör staten diktera en persons värderingar eller sträva efter att alla människor ska stöpas i samma form. Samtidigt gynnas inte integrationen, och ytterst den svenska samhällsgemenskapen, av en ordning där olika invandrargrupper lever i enklaver med normer och värderingar som inte är förenliga med majoritetssamhällets eller ens med svensk lag. Därför måste staten inom ramen för integrationspolitiken, men också inom välfärden, sända tydliga signaler om vilka grundläggande värden som gäller i Sverige.

Ytterligare en central aspekt för att få förståelse för och vara delaktig i ett samhälle – att anpassa sig – är att lära sig språket. Det ger möjlighet att följa den offentliga debatten och utöva sina demokratiska rättigheter. IFFS konstaterar också att kunskaper i svenska språket var positivt relaterat till invandrades känsla av att vara integrerad i Sverige. Det är i linje med tidigare forskning som visar att sannolikheten att vara sysselsatt och/eller att ha högre inkomst är högre för individer med goda språkkunskaper.³⁷

Sverige behöver en integrationspolitik som syftar till att invandrare ska komma in i och bli en del av det svenska samhället. Det har länge tvärtom funnits en bärande idé att integration handlar om en ”process från två håll”, där invandrare och infödda ska integreras i ett nytt multikulturellt samhälle. Den ansatsen har varit felaktig. Självklart påverkas hela samhället av invandring: ofta positivt, ibland negativt. Men politiken måste helt och fullt fokusera på att de som kommer till Sverige ska tillåtas och förväntas bli en del av det svenska samhället – genom att ställa krav och skapa möjligheter. Det kräver insatser för en praktisk anpassning, både vad gäller språk och värderingar.

4.3 Svenska språket och svenska värderingar

4.3.1 Krav på språkkunskaper för permanent uppehållstillstånd

Idag ställs inga krav på vare sig deltagande i undervisning eller en viss kunskapsnivå i svenska språket för att få permanent uppehållstillstånd. Det är anmärkningsvärt. Moderaterna anser att det bör ställas tydliga krav på nyanländas ansträngningar att lära sig svenska. Sådana ansträngningar ska vara en central del vid prövningen av permanent uppehållstillstånd. Moderaterna vill därför att godkända kunskaper i

³⁶ Puranen (2019).

³⁷ Rooth och Åslund (2006).

grundläggande svenska ska knytas till möjligheten för en person att få permanent uppehållstillstånd. Kravet bör ligga på minst nivå A2 i den gemensamma europeiska referensramen för språk (CEFR), vilket innebär en språkförmåga på grundläggande nivå. Det motsvarar ungefär sfi-kurs C. Möjlighet till dispens från språkkravet bör finnas exempelvis på grund av ålder, hälsa eller olika funktionsnedsättningar.

4.3.2 Utökad samhällsorientering för fler grupper

Samhällsorienteringen är avgörande för att så tidigt som möjligt ge nyanlända en grundläggande förståelse för det svenska samhället. Uppdraget består både i att förmedla kunskaper om vardagslivets praktiska aspekter och om de grundläggande värderingar som gäller i Sverige.

Migrationsverkets samhällsintroduktion behöver inledas redan under asylprocessen och vara obligatorisk samt spegla olika dimensioner av det svenska samhället. Den ska tydligt befästa vikten av det svenska språket, eget arbete samt de rättigheter och skyldigheter som gäller i Sverige. Om en asylsökande inte deltar i de aktiviteter Migrationsverket arrangerar ska hon eller han inte heller ha rätt till den dagersättning som asylsökande annars får.

Den kommunala samhällsorienteringen för nyanlända invandrare ska ges så tidigt som möjligt efter ankomst till kommunen. Moderaterna har drivit på för att utöka den samhällsorienteringen för nyanlända från 60 till 100 timmar. Att detta genomförts är positivt. Moderaterna vill att samhällsorienteringen ska avslutas med examination, det vill säga att ett samhällstest ska införas.

Tyngdpunkten i samhällsorienteringen ska enligt dagens förordning ligga på praktiska aspekter av att leva i Sverige – hur man lever och bor i Sverige liksom hur man åldras och vårdar sin hälsa. Moderaterna menar att samhällsorienteringen måste stöpas om. Praktiska aspekter ska ingå i samhällsorienteringen, men inte utgöra huvuddelen. Istället måste den utvecklas till att fokusera på huvudsakliga värderingsskillnader och hur vi lever här i Sverige. Det handlar till exempel om att barns och ungdomars rättigheter måste belysas tydligare. Även kvinnors rättigheter ska belysas, med fokus på jämställdhet och nolltolerans mot hedersförtryck. Förväntan på arbete och egen försörjning måste vara tydlig, liksom nödvändigheten i att följa lagar och regler.

Idag saknas en nationellt framtagen läroplan eller kursplan för samhällsorienteringen. Varje kommun är istället ansvarig för att ta fram en plan för samhällsorientering. Det innebär att det är svårare att följa upp och kvalitetssäkra att en likvärdig samhällsorientering ges över hela landet. En utvärdering gjord av länsstyrelsen visar att det finns stora skillnader i genomförande, innehåll och utförande. För att samhällsorienteringen ska vara likvärdig över hela landet behöver styrningen förstärkas. Därför bör en nationell kursplan införas som tydligare anger samhällsorienteringens innehåll och mål.

Det behövs även bättre uppföljning. Länsstyrelserna har ett uppföljningsuppdrag, men det omfattar ingen granskning eller tillsyn av enskilda verksamheter utan är en mer övergripande rapportering om organisation och deltagande. I samband med att

nationella kursplaner införs bör även tillsynen skärpas. Detta i syfte att säkerställa att verksamheterna följer det uppsatta innehållet samt uppnår målen och tillräcklig kvalitet i undervisningen.

Vidare finns ingen obligatorisk samhällsinformation till nyanlända barn och unga. Om barn inte känner till sina rättigheter enligt gällande lagar och regler, kan de inte heller hävda dem. Därför bör alla grund- och gymnasieskolor ges i uppdrag att vid mottagandet av en asylsökande eller nyanländ elev genomföra en kortare samhällsorientering anpassad till elevens ålder. Särskild vikt ska läggas vid frågor som demokrati, allas lika värde, barns rättigheter och jämställdhet. Samhällsorienteringen bör även innehålla praktisk information om vart man som barn kan vända sig för att ta tillvara sina rättigheter eller få stöd och hjälp, exempelvis den lokala ungdomsmottagningen, socialtjänsten eller tjejourer.

Även personer över 65 år bör omfattas av krav på deltagande i samhällsorientering, såvida det inte är direkt olämpligt med hänsyn till sjukdom eller dålig hälsa. De äldre i familjen är ofta värderingsbärare och det är viktigt att information om samhällets rättigheter och skyldigheter även kommer dem till del.

4.3.3 Krav på godkänd sfi för bidrag

Under de första åren i Sverige läser nyanlända svenska för invandrare (sfi) som en del av etableringsplanen. Idag är det vanligt att studierna avbryts eller att man läser i många år utan att göra tillräckliga framsteg. Skolverkets statistik för 2019 visar att fler än sex av tio inte klarade sin sfi-kurs inom ett år. Var fjärde deltagare avbröt studierna.³⁸ Samtidigt skiljer sig Sverige från bland annat Tyskland, Nederländerna och Danmark genom att prestationen i språkutbildningen inte påverkar vare sig rätten till permanent uppehållstillstånd eller nivån på de ekonomiska ersättningar som det offentliga betalar ut. Moderaterna vill ställa högre krav på deltagare i sfi så att fler lär sig svenska snabbare. Fler måste klara sfi för att kunna ta sig vidare till jobb eller utbildning.

Varje person som påbörjar sfi ska få en individuell prestationsplan som uppskattar tiden det kommer att ta att slutföra varje kurs och studieväg. Prestationsplanen ska utformas utifrån en modell som tar hänsyn till den studerandes förkunskaper, såsom tidigare utbildning. Vid avbrutna studier eller studier som inte fullföljs med godkända studieresultat inom den angivna tidsramen aktualiseras ett åtgärdssystem som innebär att individer kan få en varning och ytterst delvis eller helt indragen etableringsersättning.

För individer som har försörjningsstöd bör full ersättning beviljas endast om samtliga vuxna i hushållet läser sfi i enlighet med sin individuella prestationsplan eller uppfyller språkkraven för permanent uppehållstillstånd.

³⁸ Skolverket (2020b).

4.3.4 Begränsa tolkkostnader

Tolktjänster och tolkningens infrastruktur kostar det offentliga ungefär två miljarder kronor årligen. Rätten till tolk vid kontakter med myndigheter är idag obegränsad för individer som inte behärskar svenska. Det spelar ingen roll hur länge en person har varit i Sverige. Det gör att behovet av att lära sig svenska minskar, vilket skickar helt fel signaler om det egna ansvaret att lära sig svenska och värdet av det svenska språket. Moderaterna föreslår därför att rätten till betald tolk upphör för personer som har permanent uppehållstillstånd. Det ligger helt i linje med kravet på grundläggande kunskaper i svenska språket för permanent uppehållstillstånd. Undantag ska göras för brottmål eller utlänningsmål i de fall då det står klart att ett tolkbehov föreligger. Genom att stärka drivkrafterna att lära sig svenska och därmed klara sig utan tolk vinner både den enskilda personen och samhället i stort.

4.4 Uppvärdera medborgarskapet

Det svenska medborgarskapet har stor rättslig och symbolisk betydelse. Det står för samhörighet med Sverige och kan på så sätt bidra till sammanhållning. Människor som har sin framtid i Sverige ska ha goda möjligheter att bli medborgare här. Vägen till medborgarskap ska vara en viktig del in i det svenska samhället. Så är det inte idag. Därför behövs ny medborgarskapslagstiftning.

4.4.1 Förlängd hemvist och krav på skötsamhet

Idag krävs som huvudregel fem års hemvist i Sverige för medborgarskap. För statslösa och flyktingar gäller fyra år och för nordiska medborgare två år. 2015 införde Sverige ett asylsystem med tillfälliga uppehållstillstånd, och Moderaterna vill att det ska gälla även framöver. Det innebär att tidpunkten för förvärv av permanent uppehållstillstånd respektive svenskt medborgarskap med dagens regler i många fall kan komma att ligga mycket nära varandra. Permanent uppehållstillstånd bör dock vara ett steg på vägen till ett medborgarskap. Moderaterna vill införa två års förlängning i krav på hemvist. Det skulle innebära sammanlagt sju års krav på hemvist som huvudregel och sex år för statslösa och flyktingar.

De förlängda hemvistkraven för medborgarskap bör kombineras med en möjlighet att förvärva medborgarskap tre år tidigare för den som jobbar och försörjer sig själv, och har tillräckliga kunskaper i svenska och om det svenska samhället. Det skulle innebära en kraftfull drivkraft för att snabbt komma in i det svenska samhälls- och arbetslivet.

Därtill bör det införas ett krav på skötsamt liv för alla personer över 15 års ålder som söker medborgarskap, ett vandelskrav. Det förtydligar vikten av ett hederligt levnadssätt samt uppvärderar det svenska medborgarskapet. Det vandelskrav som finns idag är förenat med undantag för vissa grupper, däribland för ungdomar i åldern 15–17 år samt för unga vuxna i åldern 18–21 år som har bott i Sverige sedan 13 års ålder.

4.4.2 Krav på kunskaper i svenska språket och om svenska samhället

Svenska språket har stor betydelse för integrationen, liksom för möjligheten att utöva de rättigheter som följer med medborgarskapet. Samma sak gäller grundläggande faktakunskaper om vårt samhälle. För att bli medborgare ska dessa kunskaper visas genom prov och eller på andra vis, till exempel godkända betyg från universitetskurser eller avslutad gymnasieutbildning.

Språkkravet bör ligga på minst nivå B1 i den gemensamma europeiska referensramen för språk (CEFR), vilket innebär en språkförmåga på grundläggande nivå. Det motsvarar ungefär sfi-kurs D. Olika varianter av sådana krav finns i bland annat övriga nordiska länder och Tyskland. Möjlighet till dispens från kraven bör finnas exempelvis på grund av ålder, hälsa eller olika funktionsnedsättningar.

4.4.3 Återkallelse av medborgarskap

Idag saknas regler i Sverige som innebär att ett svenskt medborgarskap kan återkallas, bland annat i fall då någon begått ett brott som är till allvarlig skada för statens vitala intressen. Detta skiljer oss från länder som Tyskland, Danmark och Finland. Det finns skäl att ändra på det. Till exempel bör den som har dubbelt medborgarskap och som har begått terroristbrott eller annan grov systemhotande brottslighet kunna få sitt svenska medborgarskap återkallat. Det gäller även om medborgarskapet har beviljats till följd av mutor eller oriktiga uppgifter. Båda dessa förslag ligger inom ramen för vad som är tillåtet enligt folkrätten.

4.5 Lika fri- och rättigheter för alla

4.5.1 Tillfälligt etableringsstopp för och genomlysning av konfessionella friskolor

Moderaterna värnar friskolereformen, inte minst för att den ger möjligheter för elever och deras föräldrar att välja den skola och undervisningsform som passar dem bäst. Här ingår även skolor med konfessionell inriktning, vilket också Sverige måste garantera genom Europakonventionen. Det finns många välfungerande konfessionella friskolor i Sverige, där undervisningen håller hög kvalitet och där barn och unga inom ramen för skoldagen får ett viktigt sammanhang att ge uttryck för såväl sin kulturella identitet som religiösa övertygelse. Men det finns också exempel på friskolor, både med och utan konfessionell inriktning, där politisk och religiös extremism förekommit.

Som ett led i att värna friskolereformen måste den skyddas från missbruk, exempelvis mot att aktörer med extrema politiska eller religiösa syften får inflytande över skolor i Sverige. I första hand krävs förstärkt ägarprövning, tillsyn och kontroll för att stoppa skolor som främjar religiös och politisk extremism. Moderaterna menar därför att den ägar- och ledningsprövning som görs inför godkännande av friskolor bör kompletteras när det gäller prövningen av lämplighet att bedriva verksamheten. Kompletteringen innebär att den enskildes lämplighet även ska prövas i förhållande till vissa särskilt

fastställda demokrativillkor. Sådana villkor har bland annat föreslagits i den statliga utredningen om nya regler för skolor med konfessionell inriktning (SOU 2019:64). Utredningen föreslår också att det ska införas en huvudmannaförsäkran för personer som vill starta nya skolor där de försäkrar att verksamheten kommer att bedrivas i överensstämmelse med centrala demokratiska principer. Även detta anser Moderaterna bör införas.

Moderaterna har sedan tidigare även lagt fram förslag att pausa nyetablering av konfessionella friskolor till dess att ett tydligare regelverk och effektivare kontroller finns på plats. Vi står fast vid detta – ett tillfälligt etableringsstopp för konfessionella friskolor bör införas, och under denna period ska befintliga verksamheter med konfessionell inriktning inte heller kunna utöka sin verksamhet. Det tillfälliga stoppet ska givetvis utformas på så sätt att det är förenligt med de internationella konventioner som Sverige åtagit sig att följa.

Under det tillfälliga etableringsstoppet bör en fullständig genomlysning av befintliga konfessionella skolor genomföras. Det innebär att Skolinspektionen ska granska huruvida skolorna följer läroplanen och skollagen. Konkret kan det till exempel handla om huruvida historie-, religions- och sex- och samlevnadsundervisning bedrivs och håller tillräcklig kvalitet. Skolor som inte klarar genomlysningen ska inte få förnyat skoltillstånd och därmed tvingas stängas. Etableringsstoppet ska upphöra när genomlysningen är slutförd och när ett fungerande demokrativillkor i ägar- och ledningsprovningen finns på plats.

Vidare behövs korrekt kunskap om i vilken utsträckning det förekommer konfessionella inslag i skolor runt om i landet. I dagsläget går en liten andel (cirka sex procent) av alla friskoleelever på en grundskola med registrerad konfessionell inriktning, och av alla grundskoleelever är andelen knappt en procent. Dock är det idag frivilligt för skolor att registrera konfessionell inriktning. Det bör ändras. Moderaterna menar skolhuvudmannen ska vara skyldig att anmäla konfessionell inriktning till Skolinspektionen.

Detta minimerar risken för det mörkertal som idag finns vad gäller skolor som inte uppger att de är konfessionella men ändå har ett sådant inslag i sina verksamheter. Anmälningsskyldigheten ger Skolinspektionen ett mandat att ytterst återkalla tillståndet om en skola har konfessionella inslag som inte är anmält till myndigheten. Dessutom ska föräldrar och elever meddelas skriftligen om hur de konfessionella inslagen ser ut samt att deltagande är frivilligt.

Att införa anmälningsskyldighet är särskilt viktigt i ljuset av att Skolinspektionen på senare tid har riktat kritik mot flera skolor som inte varit registrerade som konfessionella, men där t.ex. bön förekommit i undervisningen och sex- och samlevnadsundervisning uteblivit. Även skolor som inte tidigare varit registrerade med konfessionell inriktning, men som enligt den nya anmälningsskyldigheten bör vara det, ska genomlysas av Skolinspektion under och efter etableringsstoppet.

4.5.2 Utredning av slöjförbud i förskola och grundskola

För- och grundskolan bör vara en frizon där flickor och pojkar ges samma möjligheter och behandlas lika. Barns frihet ska inte begränsas på grund av deras kön. Att tvinga barn att ha slöja är uttryck för en hederskultur som bör motverkas. Här är det viktigt att det svenska samhället är tydligt och visar att vi inte tolererar tvång eller hederskultur. Att flickor i skolåldern måste skylla sig är uttryck för en syn på pojkar och flickor som vi inte vill ska etableras eller utvecklas i Sverige.

Frågan om slöja på barn är dock inte enkel. Den kan till att börja med inte ses isolerad från andra insatser ägnade att motverka hedersförtryck. Vidare skulle ett förbud att bära slöja i skolan innebära att den direkta åtgärden riktas mot de som utsätts för hederskultur snarare än de som utövar den. Det kan skapa en lojalitetskonflikt hos barnet som i och med ett förbud utsätts för ännu en tvångsåtgärd – men nu från det allmänna. Det finns också konstitutionella fri- och rättighetsaspekter som gör frågan komplex. Det handlar bland annat om avvägningen mellan religionsfrihet och jämställdhet i skolan samt de gränsdragningsproblem som kan uppkomma med ett förbud.

Frågan om ett förbud mot slöja på barn ska införas i svensk för- och grundskola är sammanfattningsvis av sådan karaktär och inrymmer frågeställningar som innebär att den bör hanteras på nationell nivå snarare än lokalt. Moderaterna vill därför att en statlig utredning ska tillsättas för att överväga om ett slöjförbud ska införas i svensk skola. En sådan utredning bör ta ett helhetsgrepp i frågan och analysera alla de för- och nackdelar som finns med ett förbud. Utredningen bör vidare ta intryck av de erfarenheter som finns i övriga europeiska länder som infört liknande lagstiftning.

Vissa kommuner har på eget initiativ infört olika former av slöjförbud i förskolan och grundskolan. Förbuden har nyligen prövats i förvaltningsrätten som konstaterade att dessa strider mot bestämmelserna om religionsfrihet i såväl regeringsformen som Europakonventionen. I sin bedömning kom domstolen mer specifikt fram till att ett slöjförbud utgör en inskränkning av religionsfriheten som kräver lagstöd, men att lagstöd för närvarande saknas. Samtidigt noterade domstolen att rätten att bära religiösa kläder inte är absolut och att Europadomstolen flera gånger godtagit förbud mot huvudduk. Förvaltningsrättens avgöranden har överklagats, men om dessa bedömningar kvarstår så bör de kommunala förbuden omedelbart upphävas. Domstolens bedömning understryker dock vikten av att frågan om slöjförbud genomlysas grundligt i en statlig utredning.

4.5.3 Avskaffa föreningsbidrag till etniskt definierade föreningar

Bidrag till organisationer bildade på etnisk grund regleras i en särskild förordning³⁹. Den anger bland annat som villkor för stödet att medlemmarna till övervägande del ska ha utländsk bakgrund, att medlemsantalet ska uppgå till minst 1 000 betalande personer och att organisationen ska ha en demokratisk uppbyggnad. Syftet med bidragen är "att stärka organisationernas egna initiativ och verksamheter som rör

³⁹ Förordning (2008:63) om statsbidrag till organisationer bildade på etnisk grund.

kultur, språk, identitet och delaktighet i samhället”. Bidragen betalas ut av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). År 2019 uppgick dessa bidrag till 18,9 miljoner kronor och de fördelades på ett 40-tal organisationer.

Givetvis ska det stå personer med liknande etnisk bakgrund fritt att med egna medel bilda sina egna föreningar. Att staten stöttar sådana organisationer är dock en annan sak. De statliga bidragen bör inriktas på verksamheter som tydligt främjar integration, snarare än att samla människor enbart på grundval av att de delar en viss etnicitet. Därför bör bidragen till organisationer bildade på enbart etnisk grund avskaffas.

4.5.4 Översyn av utbetalningssystem till civilsamhällets organisationer

Såväl ungdomsorganisationer, trossamfund och folkbildningen har under åren haft problem med våldsbejakande extremism och andra idéströmningar som syftar till att undergräva det demokratiska samhället. Kontrollen har i många fall brustit. I nuläget är utbetalningarna spridda över flera myndigheter, till exempel Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) och Myndigheten för stöd till trossamfund (SST). Bidrag fördelas också via Folkbildningsrådet som är en ideell förening.

För att öka kontrollen och kunna tillämpa mer enhetliga demokrativillkor borde alla bidrag till ungdomsorganisationer, trossamfund och folkbildningen samlas under ett paraply. Att bristande tillsyn och missbruk av utbetalade bidrag gång på gång uppdagas är ett tydligt tecken på att nuvarande struktur inte fungerar. Samtidigt är det viktigt att en ny myndighet inte enbart besitter erforderlig kompetens för att utöva tillsyn och göra bidragsbedömningar, utan också kan bejaka olika organisationers särart. Detta får dock aldrig användas som en ursäkt för undermålig uppföljning och kontroll av hur skattemedel används.

4.6 Hedersförtryck och hedersvåld

I Sverige ska ingen ha rätt att hindra någon annan från att gå ut och röra sig fritt, träffa kompisar, besöka ett badhus, jobba eller skaffa sig en utbildning. Men idag lever många vuxna och barn under hedersrelaterat våld och förtryck.

Det hedersrelaterade våldet och förtrycket kännetecknas av att det oftast utövas kollektivt. Kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet är central och valet av partner är inte individens eget val utan en angelägenhet för familjen eller hela släkten. Hbtq-personer är särskilt utsatta. Ibland är en och samma person både offer och förövare, detta gäller inte minst pojkar och unga män.

Att blunda för hedersvåld och hedersförtryck är att svika de människor som drabbas. När värderingarna om jämställdhet och frihet utmanas måste det motverkas genom dels en livskraftig värderingsdebatt, dels konkret politik. Det svenska samhället behöver arbeta mer aktivt med att stödja människor och organisationer som verkar för jämställdhet och respekt för individens frihet. Staten och samhället behöver både skapa ett tryck på klanbaserade strukturer i Sverige, och samtidigt utveckla förmågan att hjälpa människor som vill lämna dessa strukturer.

4.6.1 Mer kunskap

Länsstyrelsen Östergötland har haft ett nationellt uppdrag från regeringen att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck sedan år 2005. Uppdraget har bidragit till ett långsiktigt och strategiskt arbete för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck, analys av utvecklingsbehoven samt utvecklingen av samarbetet mellan länsstyrelser, nationella myndigheter och ideella organisationer. Arbetet har alltså bedrivits i ett och ett halvt decennium och har inneburit att en kvalificerad organisation har byggts upp inom myndigheten. Inget talar för att behovet av omfattande insatser för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck kommer att minska – snarare tvärtom. Därför är det välkommet att besked givits om att Länsstyrelsen Östergötlands nationella kompetensteam ska utvecklas och permanentas i form av ett nationellt kompetenscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck.

4.6.2 Särskild brottsrubricering för hedersbrott

Vidare behövs skarp lagstiftning för att motverka hedersvåld och hedersförtryck. Idag finns inget specifikt hedersbrott i brottsbalken, även om en del handlingar som utförs i hederns namn är kriminaliserade. Moderaterna vill därför införa en särskild brottsrubricering för hedersbrott med grov fridskränkning som förebild, men där gärningsmannakretsen vidgas och där gärningar som begås av flera olika personer i samförstånd ska omfattas. Frågan har utretts, och det är angeläget att ny lagstiftning kommer på plats.

Hedersbrott bör ha ett minimistraff ungefär motsvarande minimistraffet för grov fridskränkning. Straffskalan för brottet kommer således endast omfatta fängelse. Det innebär att hedersbrott kommer att kunna medföra utvisning för utländska medborgare. Enligt andra förslag som Moderaterna har lagt fram ska utvisning som utgångspunkt alltid ske av utländska medborgare som döms för ett brott på fängelsenivå.

4.6.3 Moralpoliser

Något som på senare tid har uppmärksammats allt mer är företeelsen med självutnämnda så kallade moralpoliser. Kvinnor bosatta i förorter berättar om att de tvingas följa informella regler som upprätthålls av män, och även i viss mån av kvinnor, bosatta i området. Begränsningarna kan avse kvinnans rörelsefrihet, hennes val av kläder och vilka hon umgås med. Moderaterna vill därför genom ett särskilt brott – olaga frihetsbegränsning – kriminalisera att någon genom tvång eller otillbörliga påtryckningar förmår en person att följa regler eller instruktioner som syftar till att upprätthålla en viss människas eller grupps heder.

Vidare bör förekomsten av så kallade moralpoliser också kartläggas. En kartläggning kan bland annat tjäna som underlag för kommunernas, polisens och andra myndigheters beslut om åtgärder.

Det bör även införas en möjlighet att förbjuda moralpoliser på offentliga platser genom ett tillträdesförbud. Ett sådant förbud innebär att en viss person förbjuds att uppehålla sig inom ett visst angivet område om personen skapar otrygghet och begränsar andra personers möjlighet att röra sig fritt i samhället för att upprätthålla en viss persons eller

grupps heder. Området ska vara avgränsat. Tillträdesförbudet ska kunna meddelas för en bestämd period som högst får vara tre månader och ska därefter kunna förlängas med ytterligare högst tre månader.

5 Bosättning

De flesta asylsökande bosätter sig idag i så kallat eget boende (EBO) i väntan på beslut från Migrationsverket, istället för att bo i Migrationsverkets anläggningar. Ofta finns det egna boendet i redan segregerade områden, vilket innebär att EBO bidrar till att öka segregationen ytterligare. Även bland asylsökande som får uppehållstillstånd, och som har rätt till boende genom anvisningslagen i minst två år, väljer flertalet att bosätta sig på egen hand.

Klyftan är stor mellan de utsatta områdena, där många asylsökande och nyanlända väljer att bosätta sig, och övriga bostadsområden. Den som bor och växer upp i ett utsatt område möter inte sällan en tuff vardag med trångboddhet, otrygghet och arbetslöshet.⁴⁰ Dessutom finns få naturliga kontaktytor mellan de som bor i ett utsatt område och de som bor i exempelvis ett närliggande bostadsområde. Ofta kan det fysiska avståndet mellan områdena vara bara någon kilometer, medan levnadsvillkoren är helt olika.

Människors utbildning, ekonomi och kontaktnät påverkar möjligheterna till arbete och egen försörjning. Men det ger också kapacitet och självförtroende att ställa krav på kvaliteten och tillgängligheten i offentlig service, såsom skola, hälso- och sjukvård samt polisenärvaro. I utsatta områden riskerar segregationen att förstärka befintliga levnadsvillkor. En negativ spiral skapas som drabbar både den enskilde och området som helhet.

Dagens system för bosättning av asylsökande och nyanlända leder också till stor belastning på kommunernas ekonomi. Många av det stora antalet asylsökande som kom till Sverige under 2015 har inte längre rätt till, eller kommer snart inte att ha rätt till, statlig etableringsersättning – men har inte heller lyckats etablera sig. Det innebär att många kommuner redan har fått kraftigt ökade utgifter för både försörjningsstöd och nödbostäder. Situationen förväntas bli värre de kommande åren. Vissa kommuner har också börjat arbeta aktivt för att dessa hushåll ska flytta till andra kommuner för att på så sätt slippa det ekonomiska ansvaret.

För att motverka boendesegregationen och dess negativa effekter samt jämna ut uppväxtskillnader behövs en rad reformer. Inte minst vad gäller bosättningen av asylsökande och nyanlända. Utgångspunkten är att svenska lagar och de krav som ställs från samhällets sida gäller överallt. Likaså ska den offentliga servicen vara

⁴⁰ Brottsförebyggande rådet (2018).

tillgänglig och av hög kvalitet, oavsett var du bor. Rättigheter, skyldigheter och möjligheter ska gälla lika för alla.

5.3 Boende för nyanlända

5.3.1 Avskaffa EBO för asylsökande

Idag har asylsökande möjlighet att välja att bo i eget boende (EBO), till exempel hos släkt eller vänner. Ungefär hälften av alla asylsökande väljer EBO. Asylsökande upplever att EBO ger mer frihet och självständighet, enligt undersökningar.⁴¹ Samtidigt finns det rapporter som pekar på att EBO kan leda till minskade kontakter med det svenska samhället. Många kommuner har stora problem med de negativa effekterna av detta, och utredningar visar att EBO sannolikt förstärker boendesegregationen.⁴²

Möjligheten till EBO under asyltiden bör avskaffas. Det innebär att asylsökande ska bo på boenden som tillhandahålls av Migrationsverket. Det skulle även underlätta det återvändande som blir aktuellt om den asylsökande nekas uppehållstillstånd.

Asyltiden bör i första hand vara inriktad på asylprövningen. Att det funnits ett behov av integrationsåtgärder under asyltiden har varit en konsekvens av långa väntetider på asylbeslut. Dessutom är insatser för integration av mindre värde för den stora grupp som får nej på asylansökan. Väntetiderna på beslut måste därför hållas korta – tre till sex månaders väntetid istället för flera år. Detta möjliggörs inte minst genom en kraftig minskning av antalet asylsökande.

5.3.2 Se över anvisningslagen

Sveriges kommuner är sedan år 2016 skyldiga att ta emot nyanlända, det vill säga asylsökande som fått uppehållstillstånd, för bosättning genom anvisningslagen. Givet att volymmålet genomförs och att antalet asylsökande minskar kraftigt, bör anvisningslagen tills vidare kvarstå. Att nyanlända fördelas mellan landets kommuner bidrar till att minska boendesegregationen.

Samtidigt föreslår vi en översyn av de faktorer som styr fördelningen av nyanlända och viktningen av dessa faktorer. I dagsläget anger anvisningslagen fyra faktorer:

- kommunens arbetsmarknadsförutsättningar,
- befolkningsstorlek,
- sammantaget mottagande av nyanlända och ensamkommande barn, och
- omfattningen av asylsökande som vistas i kommunen.

Hur bostadssituationen ser ut i en kommun bör vara en tillkommande faktor. Det kan till exempel handla om eventuell bostadsbrist och förutsättningarna att bygga nya bostäder.

⁴¹ Lennartsson (2007).

⁴² Boverket (2008).

5.3.3 Tidsbegränsat etableringsboende

Kommuner skiljer sig idag åt när det gäller hur länge boende enligt anvisningslagen erbjuds. Cirka fyra av tio kommuner erbjuder permanenta boenden. Det är inte rimligt att den som är ny i Sverige får permanent bostad, eller långvarig rätt till bostad, framför andra. Det skapar en helt felaktig bild av vad man kan förvänta sig i Sverige, och det är en bostadspolitisk inriktning som inte gäller generellt för alla i Sverige.

Istället bör det införas en nationell modell med etableringsboende i max två år. För att få ett etableringsboende ska även krav ställas på att personen deltar aktivt i etableringsinsatser för att öka möjligheten till egen försörjning. På så sätt sänds en tydlig signal om vikten av jobb, studier och egna ansträngningar.

Efter de två åren, eller tidigare om personen inte deltar i etableringsinsatser, upphör boendet och personen hänvisas då till den ordinarie bostadsmarknaden. Det innebär att nyanlända ska söka bostad på samma villkor som övriga befolkningen.

Det ska även finnas vägledning i hur man gör för att hitta en bostad på egen hand. Många kommuner erbjuder redan idag så kallad bosök-skola, vilket innebär att kommunerna erbjuder stöd i hur man söker en bostad. Sådana projekt bör formaliseras och spridas till fler kommuner.

5.4 En långsiktig bostadspolitik

5.4.1 Motverka bostadsbristen

I Sverige råder det stor bostadsbrist. Tre av fyra kommuner anger underskott på bostäder. Unga, studenter och nyanlända har särskilt svårt att hitta boende, liksom äldre personer som är i behov av att byta bostad. Över 600 000 bostäder behövs inom de närmsta sju åren, enligt Boverket. Under efterkrigstiden rådde en likartad bostadsbrist. Lösningen blev 1960- och 70-talens så kallade miljonprogram, genom vilket det byggdes ett stort antal bostäder på kort tid. Dock fick de bostäder som producerades inom ramen för miljonprogrammet kritik tidigt, och programmet framstår nu till största del som ett misslyckande ur boendemiljöperspektiv.

Flera av de utsatta områden som uppstått finns idag i miljonprogramsområden. Polisen konstaterar att majoriteten av bostäderna i områdena tillhör allmännyttan, att det finns en utbredd illegal hyresmarknad, samt att bostadsbolagen tvingas konkurrera om kontrollen över sina fastigheter med kriminella gäng som exempelvis använder förråd till att gömma vapen och narkotika. Många av miljonprogrammets fastigheter är vidare i stort behov av renovering. Boverket har uppskattat det sammanlagda investeringsbehovet till uppemot 500 miljarder kronor.

Att rusta upp de hyresrätter som finns och bygga fler är inte tillräckligt för att råda bot på dessa problem. Svensk bostadsmarknad behöver reformeras i grunden. Detta är i högsta grad viktigt för att stärka integrationen. Med en fungerande bostadsmarknad

kan människor, inte minst de som är nya i Sverige, flytta dit jobben finns och bygga en stabil grund att stå på.

Det är bland annat mot denna bakgrund som Moderaterna har lagt fram omfattande förslag för att fler ska kunna köpa eller hyra sin första bostad. Det handlar dels om att förenkla och förkorta byggprocesser samt att öka tillgången på byggklar mark, dels om att förbättra rörligheten på bostadsmarknaden. För detta behövs en långsiktig och blocköverskridande överenskommelse om bostadsmarknadens funktionssätt. I det här läget räcker det inte att lappa och laga. Utan ett helhetsgrepp om bostadspolitiken kommer dagens problem att kvarstå och fördjupas.

5.4.2 Genomför en nationell folkräkning

Bristerna i folkbokföringen har länge varit kända. Skatteverket uppskattar att omkring 200 000 personer är skrivna på felaktiga adresser i Sverige. Exakt hur omfattande problemen är vet dock ingen. En folkbokföring som inte staten har kontroll över kommer till en stor kostnad för skattebetalarna och försvårar arbetet att hjälpa dem som behöver samhällets stöd allra mest.

Fusket med folkbokföringsuppgifter är en avgörande faktor i den organiserade brottslighetens verksamhet. Genom att ange falska folkbokföringsuppgifter kan kriminella dölja sin identitet. När staten inte vet vem som bor var blir det enklare för brottslingar att gömma sig undan rättvisan och på så sätt fortsätta sin destruktiva verksamhet. Kriminella använder idag falska adresser för att tillskansa sig bidrag och välfärdsförmåner som man egentligen inte har rätt till. Lag och ordning behöver tryggas, annars riskerar vi att befästa omfattande parallellsamhällen.

En folkräkning ger staten möjlighet att bättre bekämpa brott, verktyg för att hindra framväxten av utanförskap och parallellsamhällen och ger viktig kunskap i arbetet att motverka problem som trångboddhet. Därför vill Moderaterna genomföra en ny nationell folkräkning. En sådan har inte genomförts i Sverige sedan inledningen av 1990-talet – de folkräkningar som skett därefter har enbart varit registerbaserade och saknar således tillräcklig verklighetsanknytning.

5.4.3 Stöd vid ombildning

På en fungerande bostadsmarknad behövs både hyresrätter och bostadsrätter. I utsatta områden består bostadsbeståndet dock huvudsakligen av hyresrätter. Ett sätt att öka variationen är att genomföra ombildningar. Det ger samtidigt allmännyttans bostadsbolag möjligheter att investera i byggnation av nya hyresrätter i andra områden.

En utvärdering av ombildningar av hyresrätter till bostadsrätter i Göteborgs ytterstadsdelar visar på ett flertal positiva effekter. Bostadsrättsföreningsstyrelserna gör viktiga sociala insatser i sina stadsdelar. Trivseln bland de som köpt sin lägenhet är mycket hög, och de som flyttar in har högre utbildningsnivå än de som bor kvar sedan innan ombildningen. Fastigheterna är i lika bra, eller i bättre skick, än allmännyttans

motsvarande hus i samma områden och omfattande renoveringar har bara inneburit måttliga avgiftsökningar.⁴³

Samtidigt konstateras att utbildningarna har varit en lång och arbetskrävande process för alla inblandade parter. Även styrelsearbetet har inneburit en betydande börda för de nybildade föreningarna. För att möjliggöra fler utbildningar bör det övervägas om en lämplig myndighet, såsom Boverket, bör få i uppdrag att upprätta en stödfunktion för rådgivning och vägledning vid utbildning. Syftet ska vara att möjliggöra fler utbildningar och nå ett varierat bostadsutbud, inte minst i utsatta områden. Ytterst är dock utbildningar en fråga för de enskilda kommunerna att avgöra.

6 Arbetsmarknad

För att lyckas med integrationen är det avgörande att fler invandrare försörjer sig själva. Den svenska välfärdsmodellen, med ett starkt skyddsnät och hög kvalitet på den offentliga servicen, bygger på att de allra flesta arbetar. Att personer som skulle kunna arbeta inte gör det är kostsamt för både samhället och individen. För samhället innebär det att skattepengar som hade kunnat gå till sjukvård, skola och polis istället betalas ut i bidrag. För individen leder det till utanförskap, med allvarliga konsekvenser. Till exempel har barn till personer med försörjningsstöd sämre resultat i skolan och får oftare själva försörjningsstöd som unga vuxna. Dessa barn löper också totalt sett dubbelt så stor risk att dö under barndomen som andra barn.⁴⁴

Integrationen av invandrare på arbetsmarknaden är dessutom den viktigaste faktorn om invandringen ska bli bra för Sverige⁴⁵ Här finns idag omfattande problem. Skillnaden i arbetslöshet mellan svenskfödda och invandrare har aldrig varit större. Samtidigt stiger också långtidsarbetslösheten, där invandrade utgör en majoritet. Det är framför allt personer med ursprung i länder i Afrika och Asien som lyckas allra sämst med att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden. Detta gäller i synnerhet kvinnor från dessa områden.

Sverige har drabbats hårdare än många andra länder av coronakrisen, inte minst vad gäller arbetslöshet. Den är nu högre i Sverige än i exempelvis Frankrike och Portugal. Under de tre första kvartalen 2020 var det, inom EU, bara Italien, Spanien och Grekland som hade högre arbetslöshet. Konjunkturinstitutets bedömning är att arbetslösheten uppgår till 8,6 procent under 2021.

⁴³ Centrum för boendets arkitektur (2018).

⁴⁴ Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (2020a).

⁴⁵ Ett antal studier, såsom Ekberg (2009, 2011), Ruist (2018, 2019) samt Aldén och Hammarstedt (2016), har visat att den bristande arbetsmarknadsintegrationen medfört att invandrare idag utgör en nettokostnad för den offentliga sektorns finanser i Sverige.

Forskning har visat att asylinvandrades möjlighet till integration på arbetsmarknaden påverkas av konjunkturläget vid ankomsten.⁴⁶ Risken att pandemin kommer att inverka negativt på nyanländas möjligheter att skaffa ett jobb är därför uppenbar. De individer som redan innan krisen stod långt ifrån arbetsmarknaden riskerar nu att halka längre bak i kön till ett arbete, särskilt som flera branscher där många får sitt första jobb drabbats hårt.

Sverige gick dessutom in i coronakrisen med flera strukturella problem på arbetsmarknaden, inte minst de förutnämnda skillnaderna i sysselsättning och arbetslöshet mellan svenskfödda och invandrare. Eklund och Larsson (2020) konstaterar att en majoritet av de utrikes födda i arbetsför ålder under perioden 1990–2016 inte uppnådde självförsörjning. År 2019 var cirka 675 000, eller 50 procent, av invandrarna i arbetsför ålder inte självförsörjande⁴⁷.

Integrationsproblemen har också vuxit sig större på senare år. Antalet invandrade som saknar de färdigheter som efterfrågas på arbetsmarknaden har blivit fler, samtidigt som den tid det tar för asyl- och anhöriginvandrare att etablera sig på arbetsmarknaden i stort sett varit oförändrad.⁴⁸ Enligt beräkningar som baseras på Riksdagens utredningstjänst kommer de människor som invandrade till Sverige under den förra mandatperioden (2014–2018) få olika bidrag istället för arbetsinkomster till en kostnad av närmare 75 miljarder kronor under sina första tio år i Sverige.⁴⁹ Endast en av tre av de som asylinvandrade till Sverige under flyktingkrisen 2015 jobbade fyra år senare.⁵⁰ Bland kvinnorna var det färre än en av fem som hade förvärvsarbetat under året. Hur stor andel av dessa som var självförsörjande framgår inte av siffrorna.

Ska integrationen fungera behöver fler invandrare gå från bidrag till jobb och försörja sig själva. Det är också så invandringen blir bra för Sverige och bidrar till att skapa ett ökat välstånd. De ekonomiska drivkrafterna till arbete är då av avgörande betydelse. Den övergripande slutsatsen är att ju mer man tjänar på att jobba, desto fler vill jobba. Det innebär att skillnaden mellan att leva på bidrag jämfört med att jobba bör vara betydande. Samtidigt riskerar alltför låga ersättningar att innebära sämre matchning på arbetsmarknaden, eftersom människor i högre utsträckning känner sig tvungna att ta arbeten som inte motsvarar deras kvalifikationer. Låga ersättningar och därmed lägre disponibel inkomst kan åtminstone på kort sikt också leda till ökad fattigdom och skapa risk för ökad kriminalitet, men även minskad arbetskraft. Målet bör alltså vara att åstadkomma en så stor skillnad mellan bidrag och lön som möjligt, samtidigt som de oönskade effekterna motverkas.

På detta område behövs förändring. Beräkningar från Riksdagens utredningstjänst⁵¹ och sådana som är gjorda inom ramen för ESO⁵² visar på bristande ekonomiska

⁴⁶ Åslund och Rooth (2007).

⁴⁷ Riksdagens utredningstjänst (2021)

⁴⁸ Ek m.fl. (2020).

⁴⁹ Riksdagens utredningstjänst (2018)

⁵⁰ Mattsson (2020). Definitionen innebär att personen är över 16 år och tjänade mer än 96 000 kronor under år 2019.

⁵¹ Riksdagens utredningstjänst (2020).

⁵² Löfbom (2018).

drivkrafter i både försörjningsstödet och etableringsersättningen, samt bekräftar behovet av nya utbudsreformer som fokuserar på de ersättningar och bidrag som betalas ut till nyanlända och personer som står långt från arbetsmarknaden.

Ska Sverige lyckas bättre med integrationen av invandrare krävs ett metodiskt arbete som utgår från en ärlig och realistisk syn på hur lätt eller svårt det är för olika personer att komma in på den svenska arbetsmarknaden.

För det första behöver vi vara ärliga med att de stora integrationsproblem som Sverige har motiverar en kraftigt minskad invandring. Det bör vara uppenbart att Sverige inte har råd att spä på de befintliga problemen. Om Sverige inte klarar av att minska invandringen kommer det vara omöjligt att få in fler på den svenska arbetsmarknaden. Reformerna för att åstadkomma detta återfinns i kapitel 3.

För det andra är det avgörande att alla de som inte har ett arbete, men som kan arbeta, är aktiva för att komma in på arbetsmarknaden och söker de arbeten som finns. Därför behöver bidragssystemen reformeras så att det lönar sig bättre att gå från bidrag till jobb. Då kan vi också säkerställa att alla de som klarar av kraven på den svenska arbetsmarknaden har möjlighet att komma i arbete.

För det tredje behöver vi inse att alla som har kommit till Sverige inte klarar av att nå de krav som ställs på den svenska arbetsmarknaden. Detta kommer att behöva mötas dels genom utbildningsreformer och dels genom att fackförbund och arbetsgivare tar ett mycket större ansvar än vad som är fallet idag. Den svenska arbetsmarknadsmodellen fungerar i många delar mycket bra, men den får inte bli ett skäl till att tiotusentals personer står utan jobb för att flexibiliteten har förhandlats bort.

För det fjärde behöver integrationsarbetet vila på insikten att det kommer att vara mycket svårt att integrera vissa personer. Sverige har en högspecialiserad arbetsmarknad som många kommer att ha svårt att anpassa sig till. Det behövs därför reformer för att fånga upp dem som under lång tid kommer att ha det oerhört svårt att komma in på arbetsmarknaden.

6.3 Reformer för att fler nyanlända ska komma i arbete

Människors drivkraft att arbeta påverkas i hög utsträckning av hur den disponibla inkomsten förändras av arbete, vilket i sin tur påverkas av hur skattesystemet och bidragen är utformade.

Skattekilarna för låginkomsttagare med barn⁵³ (där man tar hänsyn till bidragens storlek) är större i Sverige än i något annat OECD-land⁵⁴. Det beror på en kombination av höga skatter på låga inkomster och generösa bidragsnivåer. Mellan 2000 och 2010 sänktes skattekilarna för denna grupp med nära 20 procent. Sedan dess är

⁵³ Här avses skattekilor för inkomster som är 2/3 av medianinkomsten, i Sveriges fall cirka 25 000 kronor per månad.

⁵⁴ OECD (2020).

skattekilarna oförändrade. I många andra länder har kilarna sänkts betydligt, i Frankrike har de exempelvis halverats.

De höga skattekilarna är än större för de riktigt låga inkomsterna. Idag lönar det sig olika mycket att gå från bidrag till arbete, beroende på hur familjesammansättningen ser ut och vilken ersättning som individen har. Slutsatsen är att de största problemen när det gäller drivkrafterna att gå från bidrag till arbete återfinns i försörjningsstödet, där det ekonomiska utbytet av att börja arbeta är obefintligt eller mycket litet. I flera fall minskar den disponibla inkomsten när en person i hushållet börjar arbeta. Hushållet förlorar alltså på att börja arbeta jämfört med att fortsätta leva på bidrag. Den individualiserade etableringsersättningen har visserligen bidragit till att öka incitamenten att gå från bidrag till arbete, men ESO⁵⁵ visar att även de ekonomiska incitamenten i etableringsersättningen kan behöva ses över.

6.3.1 Begränsad ersättning för nyanlända under längre tid

Nyanlända har idag tillgång till ersättningar på samma villkor som övriga personer som arbetar eller bor i Sverige. Det enda undantaget är etableringsersättningen, vilken bara betalas till nyanlända som deltar i etableringsinsatser. Moderaterna menar att den som kommer ny till Sverige istället stegvis ska kvalificera till olika bidrag och sociala förmåner. Detta ska ske i takt med att man jobbar, betalar skatt och blir svensk medborgare. Detta beskrivs även närmare i kapitel 3.

Det är rimligt att den som kommer ny till Sverige har en lägre ersättning när man saknar arbete än personer som har bott och arbetat här under hela sina liv eller under en lång tid. Moderaternas utgångspunkt är därför att ersättningen till nyanlända ska vara lägre än för de som är födda i Sverige eller som har bott i Sverige under lång tid. Utgångspunkten ska också vara att ersättningen begränsas till ett ersättningssystem, dvs. etableringsersättning. Begränsningen ska bestå under de första fem åren i Sverige. Den som behöver vara föräldraledig under tiden med etableringsersättning ska behålla sin etableringsersättning under ledigheten, dock med krav på regelbunden kontakt med Arbetsförmedlingen eller kommunen för planering av återgången till arbetsmarknaden efter ledigheten.

Idag är den statliga etableringsersättningen generell och lika oberoende av var i landet man bor. Ersättningen motsvarar 6 776 kronor i månaden och betalas ut under högst två år, givet att man deltar i Arbetsförmedlingens etableringsinsatser.⁵⁶ Därutöver kan nyanlända få flera slags ersättningar: Den som har barn som bor hemma kan få etableringstillägg, och deltagare som bor ensamma och har höga hyreskostnader kan ansöka om bostadsersättning. Barnfamiljer kan få bostadsbidrag enligt ordinarie regler.

⁵⁵ Löfbom (2018).

⁵⁶ Etableringsersättning, etableringstillägg och bostadsersättning är inte skattepliktiga. Etableringsersättningen (liksom etableringstillägget och bostadsersättningen) minskar om deltagaren har ett arbete som en aktivitet i sin etableringsplan. Sedan 2018 påverkas även inkomster av arbete som inte ingår i etableringsplanen. De förändrade reglerna 2018 ställer högre krav på faktiskt deltagande i etableringsinsatserna, men innebär samtidigt försämrat ekonomiskt utbyte vid extra arbete genom att arbete samma dag som etableringsinsatsen minskar ersättningen.

Andra bidrag som kan kombineras med etableringsersättning är barnbidrag och flerbarnstillägg, liksom underhållsstöd och kompletterande försörjningsstöd.⁵⁷

Införandet av modellen med etableringsersättning har bidragit till att göra det mer lönsamt för nyanlända att arbeta än tidigare. Att ersättningen är individuell innebär också att både kvinnor och män har incitament att delta i etableringsinsatser.⁵⁸

Beräkningar visar dock att det ekonomiska utbytet av arbete är större för hushåll utan barn än för de som har barn.⁵⁹ Det ekonomiska utbytet är därmed ofta lägre för kvinnor, vilket förklaras av att de i högre utsträckning är ensamstående med barn.

Samtidigt visar ESO att etableringsersättningen ofta är högre än försörjningsstödet.⁶⁰ Det betyder att skillnaden mellan att arbeta och leva på bidrag är mindre för en person som uppbär etableringsersättning än för en person med försörjningsstöd. Att etableringsersättningen är högre kan också uppfattas som orättvist. I flera andra länder, exempelvis Danmark, har man i stället valt att stärka de ekonomiska drivkrafterna till arbete genom att ha lägre nivå på ersättningen för nyanlända än för övriga befolkningen.⁶¹ Vad gäller nivån på ersättningen för deltagare i etableringsprogrammen ligger Sverige i mitten av länderna⁶², enligt samma ESO-studie.

I ljuset av den misslyckade integrationen på arbetsmarknaden finns det anledning att öka drivkrafterna till arbete, och att säkerställa att dessa drivkrafter gäller under en längre tid. Moderaterna föreslår därför att staten tar ett större ansvar för den situation som har uppkommit, istället för att lägga över kostnaderna på kommunerna. Moderaterna vill se en lägre statlig ersättning till nyanlända jämfört med idag under de första fem åren i Sverige. Sammantaget skulle detta innebära en lägre ersättning för nyanlända under en längre tid för de som inte lyckas skaffa ett arbete.

I de fall den samlande ersättningen fortsatt överstiger vad ersättningen hade varit om individen permanent och laglig bott i Sverige bör bostadsbidraget justeras ner.

6.3.2 Avskaffa rätten till kompletterande försörjningsstöd för nyanlända

För att ersättningar till nyanlända ska kunna hållas på en nivå som upprätthåller drivkrafterna till arbete krävs det att rätten till kompletterande försörjningsstöd tas bort. Det är generellt sett förhållandevis ovanligt med kompletterande försörjningsstöd under längre tid. Men bland familjer med många barn förekommer det oftare, vilket sannolikt förklaras av att den extra ersättningen när man har många barn är högre inom

⁵⁷ Underhållsstöd betalas ut om en förälder som ska betala underhållsbidrag inte gör det eller betalar mindre än 1 573 kronor per månad. Fullt underhållsstöd motsvarar 1 573 kronor per månad och barn.

⁵⁸ Det finns ingen utvärdering av effekten av etableringsersättningen, men en utvärdering av hela etableringsreformen tyder på små positiva effekter på sysselsättning och arbetsinkomster och att effekten är lika stor för kvinnor och män.

⁵⁹ Andersen m.fl. (2019).

⁶⁰ Löfbom (2018).

⁶¹ Riksrevisionen (2015).

⁶² Löfbom (2018).

försörjningsstödet.⁶³ Av hushåll med minst fyra barn som hade etableringsersättning under minst tio månader, fick vart åttonde kompletterade försörjningsstöd. Det är också bland dessa hushåll som incitamenten till arbete är som sämst.

6.3.3 Avskaffa etableringstillägget

För att ytterligare stärka drivkrafterna till arbete för barnfamiljer vill Moderaterna därför att etableringstillägget avskaffas. Det gör det mer lönsamt att gå från etableringsersättning till arbete. Detta kommer att snabba på inte minst kvinnors inträde på arbetsmarknaden och förbättra självförsörjningsgraden. Det kommer i sin tur medföra att färre barn till nyanlända växer upp utan att se sina föräldrar gå till jobbet.

6.4 Arbete ska alltid löna sig bättre än bidrag

Under alliansregeringen gjordes stora förändringar för att öka drivkrafterna till arbete i både arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen. Samtidigt innebar införandet av jobbskatteavdraget att det blev mer lönsamt att arbeta, och 340 000 fler kom i sysselsättning trots en finanskris. Dessa förändringar, i kombination med den ekonomiska utvecklingen, den stora flyktinginvandringen och den ökade tudelningen på arbetsmarknaden, har inneburit att utanförskapet har ändrat karaktär under de senaste tio åren.

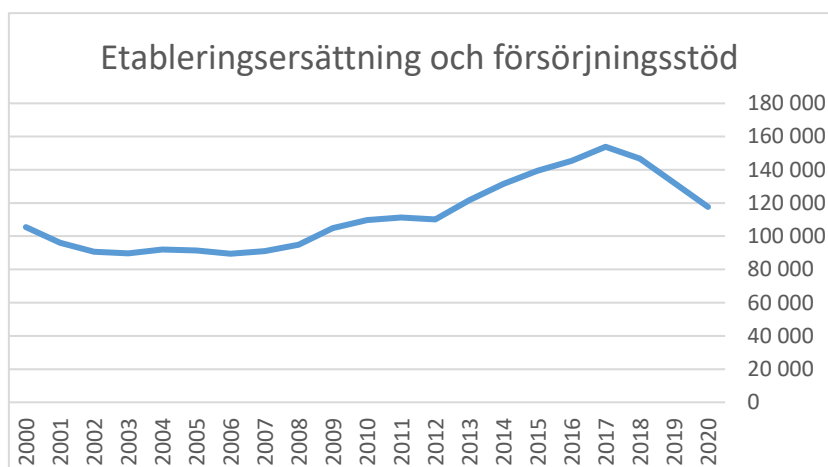
Det totala utanförskapet, det vill säga antalet personer som försörjs av bidrag, har minskat de senaste åren till följd av att antalet personer med sjuk- och aktivitetsersättning har minskat. Ser man däremot till de som står längst från arbetsmarknaden och uppbär ekonomiskt bistånd, och där det lönar sig sämst att arbeta, har den gruppen ökat sedan mitten av 00-talet (se diagram 3). Av de som fick försörjningsstöd⁶⁴ fick 45 procent det på grund av arbetslöshet.⁶⁵ Ytterligare sju procent fick det i väntan på eller som komplement till etableringsersättning. Dessutom fick fem procent försörjningsstöd till följd av för låg arbetsinkomst. Huvuddelen av försörjningsstödet går alltså till personer som kan arbeta.

⁶³ Beroende på barnens ålder är etableringstillägget 800 eller 1 500 kronor per barn och månad. Om det finns fler än tre barn i hushållet beräknas etableringstillägget utifrån de äldsta barnen. Inom försörjningsstödet varierar tillägget beroende på barnets ålder mellan 1 850 och 3 570 kronor per barn och månad 2017 och tillägget gäller för alla barn oavsett antal.

⁶⁴ Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till ekonomiskt bistånd. Ekonomiskt bistånd är behovsprövat och består av bistånd för sin försörjning (försörjningsstöd) och bistånd för sin livsföring i övrigt. Ett hushålls behov av försörjningsstöd beräknas normalt genom att riksnormen, som bestäms av regeringen varje år, läggs ihop med skäligena kostnader för boende, hushållsel m.m. Från detta belopp räknas sedan hushållets samtliga faktiska inkomster, inkl. socialförsäkringsförmåner och andra ersättningar, bort. För gifta och sammanboende bedöms behovet med hänsyn till båda parternas sammanlagda inkomster.

⁶⁵ Socialstyrelsen (2020a).

Diagram 3. Ekonomiskt bistånd och etableringsersättning, helårsekvivalenter Källa: Statistiska centralbyrån 2021d.

Den enskilt största effekten på människors incitament att vilja arbeta är hur den disponibla inkomsten påverkas av arbete, och därmed hur skattesystemet och bidragen är konstruerade. Nedan redovisas typfallsberäkningar på hur olika hushålls disponibla inkomst förändras av att en familjemedlem går från försörjningsstöd till arbete. Sammantaget visar exemplet att hushåll som består av sammanboende med barn inte höjer sin disponibla inkomst alls, eller högst marginellt, när en vuxen får ett jobb med en lön på 20 000 kronor i månaden, se tabell 2.⁶⁶ Idag har 24 000 hushåll som består av sammanboende med barn försörjningsstöd; i drygt 21 800 av dessa hushåll är de båda vuxna invandrare.⁶⁷ Ytterligare utbudsreformer i försörjningsstödet är därmed helt nödvändiga.

Tabell 2. Översikt av ekonomiskt utbyte av arbete i kronor för olika hushållstyper, 2020. Källa: Riksdagens utredningstjänst 2020.

Hushållstyp	Ek. utbyte av att arbeta
Ensamstående utan barn	5 390
Ensamstående med ett barn	6 050
Ensamstående med två barn	4 880
Ensamstående med tre barn	3 670
Ensamstående med fyra barn	1 720
Sammanboende utan barn, ingen arbetar - en börjar	2 830
Sammanboende med ett barn, ingen arbetar - en börjar	350
Sammanboende med två barn, ingen arbetar - en börjar	0
Sammanboende med tre barn, ingen arbetar - en börjar	0
Sammanboende med fyra barn, ingen arbetar - en börjar	0

⁶⁶ Notera att eventuella kostnader som ett jobb kan innebära i form av exempelvis resekostnader inte tas i beaktande, vilket påverkar lönsamheten av att börja arbeta ytterligare. För många i Sverige innebär ett arbete exempelvis att behovet av en bil ökar eller åtminstone, att kostnader för transport ökar. De redovisade ekonomiska drivkrafterna att gå från bidrag till arbete är därmed sannolikt överskattade.

⁶⁷ Socialstyrelsen (2020b).

6.4.1 Bidragstak

Som tabell 2 visar kan de sammanlagda bidragen innebära att det i många fall inte lönar det sig att börja jobba istället för att leva på bidrag. Detta är sannolikt en stor förklaring till det utanförskap som vi idag ser. För att arbetsinkomst ska bli mer lönsamt i förhållande till bidrag och för att fler personer ska jobba, vill Moderaterna införa ett bidragstak för personer som lever på försörjningsstöd. Ett bidragstak minskar margineffekterna och motverkar att drivkrafter till arbete försvinner när bidrag staplas på varandra.

Bidragstaket ska utgöra en maxnivå för den samlade ersättning som mottagare av försörjningsstöd kan få. Nivån kommer att bero på hur personens hushåll ser ut liksom om denne har försörjningsansvar för barn. Den exakta utformningen och antalet taknivåer måste utredas, men utgångspunkten ska vara att ett hushåll utan skattepliktig inkomst maximalt ska kunna erhålla samlade bidrag som uppgår till 75 procent av den disponibla inkomst som hushållet skulle haft vid ett arbete till lägstalön.

De största problemen med bristande jobbincitament finns hos hushåll med flera barn. Det är också för dessa hushåll som bidragstaket skulle ha störst påverkan.

Bidragstaket ska i första hand uppnås genom att konstruktioner och bidragsnivåer görs om, så att det inte är möjligt att stapla bidrag på varandra i den utsträckning att arbete inte lönar sig. Ett steg i införandet av bidragstaket är de förslag som redovisas i avsnitt 6.1 som innebär att färre personer kommer att ha samlade bidrag över bidragstaket. Som ett ytterligare steg i införandet av reformen ska, under den tid det tar för hela reformen att implementeras, bostadsbidraget minskas i det fall den samlande ersättningen överstiger 75 procent av lönen från ett jobb.

Bidrag får inte staplas på bidrag. Därför föreslår Moderaterna ett bidragstak – summan av olika bidrag bör aldrig bli högre än 75 procent av lönen från ett jobb. För att det ska göras effektivt krävs ett gemensamt statligt utbetalningssystem för offentliga bidrag.

6.4.2 Mer restriktiv och enhetlig hantering i försörjningsstödet

Socialstyrelsen fastställer en riksnorm för ekonomiskt bistånd och därutöver sker en individuell bedömning. Det innebär att kommuner idag kan fatta beslut lokalt om avvikelser från riksnormen, exempelvis genom att göra undantag för vissa inkomster i inkomstprövningen eller genom att inkludera vissa saker i normen utöver vad som fastställts av Socialstyrelsen. Till följd av det kommunala utjämningsystemet har kommunerna små ekonomiska incitament att få personer med försörjningsstöd i arbete, eftersom kommunerna blir kompenserade via utjämningsystemet för kostnaderna i försörjningsstödet. Avvikelserna från riksnormen i form av högre ersättning innebär också att de ekonomiska incitamenten att gå från bidrag till arbete minskar.

Moderaterna vill därför avskaffa möjligheten för kommuner att avvika från riksnormen. Moderaterna vill även se en mer restriktiv och enhetlig hantering av vilka kostnader, utöver riksnormen, som ersätts med ekonomiskt bistånd. Hänsyn bör dock kunna tas till att det råder olika hyresnivåer i olika delar av landet.

Den av Socialstyrelsen fastställda riksnormen bör inte enbart utgöra en lägstanivå, utan bör vara det enda som får prövas i den individuella prövningen, och undantag från inkomstprövningen ska inte få förekomma. Det innebär inte att till exempel ett hushåll med två vuxna och två barn alltid får lika mycket som ett annat, eftersom försörjningsstödet utgår från en individuell bedömning och riksnormen är en norm för skälig levnadsnivå snarare än en bidragsnivå i kronor. Men det innebär att inga generella undantag bör få förekomma.

6.4.3 Sänkt skatt på de allra lägsta arbetsinkomsterna

Lönsamheten att gå från bidrag till arbete beror på bidragsnivåerna, men också på hur mycket den som arbetar får behålla av lönen. Utöver bidragsreformerna vill Moderaterna därför sänka skatten för dem som arbetar. Det ska göras genom att jobbskatteavdraget förstärks. Till skillnad från exempelvis ett förvärvsavdrag, som regeringen föreslagit i budgetpropositionen för 2021, innebär ett förstärkt jobbskatteavdrag lägre skatt på arbetsinkomster men inte på bidragsinkomster. Därmed förbättras utbytet av att gå från exempelvis a-kassa eller aktivitetsstöd.

Jobbskatteavdraget infördes 2007 och har utvidgats fem gånger, senast i M/KD-budgeten för 2019. Totalt sett ger jobbskatteavdraget en extra månadslön för den med låg inkomst. Liknande avdrag finns i ett stort antal länder och har visat sig vara en effektiv åtgärd för att få fler, inte minst kvinnor, att gå från bidrag till egen försörjning. Så vitt känt har inget land rullat tillbaka ett sådant avdrag, inte heller i Sverige, och i länder som USA och Storbritannien har avdraget utvidgats och förstärkts gradvis. Givet de stora integrationsproblemen i Sverige och att det inte lönar sig tillräckligt att arbeta, bör utvidgningen av jobbskatteavdraget fortsätta också här.

Ett förstärkt jobbskatteavdrag för att förbättra integrationen bör vara utformat så att inkomstförstärkningen är som störst för låga inkomster, för den som delvis går på bidrag och delvis lön under ett år. Tillsammans med sänkta bidrag kan en sådan reform sänka skattekilarna rejält, och kraftigt öka utbytet av att arbeta.

6.4.4 En ny jobbprenie

Ett sätt att göra det mer lönsamt att gå från bidrag till arbete – vid sidan om att sänka skattekilarna genom ett förstärkt jobbskatteavdrag eller att se över bidragssystemet – är att införa en ny jobbstimulans som tillfälligt förstärker incitamenten för nyanlända och de som är långvarigt bidragsberoende.

För att öka utbytet av arbete införde alliansregeringen en jobbstimulans som innebär att en person som haft försörjningsstöd under sex månader kan undanta 25 procent av nettoarbetsinkomsten från avräkningen från försörjningsstödet under två år.⁶⁸ En uppföljning från Socialstyrelsen 2016 visade dock att bara 1,8 procent av biståndsmottagarna hade fått ta del av jobbstimulansen, och av antalet biståndshushåll med barn hade knappt fyra procent fått den.⁶⁹

⁶⁸ I BP21 föreslogs denna nivå höjas till 50 procent.

⁶⁹ Socialstyrelsen (2016).

Sammantaget kan sägas att dagens system inte har fungerat. Trots att det huvudsakliga målet är att en individ ska bli självförsörjande, kan jobbstimulansen samtidigt försvåra detta eftersom det innebär att försörjningsstöd ges även vid högre inkomster. Det tar därmed längre tid för individen att lämna försörjningsstödet. Det finns troligen även en ovilja att efterfråga försörjningsstöd om det inte är nödvändigt, och det är bara genom att efterfråga försörjningsstöd som en person kan nyttja det. Det är därför inte sannolikt att en förstärkning av jobbstimulansen kommer att få några avgörande effekter för att få fler att lämna försörjningsstödet för arbete.

Moderaterna vill ersätta jobbstimulansen med en jobbpremie som innebär ett fördubblat jobbskatteavdrag för personer med långvarigt bidragsberoende. Möjligheten att få premien ska gälla under två år, med en bakåtblickande kvalificeringsperiod. Stödet ska vara 10 procent av arbetsinkomsten, men maximalt 2 500 kronor per månad under maximalt 18 månader. Stödet riktas till personer som haft försörjningsstöd längre än sex månader eller som har fått a-kassa eller aktivitetsstöd längre än två år.

6.5 Krafttag mot bidragsfusk

Idag kan samma hushåll ta emot flera olika bidrag, från flera olika myndigheter. Genom att renodla systemen skulle det vara enklare att få överblick över de ekonomiska drivkrafterna till arbete. Men det behövs även förändringar för att säkerställa att bidragen går till dem som har störst behov av dem. Dessvärre har det svenska välfärdssystemet istället i det närmaste blivit en bankomat för bedragare. De senaste tio åren har antalet anmälda bidragsbrott ökat med 153 procent. Risken finns att det bara är toppen av ett isberg. Summorna som försvinner uppskattas till 18 miljarder kronor – varje år. För att komma tillrätta med detta behöver det tas krafttag mot bidragsfusk.

6.5.1 Gemensamt utbetalningssystem för offentliga bidrag

Moderaterna vill införa ett gemensamt utbetalningssystem för offentliga bidrag. Ett gemensamt utbetalningssystem skulle ge en bättre överblick över de samlade bidragen, på både individnivå och samhällsnivå. Förslaget är också centralt för att kunna genomföra ett bidragstak.

Ett gemensamt utbetalningssystem skulle samtidigt ge större möjligheter att bekämpa bidragsbrott. Bidragsbrotten är tyvärr vanliga och drabbar samhället på flera sätt. De tar resurser från den gemensamma välfärden, underminerar legitimiteten för vår samhällsmodell och ger kriminella en möjlighet att finansiera sitt uppehälle och sin brottslighet.

6.5.2 Bidragsbrottsenhet på Försäkringskassan

En bidragsbrottsenhet ska inrättas på Försäkringskassan – och ansvaret för att åtala bidragsbrott flyttas till Ekobrottsmyndigheten. Extra kraft ska läggas på att upptäcka, åtala och fälla den organiserade bidragsbrottsligheten, som sammantaget omsätter

miljardbelopp. Dessutom bör underrättelseskyldigheten vid misstanke om bidragsbrott utvidgas till fusk och missbruk som utförs av företag och organisationer. Socialtjänsten ska också ha möjlighet att underrätta andra myndigheter vid misstanke om brott.

6.5.3 Hembesök

Socialtjänstlagen bör ändras i syfte att tydliggöra att kommuner kan göra regelbundna och vid behov oanmälda hembesök hos den som har försörjningsstöd. Detta för att upptäcka missförhållanden, men också för att säkerställa att det inte förekommer fusk exempelvis om hur många som bor på adressen och att personen ifråga står till arbetsmarknadens förfogande. Om en person inte accepterar sådana hembesök bör möjligheten finnas att helt eller delvis dra in försörjningsstödet under en period.

6.6 Alla som kan ska bidra till samhället

I Sverige ska motprestation på heltid krävas av alla som kan arbeta, men som istället lever på försörjningsstöd. Bidrag ska inte innebära betald fritid.

Drivkraften att börja arbeta bestäms till stor del av hur det påverkar hushållets ekonomi, men också hur det förändrar ens möjlighet att lägga tid på annat – alltså hur mycket fritid man har. Om valet står mellan att vara ledig med bidrag eller att jobba, så behöver sannolikt skillnaden mellan de två alternativen vara större än om valet står mellan att delta i aktiviteter för att få bidrag och att jobba. För att nyttan av fritid inte ska räknas in i kalkylen som görs när en person ska gå från bidrag till jobb, krävs tydliga aktivitetskrav för de bidrag som erhålls av arbetsmarknadsskäl. Att få pengar utan motprestation ska inte vara ett alternativ för den som skulle kunna jobba

Forskning visar att krav på att personer med försörjningsstöd ska delta i olika aktiviteter leder till att färre får bidraget och fler blir sysselsatta. Detta gäller inte minst unga och invandrare.⁷⁰ Ett aktivitetskrav kan innebära en möjlighet att under en period av arbetslöshet utveckla sin kompetens eller andra färdigheter som efterfrågas på arbetsmarknaden. Aktivitetskrav syftar också till att människor ska känna att de är del i ett sammanhang och därmed minska risken för den isolering som långvarig arbetslöshet kan medföra. Det begränsar också möjligheterna till svartarbete, och det blir även en kontrollmekanism för att man befinner sig i Sverige.

6.6.1 Aktivitet på heltid ska krävas för att få försörjningsstöd

Moderaterna vill se ett krav på heltidsaktivitet, i hela landet, för alla som har försörjningsstöd av arbetsmarknadsskäl. Socialtjänstlagen behöver därmed skärpas så att alla kommuner ställer krav på motprestation för att en person ska kunna leva på bidrag. Om den som får bidrag utan godtagbart skäl inte deltar i de aktiviteter som krävs, ska försörjningsstödet kunna sänkas.

⁷⁰ Se exempelvis Dahlberg m.fl. (2008) samt Persson och Vikman (2010).

Moderaterna menar att alla som saknar kompetens för att matcha arbetsgivarnas behov, men som med rimliga insatser har möjlighet att uppnå sådan kompetens, ska ha utbildning som heltidsaktivitet om de lever på bidrag. Bristande utbildning och språkkunskaper är de största hindren för invandrare att etablera sig på arbetsmarknaden. Samtidigt som den snabba tekniska utvecklingen leder till att enkla jobb försvinner har antalet invandrade som saknar de färdigheter som efterfrågas på arbetsmarknaden blivit fler. En förutsättning för att fler invandrare ska kunna bli självförsörjande är därför att de skaffar tillräcklig utbildning och grundläggande kunskaper i svenska. Personer som uppbär föräldraförsäkring och söker kompletterande försörjningsstöd på grund av låg sjukpenninggrundande inkomst, i många fall invandrare, bör delta i exempelvis språkinsatser eller på andra sätt förbereda för en återgång till arbetsmarknaden efter ledigheten.

Även arbetssökande ska vara ett obligatoriskt moment och ingå i aktivitetskravet. Hög sökaktivitet stärker människors möjligheter att få ett jobb. Till exempel visar studier också att invandrarkvinnors etablering på arbetsmarknaden skulle förbättras om de sökte jobb i större utsträckning.⁷¹ Det är därför centralt att öka sökaktiviteten bland kvinnor från länder utanför Europa. Det skulle bidra till att öka arbetskraftsdeltagandet i den gruppen. Vidare bör socialtjänstlagen tydligt slå fast att den som är arbetsför är skyldig att stå till arbetsmarknadens förfogande i hela landet på samma sätt som den som uppbär a-kassa.

6.6.2 Samhällsnyttiga insatser

I Sverige ska alla som lever på bidrag, istället för att jobba, ha en aktivitet som motsvarar heltid. Det kan handla om utbildning, jobbsökande eller insatser som syftar till att utveckla kunskaperna i det svenska språket. Men det bör också kunna vara insatser som bidrar till samhället på andra sätt. För personer som tagit del av kompetenshöjande insatser, men ändå inte når upp till de krav som finns på den svenska arbetsmarknaden, kan det vara värdefullt att delta i andra typer av aktiviteter och utföra uppgifter som är samhällsnyttiga.

Idag kan det vara svårt för kommuner att ställa krav på samhällsnyttiga insatser inom ramen för försörjningsstödet. Moderaterna föreslår därför att socialtjänstlagen ändras så att det är möjligt att kräva deltagande i fler slags aktiviteter. Socialtjänstlagen ger idag möjlighet att ställa krav på att de som söker försörjningsstöd av arbetsmarknadsskäl ska delta i kompetenshöjande insatser. Även om aktiviteten i möjligaste mån ska vara meningsfull så bör lagstiftningen ta sikte på själva aktiveringen, snarare än att innehållet ska vara kompetenshöjande. Det innebär att fler typer av aktiviteter kan bli aktuella för personer med försörjningsstöd av arbetsmarknadsskäl.

⁷¹ Ek m.fl. (2020)

6.6.3 Alla ska kunna bidra efter sin förmåga

Svensk arbetsmarknad kännetecknas av relativt få jobb som inte kräver utbildning och att andelen arbeten som kräver en längre utbildning ökar. Samtidigt är det många, i synnerhet invandrade, som inte har den kompetens och den utbildning som efterfrågas på arbetsmarknaden. En genomgång av Statistiska centralbyrån visar att en fjärdedel av de som invandrat till Sverige de senaste åren har som högst en förgymnasial utbildning.⁷² För de som är 45 år eller äldre är andelen större. Och bland de som är över 54 år är det en av tre som har högst en förgymnasial utbildning.

Sammantaget innebär det att det kommer att vara en mycket lång väg för många av de som invandrat till Sverige under senare år för att uppnå den kompetens som arbetsgivarna efterfrågar på den reguljära arbetsmarknaden. Samtidigt måste det finnas en möjlighet för alla att kunna bidra och göra rätt för sig efter sin egen förmåga. Genom att öppna för samhällsnyttiga insatser inom ramen för heltidsaktiviteterna bör många personer som står långt ifrån arbetsmarknaden kunna bidra. Men det kan även krävas andra insatser för människor som under lång tid befunnit sig i utanförskap, liksom för de som har väldigt små möjligheter att någonsin komma in på arbetsmarknaden. För dem kan nya möjligheter och långvariga lösningar för en meningsfull sysselsättning behöva övervägas.

6.7 Fokus på utbildning

Den pågående strukturomvandlingen i kombination med ett längre arbetsliv innebär att kompetensutveckling och karriärbyten är regel snarare än undantag. För att minimera kostnaderna för en strukturomvandling, med rekryteringsproblem inom växande sektorer och långvarig arbetslöshet, krävs ett väl fungerande utbildningssystem för vuxna, men också att arbetskraften får möjlighet att ställa om.

Förhållandevis många nyanlända i Sverige har enbart en utbildningsnivå motsvarande högst grundskola. Samtidigt visar forskning att utbildning förbättrar möjligheterna för invandrare att etablera sig på arbetsmarknaden, inte minst de som är födda utanför Europa.⁷³ Avkastningen på utbildningen är högre om åtminstone någon del av den har genomförts i Sverige. Flera studier tyder också på att språkutbildning för invandrare har gynnsamma effekter för integrationen på arbetsmarknaden.⁷⁴ Calmfors med flera (2018) visar också att sysselsättningsgraden ökar bland invandrare med både formell utbildning och med förbättrad läs- och skrivkunnighet i svenska. Senare års flyktingströmmar medför därmed också ett ökat behov av vuxenutbildning på alla nivåer.

⁷² SCB (2019). Avser personer som invandrade 2014–2017 i åldern 25–64 år.

⁷³ Se exempelvis Hammarstedt (2003), Rooth och Åslund (2006), Lundborg (2013) och Calmfors m.fl. (2018).

⁷⁴ Ek, Hammarstedt och Skedinger (2020).

Möjligheten till vidareutbildning och kompetensutveckling är också ett sätt att undvika att människor fastnar i lågkvalificerade jobb, samtidigt som det bidrar till att fler kan etablera sig på arbetsmarknaden när de lågkvalificerade jobben blir tillgängliga genom att andra avancerar till mer kvalificerade befattningar.

6.7.1 Skattelättnad för företag som satsar på utbildning för sina anställda

Både företag och det offentliga måste skapa bra vägar till omställning i arbetslivet – och arbetstagare måste vänja sig vid tanken att byta yrke och vara villiga att ställa om. För att stimulera omställning och kompetensutveckling genom hela arbetslivet behöver staten också leva upp till sin del av samhällskontraktet genom att underlätta för såväl arbetsgivare som individer att investera i utbildning.

För att göra det mindre kostnadskrävande för arbetsgivare att investera i sina medarbetare föreslår Moderaterna skattelättnader för företag som köper utbildning till sina anställda.

En utvidgad avdragsrätt för utbildning innebär att fler arbetsgivare kan säkerställa att medarbetarna har den kompetens som exempelvis den digitala utvecklingen kräver. Samtidigt kan det också underlätta för nyanlända och för personer med kort utbildning att skaffa sig ett första jobb, eftersom avdraget kan möjliggöra för företag att anställa personer som inte har alla nödvändiga kvalifikationer som krävs och sedan kombinera nyanställningen med utbildningsinsatser.

Avdraget ska riktas till alla arbetsgivare, men är särskilt angeläget för branscher som på längre sikt har stora rekryteringsbehov. Skattelättnad på vidareutbildning skulle också kunna innebära att fler kan höja sin kompetens under och i kölvattnet av coronakrisen, för att vara redo när utvecklingen vänder.

Moderaterna föreslår att avdragsrätten för företagets utbildningskostnader utvidgas också till sådan utbildning som inte är direkt kopplad till företagets verksamhet i de fall det är kopplat till omställning. För personer med kort utbildning eller personer som varit i Sverige kortare än fem år bör incitamenten stärkas ytterligare.

6.7.2 Utbildningsplikt

Ungefär en tredjedel av de nyanlända som kommer till Sverige saknar grundskoleutbildning från sitt hemland.⁷⁵ Utbildning är en förutsättning för att få ett arbete och klara sin egen försörjning.

Enligt migrationsöverenskommelsen 2015 ska nyanlända som saknar grundskoleutbildning omfattas av utbildningsplikt. Det innebär att denna grupp förses med grundläggande och avgörande kunskaper för att kunna ta sig in på svensk arbetsmarknad. En form av utbildningsplikt har visserligen införts, men resultatet är hittills blygsamt. Dessutom är innehållet i utbildningsplikten otydligt och behöver förtydligas. Vid utgången av 2019 omfattades nära hälften av deltagarna i

⁷⁵ Arbetsförmedlingen (2017).

etableringsprogrammet av utbildningsplikt, varav endast omkring 10 procent tog del av reguljära studier⁷⁶.

För att kunna försörja sig själva måste alla som kommer till Sverige göra sitt yttersta för att bli anställningsbara utifrån arbetsmarknadens behov. Det behövs en utbildningsplikt som verkligen fungerar, och dagens form av plikt bör därför skärpas. Moderaterna menar att alla nyanlända som saknar tillräcklig utbildning för att motsvara det som arbetsgivarna efterfrågar i normalfallet ska ha utbildning som heltidsaktivitet om de lever på bidrag. I de fall utbildning inte är relevant är det viktigt att individen har en heltidsaktivitet, t.ex. i form av samhällsnyttig sysselsättning.

Eftersom Arbetsförmedlingen har stora brister och resultaten för nyanländas etablering i Sverige inte är tillfredsställande anser Moderaterna vidare att kommuner i vissa fall ska kunna ta över ansvaret för integrationen och etableringen av nyanlända. Det ska till exempel kunna ske i pilotprojekt med kommuner som utarbetat framgångsrika modeller för att slussa in nyanlända på arbetsmarknaden.

6.8 Lägre anställningskostnader så att fler kan få jobb

Många bedömare menar att ett av grundproblemen för att invandrare ska kunna komma in på arbetsmarknaden är att Sverige har höga minimilöner och den lägsta lönespridningen av alla OECD-länder.⁷⁷ Inte sällan framförs också att fler enkla jobb⁷⁸, det vill säga arbeten med låga formella kvalifikationskrav, skulle underlätta inträdet på arbetsmarknaden – inte minst för asylinvandrare som ofta saknar de kunskaper som behövs för att etablera sig på arbetsmarknaden. Det är tydligt att språkkraven är väsentligt lägre i enkla jobb. Det är därför rimligt att tro att fler enkla jobb skulle underlätta integrationen på arbetsmarknaden. Ek med flera (2020) visar också att enkla jobb ofta fungerar som en väg till varaktig sysselsättning för invandrare med svag arbetsmarknadsanknytning.

I Sverige är andelen enkla jobb låg, internationellt sett. Andelen anställda i yrken som bara kräver utbildning eller färdigheter motsvarande högst grundskola är cirka fem procent. Samtidigt är det just denna typ av arbetstillfällen som drabbats hårt av coronakrisen, exempelvis ser vi att en stor del av de varsel som lagts sedan krisen startade återfinns i serviceyrken. Det finns också en risk att vissa av dessa arbetstillfällen inte kommer tillbaka.

Calmfors med flera (2018) visar att det finns en potentiell efterfrågan på lågkvalificerad arbetskraft som idag inte realiseras till följd av höga minimilöner. I rapporten föreslås att det i kollektivavtalen definieras "nya" typer av enkla jobb, avlastningsjobb, till betydligt lägre minimilöner bara för dessa. Resultaten som presenteras indikerar att det

⁷⁶ Budgetpropositionen (2021).

⁷⁷ Se till exempel Calmfors m.fl. (2018), Ek och Skedinger (2019) samt Ek m.fl. (2020).

⁷⁸ Med enkla jobb menas jobb som har låga kvalifikationskrav; det betyder inte att de är enkla att genomföra.

krävs mycket stora lönesänkningar för att många arbetsgivare ska vara villiga att anställa till exempel utomeuropeiska invandrare med låg utbildningsnivå. En lösning att skapa en ny typ av enkla jobb skulle ge permanenta lönesänkningar som avgränsas till dessa jobb.

Moderaterna anser att integrationen skulle underlättas genom en mer flexibel lönebildning som innebär att det skulle kunna skapas helt nya, enkla jobb med väsentligt lägre löner än de som anges av kollektivavtalen. Här behöver parterna ta ett mycket större ansvar än vad de hittills har gjort. Moderaterna har under lång tid påtalat vikten av en anställning där nyanlända, och personer som står långt från arbetsmarknaden, under en begränsad tid kan kombinera arbete och utbildning, till en lägre lön. Inte minst för att möta den stora asylinvandringen under 2015. Det är därför djupt beklagligt att regeringen ännu inte implementerat parternas egen lösning "etableringsjobb". Detta trots löften om att jobbformen skulle varit på plats redan första halvåret 2019. Coronakrisen har nu i stället förvärrat situationen ytterligare för dessa grupper. Enligt regeringens budgetproposition för 2021 arbetar regeringen för att etableringsjobben ska införas under 2021.

Moderaterna anser att etableringsjobben bör införas skyndsamt. Om inte arbetsmarknadens parter sedan fullt ut säkerställer att den lösning som de har förhandlat fram ger tydliga resultat kommer politiken troligen att behöva kliva in, exempelvis genom att lagstifta om anställningsformer som är anpassade för dessa grupper.

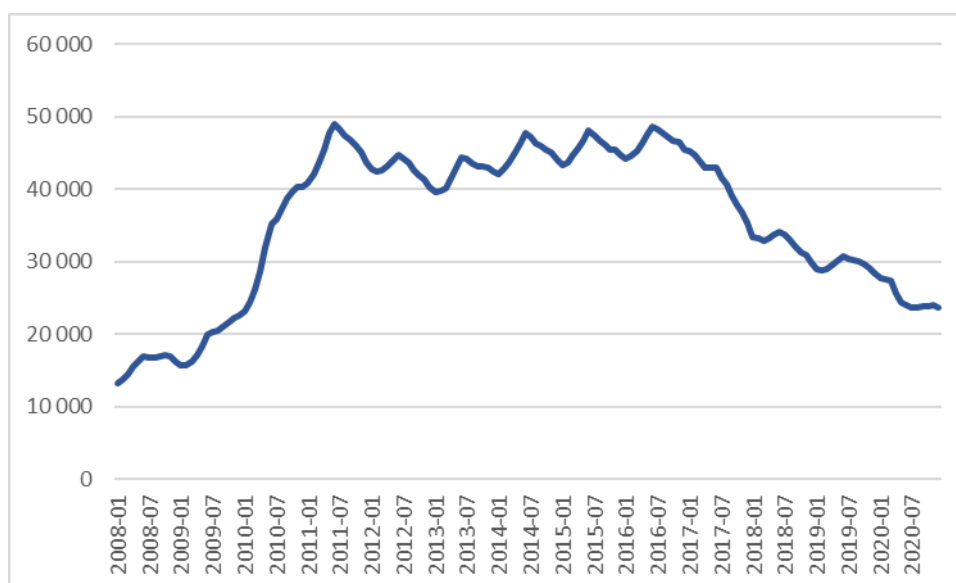
Forskning pekar på betydelsen av anställningsstöd för att sänka anställningskostnaderna för grupper som har svårt att komma in på arbetsmarknaden, inte minst nyanlända och andra som står långt från arbetsmarknaden.⁷⁹ Skälet är att en stor del av integrationsproblemen på arbetsmarknaden tycks bero på att många invandrare, inte minst nyanlända, saknar den kompetens som arbetsgivaren efterfrågar. För att sänka anställningskostnaden för nyanlända och personer som står långt från arbetsmarknaden, introducerades nystartsjobben i januari 2007. En nyhet med nystartsjobben var att det inte krävdes någon arbetsmarknadspolitisk bedömning. Detta betyder att stödet beviljas om arbetsgivaren och den arbetssökande uppfyller de allmänna villkoren.

Nystartsjobben blev snabbt den mest nyttjade formen av anställningsstöd och är fortfarande det anställningsstöd som har flest deltagare, varav en hög andel invandrade. Nystartsjobben har visat sig både leda till att minska arbetslöshetstiderna men också till att fler företag överlever.⁸⁰ Sjögren och Vikström (2014) visar också att längre nystartsjobb och en högre subventionsgrad leder till mer positiva sysselsättningseffekter.

⁷⁹ Forslund och Vikström (2011).

⁸⁰ Sjögren och Vikström (2013) samt Lombardi m.fl. (2018).

Diagram 4. Utveckling av volymer, nystartsjobb under åren 2008–2020. Källa Arbetsförmedlingen 2021.

6.8.1 Fler och förstärkta nystartsjobb för nyanlända

Villkoren för nystartsjobben har ändrats vid ett flertal tillfällen. I samband med finanskrisen fördubblades subventionsnivån från motsvarande en till två gånger den lagstadgade arbetsgivaravgiften. Detta resulterade i en snabb ökning av nystartsjobben. När nystartssubventionen fördubblades så ökade övergången till sysselsättning med upp mot 20 procent. En förlängning av subventionstiden stärkte möjligheterna att fortsätta vara anställd efter att stödet upphörde vilket indikerar vikten av längre program för att hinna bygga upp förmågor och nätverk.

Från och med februari 2017 skärptes kraven på arbetsgivare som anställer individer med nystartsjobb. Regelförändringen innebar bland annat att arbetsgivarna måste ha kollektivavtal och att ersättning som längst kan betalas ut under två år. Även regelverket för ersättningens storlek förändrades. Vi ser även att antalet nystartsjobb i slutet av perioden, från och med 2017, minskat snabbt. Förändringen sammanfaller med dessa villkor. Kravet på kollektivavtal avskaffades dock i augusti 2019 som en följd av januariöverenskommelsen. Antalet Nystartsjobb har dock fortsatt att minska.

Sammantaget visar resultaten att subventionsnivå och regelverk påverkar användandet av nystartsjobben och möjligheten att anställa nyanlända och långtidsarbetslösa till lägre anställningskostnader. I ett läge med stora strukturella problem på arbetsmarknaden och en kris som förstärker problemen ytterligare vill Moderaterna se förstärkningar av nystartsjobben för att motverka den ökande långtidsarbetslösheten, inte minst bland invandrare. Förstärkningen bör ske genom att under en begränsad tid höja ersättningen till arbetsgivarna när de anställer nyanlända och långtidsarbetslösa. För att främja volymutvecklingen i Nystartsjobben bör även praktikvolymerna inom arbetsmarknadspolitiken öka eftersom praktik är en bra väg in till ett Nystartsjobb.

7 Social rörlighet

Varje barn ska ha möjligheter att forma sin egen framtid, och inte begränsas av vilka föräldrarna är – deras inkomst, yrke eller hälsa. Med egen ansträngning ska det vara möjligt att ta sig framåt och nå sina mål. Det skapar hoppfullhet. Social rörlighet är alltså en rättvisefråga. I ett jämlikt samhälle ska alla människor ges goda chanser i livet, oberoende av social bakgrund.

Social rörlighet är också viktig på samhällsnivå. Om människor inte ens får chansen att utveckla sina förmågor och talanger, kommer resurser i form av framåtanda och uppfinningsrikedom att lämnas outnyttjade. Värdefulla idéer riskerar att aldrig testas och utvecklas. Det drabbar hela samhället. Sverige behöver ta tillvara alla talanger som kan bidra till att bygga en starkare ekonomi och samhällsgemenskap. Det skapar i sin tur fler förebilder som kan hjälpa barn och unga ta sig vidare för att nå sina mål i livet.

Motsatsen till löftet om social rörlighet är hotet om social ärftlighet. Det innebär att barn ärver sina föräldrars utsatthet och problem. Det är ett moraliskt misslyckande och det bryter mot allt som Sverige står för. I vårt land ska rättigheter, möjligheter och skyldigheter gälla lika för alla. Men när integrationen fungerar som sämst är risken stor att hotet om social ärftlighet inte förblir just ett hot, utan verklighet.

Social rörlighet kan mätas på olika sätt, till exempel genom att studera inkomströrlighet, utbildnings- eller yrkesval. OECD pekar på att levnadsstandarden över tid har ökat betydligt i de flesta OECD-länder, mätt i absoluta tal. Människor har högre inkomst, längre utbildning, bättre bostäder och nyttjar mer avancerad teknik än tidigare. Att undersöka den sociala rörligheten är dock också viktigt för att förstå i vilken utsträckning individer kan förbättra sin ställning i inkomstfördelningen. Rörlighet kan därmed illustreras som en uppsättning rulltrappor: alla trappor går upp, men vissa trappor rör sig snabbare än andra. Därför skiftar deras positioner i förhållande till varandra. Det är när vissa grupper inte ens får chans att hoppa på en snabbare trappa som löftet om social rörlighet bryts.

OECD finner också att barn med en mindre gynnsam bakgrund får kämpa mycket för att röra sig uppåt i inkomstfördelningen. Mönstren är starka. Det är stor risk att barnen fastnar på "klibbiga golv".⁸¹ Det innebär att barnens möjligheter begränsas av deras bakgrund, och de har svårt uppnå något annat än föräldrarnas yrke, inkomst-, och utbildningsnivå.

Å ena sidan har de nordiska länderna, inklusive Sverige, hög social rörlighet i jämförelse med övriga Europa.⁸² Å andra sidan visar Eurofound i sin rapport "Social Mobility in the EU" att utvecklingen går åt fel håll i Sverige. I flera länder, exempelvis

⁸¹ OECD (2018a).

⁸² Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (2020b).

Belgien, Nederländerna, Danmark och Finland har den sociala rörligheten ökat. Men för Sveriges del har rörligheten minskat för såväl kvinnor som män.⁸³

Det "klibbiga golvet" illustreras väl i en forskningsrapport från SNS, "Studiegapet mellan inrikes och utrikes födda elever". I rapporten tecknas en bild som pekar på stora svårigheter för utrikes födda elever att komma ikapp eleverna som är födda i Sverige.⁸⁴

För det första har elevgruppen utrikes födda blivit dubbelt så stor. 2010 var andelen utrikes födda elever sex procent. 2017 hade den andelen ökat till 13 procent. Även elevsammansättningen bland de utrikes födda eleverna har förändrats. 1999 invandrade sex procent av eleverna från exempelvis Irak, Afghanistan och Somalia. Motsvarande siffra 2015 är 22 procent.

För det andra är skillnaderna i studieresultat mellan inrikes och utrikes födda elever stora, och ökar. Nio av tio elever som är födda i Sverige klarar behörighet att studera vidare på gymnasiet. Så har det sett ut under en lång tid. För utrikes födda elever är motsvarande siffra sex av tio elever. Förklaringen är att gruppen utrikes födda elever i genomsnitt presterar sämre än tidigare enligt SNS rapport.

I rapporten slår forskarna fast att föräldrarnas socioekonomiska bakgrund är den främsta förklaringen till studiegapet. Likaså spelar elevens bostadsområde en stor roll för möjligheterna till framgång i skolan.⁸⁵

Att elever med utländsk bakgrund har en tuffare start i skolan syns även i den senaste PISA-mätningen. Elever med utländsk bakgrund, födda i Sverige och födda utomlands, nådde lägre resultat i läsförståelse jämfört med elever med inhemsk bakgrund. I läsförståelse skiljer det 115 PISA-poäng mellan inrikes födda elever och utrikes födda elever. Det är den största uppmätta skillnaden i hela OECD. Samma mönster syns i ämnena matematik och naturvetenskap. Detta trots att en ovanligt hög andel av eleverna med kort skoltid i Sverige exkluderades i undersökningen.⁸⁶

En av samhällets allra viktigaste uppgifter är att skrubba rent de "klibbiga golven" och ge alla barn goda chanser i livet. I Sverige har det i ett historiskt perspektiv i hög grad handlat om reformer som gett ökade livschanser till breda grupper som tidigare haft svårt att göra sig gällande. Det handlar om enhetsskolan och utbyggnaden av högskolan på 1960- och 1970-talen som gav också begåvade barn med fattiga föräldrar möjlighet att utbilda sig och göra klassresor. På samma sätt gjorde reformer som avskaffandet av sambeskattning, införandet av föräldraledighet och utbyggnaden av förskolan att kvinnors förutsättningar att arbeta, på liknande villkor som män, stärktes betydligt. Dessa reformer var inte bara moraliskt riktiga, utan också klok ekonomisk politik.

Även framgent krävs breda insatser, med en långsiktig och sammanhängande agenda som spänner över flera politikområden. Att välfärden fungerar är en grundförutsättning

⁸³ Eurofound (2017).

⁸⁴ Grönqvist och Niknami (2020).

⁸⁵ Grönqvist och Niknami (2020).

⁸⁶ Skolverket (2019c).

för social rörlighet. Den som kommer till Sverige för att bygga sin framtid här ska göra rätt för sig och bidra till det gemensamma – och samtidigt kunna lita på att staten uppfyller sin del av samhällskontraktet. En av de viktigaste pusselbitarna i kontraktet är att rusta alla barn med tillräckliga kunskaper inför ett framtida yrkesliv och som aktiva medborgare. Då krävs tillgång till utbildning av hög kvalitet redan från tidiga år. Men på detta område finns idag oroväckande tendenser.

Ungefär var fjärde elev i svensk skola har utländsk bakgrund, och föräldrarna till dessa elever har överlag kortare utbildning än föräldrar till elever med svensk bakgrund.⁸⁷ Andelen behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram är högre för elever med svensk bakgrund (cirka 90 procent) än för elever med utländsk bakgrund (cirka 85 procent). Den grupp elever som lyckas sämst är de som invandrat efter att grundskolan startat. Skillnaderna är ännu större om man tittar på utsatta områden, där endast runt 70 procent av eleverna når behörighet till gymnasieskolans yrkesprogram.⁸⁸ Pojkar lyckas sämre än flickor. Skillnaderna förstärks högre upp i åldrarna.

Inte ens hälften av eleverna i utsatta områden tar en gymnasieexamen inom fyra år efter påbörjade studier, men i övriga Sverige lyckas nästan tre av fyra med detta.⁸⁹ Ytterligare en viktig förutsättning för social rörlighet är att ha hälsan i behåll. Långvarig sjukdom, psykisk ohälsa, missbruk och andra slags hälsoproblem är betydande riskfaktorer för lägre inkomst, och därmed för utanförskap och kriminalitet. Goda vanor som påverkar livsstilen grundläggs ofta under barn- och ungdomsåren. Här ska och bör i första hand föräldrarna ha ansvar för sina barn. Det handlar både om att främja en god hälsa och om att hålla barnen borta från miljöer där de riskerar att exponeras för till exempel kriminalitet och droger. Självklart bör det också finnas möjlighet att söka stöd i sitt föräldraskap när det behövs. I de verksamheter där i stort sett alla barn deltar – förskola och skola – bör det ske ett aktivt arbete för att främja goda vanor.

Inget barn ska behöva känna att möjligheterna i livet är uttömda redan innan det börjat på allvar. Därför behövs en bred politik för social rörlighet redan från tidiga år, med fokus på utbildning. I klassrummet ska varje elev kunna få sin biljett till en resa mot att förverkliga sina drömmar.

7.3 De första åren

7.3.1 Utökade program hos BVC i utsatta områden

Sveriges väl utbyggda mödravård med omfattande och systematiska insatser är ett viktigt verktyg för att nå gravida kvinnor som är utrikes födda och bor i utsatta områden. Preventiva åtgärder med fokus på information och rådgivning om riskfaktorer för övervikt och rökning kan bidra till förbättrad hälsa för modern och barnet så småningom.

⁸⁷ Skolverket (2020c).

⁸⁸ Stiftelsen The Global Village (2019).

⁸⁹ Stiftelsen The Global Village (2019).

Lokalt bedrivs utökade program för barnavårdscentralens (BVC:s) verksamhet. I Västra Götalandsregionen inleddes 2018 ett projekt för att förbättra livsvillkoren för barn som växer upp i särskilt utsatta områden. Istället för två hembesök efter förlossningen erbjuds sex hembesök till familjer som får sitt första barn, eller sitt första barn i Sverige, för att ge såväl föräldrar som barn ett bättre stöd.⁹⁰ Syftet är också att sprida ökad kunskap om hur det svenska samhället fungerar för föräldrar och vilket slags stöd som finns, samt öka delaktigheten. Projektet baseras på ett hembesöksprogram som med goda resultat använts sedan 2013 i Rinkeby, där man bland annat sett att barnens tandhälsa förbättrats och att besöken till akuten minskat. Internationella studier pekar på liknande resultat, med bättre hälsa för barnen, färre sjukhusbesök för olyckor, förgiftningar och skador, samt bättre tandhälsa.⁹¹

Moderaterna föreslår att programmet utökas till att gälla nationellt i landets samtliga särskilt utsatta områden. Detta med utgångspunkten att graden av insatser bör matcha hur stora behov som en individ har.

Det bör även undersökas om de utökade BVC-programmen kan förlängas för att övergå i en frivillig föräldrautbildning, med regelbundna träffar. Det kan till exempel handla om information gällande kost och fysisk aktivitet, förskole- och skolsystemet samt vilken hjälp som finns att tillgå i händelse av exempelvis psykisk ohälsa. En förlängning bör i så fall ta formen av ett pilotprojekt som noga utvärderas och allra helst jämförs med en kontrollgrupp för att undersöka huruvida det är verkningsfullt.

7.3.2 Obligatorisk språkscreening på BVC

Moderaterna har tidigare föreslagit att utöka verksamheten för barn i utsatta familjer, bland annat genom fler hembesök. Detta bör kompletteras med en utökad språkscreening vid den kontroll som görs när barnet är 2,5–3 år gammalt. Vid besöket görs en uppföljning av barnets språkutveckling och talutveckling. Vanligtvis görs en remiss till en logoped om barnet har svårigheter med språket. Om barnet har ett annat modersmål kan språkscreeningen göras med tolk.

Redan idag rekommenderas BVC kontakta aktuell förskola för att diskutera barnets kommunikation och språk både på svenska och på barnets modersmål om man upptäcker brister.⁹²

Dagens språkscreening bör däremot kompletteras med ett särskilt uppdrag att bedöma barnets språkliga nivå på det svenska språket jämfört med vad som förväntas av barn med svenska som modersmål. Vid brister bör BVC i samråd med vårdnadshavare kontakta berörd förskola för initierandet av särskild språkförskola alternativt kontakta hemkommunen för vidare kontakt gällande att erbjuda språkförskola för barnet.

⁹⁰ Göteborgsregionen (2018).

⁹¹ Williams m.fl. (2008).

⁹² Rikshandboken barnhälsovård (2019).

7.3.3 Språkförskola för nyanlända barn

Den svenska förskolan är unik med sitt fokus på omsorg, lärande och pedagogik. Förskolans uppgift att lägga grunden inför skolstarten spelar särskilt stor roll för barn som kommer från studieovana hem.

Barn till nyanlända löper risk att växa upp i hem där man talar mycket lite svenska eller ingen svenska alls. Som en konsekvens börjar dessa barn i skolan utan att förstå språket. De får helt enkelt starta sin skolgång i en lång uppförsbacke. Att ge dessa barn en god start i det svenska språket är av stor vikt. Flera studier visar också att förskoleåren har särskild betydelse för barns språkutveckling.

För att stärka integrationen måste alla barn få de kunskaper i svenska som behövs för att de ska klara skolan. Därför föreslår Moderaterna att alla nyanlända barn och barn till nyanlända föräldrar ska omfattas av en obligatorisk språkförskola om 15 timmar i veckan från 3 års ålder. Särskild tid ska varje vecka avsättas för undervisning i svenska.

Språkförskolor behövs, eftersom det idag finns stora brister i hur förskolor lever upp till skollagens krav att ge alla barn möjlighet att utveckla både sitt modersmål och svenska språket. Studier visar att många barn som inte har svenska som modersmål lämnar förskolan för att börja i förskoleklass utan att behärska den svenska som krävs för att kunna lära sig att läsa och skriva. Och det saknas ofta en uttalad plan för hur man ska stödja barns andraspråklärande.

7.3.4 Språkförskola i utsatta områden

Även barn som inte är nyanlända eller barn till nyanlända, kan behöva stöd i sin språkutveckling. Inte sällan möter barn med utländsk bakgrund, vilket innebär att barnet själv eller båda föräldrarna är födda utom Sverige, det svenska språket på allvar för första gången i förskolan. Det handlar ofta om barn som växer upp i utanförskap och som inte ser sina föräldrar gå till jobbet.

Enligt Statistiska centralbyrån bodde drygt 17 000 barn i åldern 3–5 år i de 38 stadsdelar som definieras som utsatta (så kallade LUA- och URB-områden) år 2017. Av dessa barn har närmare tre av fyra utländsk bakgrund, vilket i praktiken innebär att de har ett annat modersmål än svenska. För att öka möjligheterna för barn att bryta sitt utanförskap föreslår Moderaterna därför att den obligatoriska språkförskolan om 15 timmar i veckan även ska gälla alla barn från tre års ålder som växer upp i utsatta områden.

För barn som uppvisar tillräckligt god språkutveckling i svenska, eller har svenska som modersmål, bör det finnas möjlighet att bli undantagen från kravet om obligatorisk språkförskola. Undantag kan också vara aktuellt för barn som har sämre förutsättningar att vistas på förskola av till exempel hälsoskäl eller särskilda familjeförhållanden.

För förskolor i utsatta områden är det viktigt att personalen talar god svenska. Moderaterna har sedan tidigare ett förslag om att utvidga systemet med karriärtjänster i skolan till förskolan. Det innebär att ett statsbidrag kommer att betalas ut för inrättandet

av särskilt yrkesskickliga förskollärare, så kallade "förste förskollärare". På förskolor i utanförskapsområden kan man överväga att förstärka satsningen mot förskollärare som kan leda förskolans språkutvecklande arbetssätt. (Läs mer om karriärtjänster för lärare i skolan och förskolan under rubriken 7.2.6. Karriärtjänster och rektorer på utsatta skolor och förskolor).

7.3.5 Avgiftsfri förskola för barn till föräldrar med långvarigt bidragsberoende

Förskolan är en mycket betydelsefull del av utbildningsväsendet. Den är särskilt viktig för de barn som av olika anledningar får en sämre start i livet, inte minst när det gäller socioekonomisk utsatthet. Moderaterna vill därför att barn till föräldrar med långvarigt bidragsberoende ska få särskilt stöd genom 30 timmars avgiftsfri förskola från ett års ålder. Staten ska ersätta kommunerna för deras kostnader.

7.3.6 Behovet av fysisk aktivitet

Idrott erbjuder vägar för barn och ungdomar in i sociala sammanhang där de lär sig ta ansvar, anpassa sig till och samarbeta med andra samt lägga grunden för en god fysisk hälsa i vuxen ålder. Forskning pekar också på att fysisk aktivitet leder till att elever presterar bättre i alla ämnen. Därutöver kan idrott fungera som en brobyggare som främjar social inkludering.

Barn till föräldrar som antingen har en lägre inkomst eller är födda i ett land utanför Europa är överrepresenterade bland de barn som angett att de inte når rekommendationen om daglig fysisk aktivitet.⁹³ Barn i socioekonomiskt utsatta miljöer deltar också i lägre utsträckning regelbundet i någon organiserad idrott eller aktivitet. Samtidigt ser vi överlag en sjunkande trend för barns och ungas deltagande i föreningsidrott. Nedgången är störst bland äldre ungdomar.

Bättre kunskap behövs om vilka hinder som finns till organiserad idrott för barn och ungdomar i utsatta områden. En sådan kartläggning bör därför genomföras. Särskilt viktigt är det att nå flickor i dessa områden, då färre flickor än pojkar deltar i föreningsidrott.⁹⁴ Vidare bör det undersökas hur befintliga, framgångsrika projekt såsom Idrottslyftet kan anpassas och omprioriteras för att i högre grad riktas mot barn och unga i utsatta områden, samt säkerställa att medlen fördelas jämnt till pojkars och flickors idrottsutövande.

⁹³ Generation Pep (2019).

⁹⁴ Centrum för idrottsforskning (2021).

7.4 En bra skola för alla

7.4.1 Mer kunskap i skolan

Moderaterna vill genomföra en rad genomgripande reformer för att stärka skolans fokus på kunskap. Sådana reformer är särskilt viktiga för elever från grupper med sämre förutsättningar att nå gymnasiebehörighet och därefter lyckas i gymnasiet, som elever med utländsk bakgrund och bosatta i utsatta områden.

Jämfört med andra länder missar en svensk elev nästan ett helt år i undervisningstid under grundskolan. Snittet i OECD (2018) för den obligatoriska delen av skolan är cirka 7 500 timmar undervisningstid, medan svenska elever bara har cirka 6 900 timmar.⁹⁵ Vidare kan det konstateras att i slutbetygen 2019 hade högst andel F i ämnena svenska som andraspråk och matematik.

Målsättningen bör vara att alla elever i svensk skola ska få mer undervisningstid. Internationella studier ger stöd för sambandet mellan utökad undervisningstid och kunskapsresultat, och tidiga insatser har visat sig ge störst effekt. Som ett första steg ska skoldagarna på sikt utökas med en timme per dag i lågstadiet. Främst bör utökningen ske i svenska och matematik, eftersom det viktigaste målet i lågstadiets läroplan är att eleverna ska lära sig läsa, skriva och räkna. Därmed bör tre av de fem nya undervisningstimmarerna per vecka avsättas till svenska och matematik.

Lovskola är ytterligare ett sätt att ge elever som behöver det mer undervisningstid. Moderaterna vill utöka satsningen på lovskola och införa en skyldighet för kommunerna att erbjuda lovskola från årskurs sex för alla som riskerar att halka efter. Lovskolan ska vara obligatorisk för de elever som skolan bedömer är i behov av extra undervisning.

Därutöver bör att en obligatorisk läxhjälp införas, i form av en skyldighet för kommuner och fristående huvudmän att erbjuda läxhjälp till alla elever från årskurs fyra till nio.

7.4.2 Starkare och tydligare nationellt ansvar för skolor med låga kunskapsresultat och kvalitetsbrister

Att få fler elever att gå ut grundskolan med behörighet att studera vidare på gymnasiet är en av de viktigaste åtgärderna för att fler unga ska kunna frigöra sig från det "klibbiga golvet". Därför är det allvarligt att skolor idag kan dras med låga kunskapsresultat och kvalitetsbrister år in och år ut utan att det får några reella konsekvenser. Det kan vi aldrig acceptera. Moderaterna vill därför införa en nolltolerans mot skolor som inte ger tillräckliga kunskaper, exempelvis skolor där inte ens hälften av grundskoleeleverna når gymnasiebehörighet.

Nolltoleransen innebär ett stärkt statligt ansvar för dåligt fungerande skolor där staten kan besluta om att ta över driften eller lägga ned en skola – oavsett huvudman. Skolinspektionens granskning av skolor behöver utgå mer från elevernas kunskapsresultat och undervisningens kvalitet. Det ska vara huvuduppdraget i

⁹⁵ OECD (2018b).

regleringsbrev till Skolinspektionen. Granskningarna bör bli tydligare och följa en betygsskala. Om Skolinspektionen bedömer att skolan har kvalitetsbrister bör en åtgärdsplan upprättas.

Efter åtgärdsplanen bör Skolverket sedan ålägga dessa skolor ett obligatoriskt kunskapskontrakt med nationella resurser kopplade till åtgärder som forskningen visar stärker kunskapsresultaten. Det kan till exempel handla om lärarhandledning, speciallärarkompetens, ledarskapsutbildning eller förstärkt elevhälsa. Det bör inte vara möjligt för en skola att tacka nej till de insatser som erbjuds.

7.4.3 Aktivt skolval

Aktivt skolval är ett viktigt verktyg för bättre möjligheter för elever och föräldrar att hitta den skola som passar dem bäst. Elever som inte väljer skola själva blir idag placerade i en skola i enlighet med närhetsprincipen. Det innebär att de som inte känner till det fria skolvalet aldrig ställs inför möjligheten att själva få välja. Forskning visar att det i dagsläget främst är barn från resursstarka familjer som utnyttjar det fria skolvalet.⁹⁶

Valfriheten är en rättighet som alla elever ska garanteras, oavsett bakgrund. För att säkerställa att alla elever ges möjlighet att utöva denna rättighet vill vi att ett aktivt och obligatoriskt skolval införs i samtliga av Sveriges kommuner.

Moderaterna vill också att kommuner ska erbjuda information om skolvalet på fler språk än svenska för att bättre kunna nå familjer där framför allt föräldrarna har bristande språkkunskaper. Samtidigt bör socialt utsatta familjer också få information om andra delar som rör barnens utbildning, exempelvis var de kan få hjälp med läsläsning. Vid behov ska Skolverket eller annan lämplig myndighet bistå kommunerna vid utformningen av sådan information.

Det kommunala huvudmannaskapet innebär att varje kommun har en egen modell för hur deras kösystem till skolan utformas. På sikt behövs ett mer enhetligt kösystem där samtliga skolor ingår. Kösystemet måste utformas transparent och rättssäkert för såväl skolhuvudmän som elever och ta hänsyn till familjer som exempelvis vill välja skola över kommungränserna.

7.4.4 Mer svenska för elever som behöver det

Nästan fyra av tio elever som läser svenska som andraspråk lämnar årskurs 9 utan godkänt betyg – samtidigt som 96 procent av eleverna som läser ordinarie svenska klarar godkänt. Målet måste vara att alla elever ska lämna grundskolan med behörighet till gymnasiet. Därför föreslår Moderaterna att "elevens val" avskaffas i sin nuvarande form och att timmarna fördelas över de ämnen där eleven har störst behov. Totalt omfattar grundskolans timplan i dagsläget 177 timmar för "elevens val". Det är nästan lika många timmar som avsätts för ämnet teknik, och fler än antalet timmar som avsätts för hem- och konsumentkunskap. Grundtanken med "elevens val" är god – att ge

⁹⁶ Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (2020c).

eleverna möjlighet att bredda och fördjupa sina kunskaper utifrån egna intressen. Det uppmuntrar till nyfikenhet och tar vara på lusten att lära. För att sådan fördjupning ska kunna ske är det dock avgörande att eleven har en ordentligt grund att stå på vad gäller svenska språket.

Undervisning i modersmål kan schemaläggas både under och efter ordinarie skoldag och inom eller utom den garanterade undervisningstiden. Modersmålsundervisning kan till exempel ges som elevens val eller skolans val men ska inte ges samtidigt som undervisning i andra ämnen. Det kan förekomma att modersmålsundervisning sker parallellt med andra ämnen. Hur undervisningen i modersmål schemaläggs styrs av hur rektor och huvudmannen väljer att organisera undervisningen.

Moderaterna menar att modersmålsundervisning aldrig ska ske på bekostnad av undervisning i andra ämnen, i synnerhet inte svenska. Forskning visar att modersmålsundervisningen är viktig för att lära sig behärska andra språk. Men den ska inte prioriteras på bekostnad av undervisningen i exempelvis svenska eller matematik. Modersmålsundervisningen bör därför ske utöver ordinarie lektionstid.

7.4.5 Läxfritids på lågstadiet

Barn utvecklas inte bara i skolan – de utvecklas hela tiden. Många barn tillbringar en stor del av sin fritid på just fritidshem.

Från och med sex års ålder ska barn få plats i fritidshem i den omfattning som behövs med hänsyn till föräldrarnas arbete eller studier. Det är kommunen skyldig att erbjuda. Nästan en halv miljon barn var inskrivna på fritidshem i Sverige under läsåret 2018/19. Könsfördelningen är jämn. I åldersgruppen 6–9 år var åtta av tio barn inskrivna.⁹⁷

Moderaterna driver sedan tidigare förslag om att det ska vara obligatoriskt för skolor att erbjuda läxhjälp till alla elever i årskurs 4–9. Det är viktigt inte minst för att elever som kommer från studieovana hem, och vars föräldrar kanske inte kan erbjuda hjälp med läxläsning, får tillräckligt med stöd. Statistik visar att denna grupp elever oftare misslyckas med att nå gymnasiebehörighet än andra barn.⁹⁸

Samtidigt behövs också tidiga insatser. Därför föreslår Moderaterna ett läxfritids för elever i utsatta områden i årskurs 1–3. Totalt handlar det om cirka 15 000 elever som kan vara aktuella för sådan verksamhet. Läxfritids ska erbjudas inom ramen för ordinarie fritidshem. Fokus ska ligga på läxläsning. Det innebär konkret att minst hälften av tiden i fritidshemmet ska ägnas åt just läxor, i lugn och ro och under uppsikt av fritidspedagoger.

För ett fungerande läxfritids krävs samverkan mellan skola och fritids, vilken i många kommuner redan finns. Till exempel bör fritidshemmen ha tillgång till information om hur undervisningen planeras samt vilka läxor eller större uppgifter som eleverna ska ta itu med. På de flesta fritidshem finns redan idag medarbetare med pedagogisk högskoleexamen. Cirka 40 procent av anställda i fritidshem har sådan examen. Dessa

⁹⁷ Skolverket (2019a).

⁹⁸ Skolverket (2019b).

medarbetares särskilda kompetens bör kunna nyttjas ännu bättre inom ramen för läxfritids.

Eftersom läxfritids riktar sig till elever i utsatta områden är det viktigt att tröskeln för verksamheten är låg. Att föräldrarna lever på bidrag ska inte vara ett skäl till att en elev inte får möjlighet att gå på läxfritids – i många fall är det dessa barn som behöver stöd allra mest. Samtidigt vet vi att färre barn är inskrivna på fritids i områden med lägre inkomst.⁹⁹ Därför bör läxfritids vara avgiftsfritt och erbjudas även för barn vars föräldrar till exempel är arbetslösa eller bidragsberoende.

Ytterligare ett sätt att sänka tröskeln till läxfritids är att erbjuda en måltid till eleverna. För en del barn är skollunchen dagens enda lagade mål mat. Ytterligare en måltid skulle kunna locka fler barn till läxfritids. I slutändan är det dock upp till huvudman och rektor att avgöra vad de tror är det bästa sättet att få eleverna att delta i läxfritids.

7.4.6 Karriärtjänster på utsatta skolor och förskolor

Moderaterna vill fortsätta att bygga ut de karriärtjänster som den borgerliga regeringen införde. Duktiga och engagerade lärare och förskollärare är en förutsättning för en fungerande skola och förskola. Därför ska skickliga lärare också ha bra betalt, kunna göra karriär och utvecklas i yrket. Statistik från OECD visar dessutom att Sveriges bästa lärare i lägre grad än i jämförbara länder finns på de skolor som har de största utmaningarna.

Detta bekräftas också av Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU), som har konstaterat att lärarna i större utsträckning är kvar på skolor där eleverna har goda förkunskaper och att de lämnar skolor som tar in elever med allra lägst förkunskaper. Därför behöver satsningen på karriärtjänster på särskilt utsatta skolor utökas. Fler av de skickligaste lärarna behöver söka sig till de skolor som har störst utmaningar.

Skolkarriären börjar i förskolan. Förskolan är för många barn i utsatta områden det första mötet med det svenska samhället och det svenska språket. Därför är det särskilt viktigt att de som arbetar på förskolorna är skickliga. Moderaterna vill därför att förskollärare ska inkluderas i Karriärstegsreformen för lärare.

Bristen på förskollärare är stor och på många förskolor är det i stället barnskötare eller annan personal som arbetar. 2019 fanns det exempelvis 263 förskolor som helt saknade legitimerade förskollärare.¹⁰⁰ Det är särskilt svårt att rekrytera personal till förskolor i utsatta områden och där är det inte ovanligt att personalen själva inte har svenska som modersmål och därför själva talar en bristfällig svenska. Vid förskolor som har en stor andel barn med utländsk bakgrund jobbar färre legitimerade förskollärare och färre utbildade barnskötare.¹⁰¹

⁹⁹ Landsorganisationen i Sverige (2018).

¹⁰⁰ SOU (2020b).

¹⁰¹ SOU (2020b).

Moderaterna vill även att ett kompetenslyft för förskolepersonal genomförs. Det innebär att en särskilt avsatt tid för kompetensutveckling inom språkutvecklande arbetsätt. Kompetensutvecklingen bör finnas tillgänglig på olika nivåer för att kunna anpassas till olika personalgrupper.

På skolor med särskilt stora utmaningar är ett bra ledarskap en förutsättning för att kunna utveckla, leda och samordna arbetet för att alla elever ska nå målen i skolan. Samtidigt har det blivit allt svårare att rekrytera och behålla rektorer. För att främja rekryteringen av skickliga rektorer till skolor med särskilt stora utmaningar vill Moderaterna göra en särskild satsning på kompetensutveckling och stärkt utbildning för rektorer på särskilt utsatta skolor. Även rektorer i förskolan bör inkluderas i satsningen.

7.4.7 Knyt övningsskolor i utsatta områden till lärarutbildningen

Den verksamhetsförlagda utbildningen är lärarstudenternas första möte med eleverna i klassrummet. Genom VFU-perioden, som omfattar 30 högskolepoäng, får lärarstudenterna inte bara inblick i en lärares praktiska arbete, utan framför allt en möjlighet att omsätta teoretiska kunskaper från lärarutbildningen i praktiken. För många lärarstudenter är detta en värdefull tid som visar såväl läraryrkets möjligheter som utmaningar.

Sedan 2015 pågår en försöksverksamhet med särskilt utsedda övningsskolor som knyts till VFU-perioden, i syfte att höja kvaliteten på den. En utvärdering som genomförts av Universitetskanslersämbetet visade på flera positiva effekter av försöket.¹⁰² Till exempel har koncentrationen av VFU-studenter och -handledare ökat möjligheterna till erfarenhetsutbyte, och handledningens kvalitet har förbättrats.

Förskolelärare- och lärarutbildningarnas arbete med försöksskolor bör fortsätta. Moderaterna menar att skolor i särskilt utsatta områden bör prioriteras som övningsskolor. Detta för att blivande lärare ska få insikt i hur det är att arbeta på en sådan skola. Samtidigt skulle det kunna bidra till att höja kvaliteten i undervisning och underlätta skolornas rekrytering.

7.4.8 Särskilda insatser för nyanlända elever

Under åren 2015–2016 kom 80 000 barn på kort tid till Sverige. Nära hälften av dem var ensamkommande barn och unga under 18 år. Ökningen av antalet nyanlända elever innebär stora utmaningar i arbetet med att ge alla elever en utbildning av hög kvalitet. Med erfarenheter från de senaste åren bör utbildningssystemet ses över för att kunna ge nyanlända elever en god start i utbildningssystemet, oavsett i vilken ålder de kommit till Sverige. Skolan måste också vara tydlig om vilka värderingar som ska råda inom utbildningsväsendet såväl som samhället i stort.

De flesta nyanlända elever börjar i en förberedelseklass innan de går vidare till en ordinarie klass. Lagstiftningen begränsar en elevs tid i förberedelseklassen till maximalt två år. Flexibla skolor där eleverna efter sina egna förutsättningar stegvis kan gå över

¹⁰² Universitetskanslersämbetet (2020).

till vanlig undervisning är bra. Målsättningen ska vara att eleverna så snart som möjligt kommer in i den ordinarie undervisningen. Men bara om man har rätt förutsättningar. För nyanlända elever i tonåren blir den totala skolgången ofta för kort för att hinna uppnå målen i grundskolans alla sjutton ämnen. Rektorn bör därför ges långtgående befogenheter att för dessa elever prioritera om i timplanen så att målen i första hand nås i de viktigaste basämnena.

För nyanlända elever bör det också övervägas en försöksverksamhet som kombinerar lovskola med sommarkollo. Detta för att fler nyanlända elever ska få en god start och ha en meningsfull sysselsättning under sommarmånaderna när skolorna är stängda.

Dessa insatser bör också ses i ljuset av Moderaternas förslag om förlängd skolplikt. Elever som inte uppnår gymnasiebehörighet efter årskurs nio ska kunna fortsätta inom grundskolan för att nå gymnasiebehörighet upp till 18 års ålder, men elever ska också ha möjlighet att istället välja att gå vidare till yrkesskola som har en tydligare yrkesinriktning.

8 Lag och ordning

Den misslyckade integrationen har bidragit till otrygghet och kriminalitet. En kartläggning från Brå konstaterar att "faktorer som leder till bristande integration – bostadssegregering, låg utbildningsnivå och brist på sysselsättning i form av arbete eller utbildning – även bidrar till högre brottslighet bland personer med utländsk bakgrund."¹⁰³ Detta faktum understryker vikten av att staten tar ett stort ansvar för att integrationspolitiken fungerar väl och att den som är ny i Sverige kan bygga en framtid här: genom att ställa krav och ge möjligheter. Samtidigt kan den enskilde aldrig skylla kriminella handlingar på en misslyckad integrationspolitik.

Framför allt i Sveriges utsatta och särskilt utsatta områden, samt riskområden, är otryggheten och kriminaliteten utbredd.¹⁰⁴ I dessa områden bor sammanlagt över en halv miljon människor, motsvarande var tjugonde person i Sverige, och tre av fyra har utländsk bakgrund.¹⁰⁵ Ett utsatt område karaktäriseras av en låg socioekonomisk status och att de kriminella har en inverkan på lokalsamhället, till exempel genom offentliga våldshandlingar och öppen narkotikaförsäljning. I särskilt utsatta områden har Polisen svårt eller nästintill omöjligt att fullfölja sitt uppdrag. Där finns parallella samhällsstrukturer, extremism och hög koncentration av kriminella.

Det grova gängvåld som utvecklats under senare år är sannolikt den allvarligaste konsekvensen av en misslyckad integration. Kriminella nätverk och gatugäng, undantaget Mc-gängen, består till största del av personer med utländsk bakgrund:

¹⁰³ Brottsförebyggande rådet (2019a).

¹⁰⁴ Polisen (3 juni 2019).

¹⁰⁵ Stiftelsen The Global Village (2019).

kartläggningar visar att minst sju av tio är utrikes födda eller har två föräldrar som är utrikes födda.¹⁰⁶

Gängen är systemhotande: med sitt våldskapital skapar de egna maktsystem där vittnen skräms till tystnad och staten blir allt mer frånvarande. Under 2017–2020 har det skett över 300 skjutningar per år – nästan en skjutning om dagen. Över 40 personer avlider årligen och mellan 120 och 140 personer skadas. Enligt chefen för Polisens Nationella operativa avdelning (Noa) finns cirka 5 000 personer i utsatta områden som är beredda att skjuta andra.¹⁰⁷ I en intervjustudie om skjutningar i kriminella miljöer konstaterar Brå att ”mer eller grövre våld måste till för att flytta fram eller skydda den egna positionen”. Det kan röra sig om en ”sorts inflationsprocess” vad gäller våldet.¹⁰⁸

Ytterligare en allvarlig utveckling är att brottsligheten kryper lägre ner i åldrarna. Gängen har satt i system att rekrytera yngre barn eftersom deras övertramp inte möts av tydliga konsekvenser från samhällets sida. Enligt en enkät till olika lokalpolisområden 2019 handlar det ibland om barn som är så unga som 10–12 år.¹⁰⁹ I en annan kartläggning genomförs i samband med att Operation Rimfrost inleddes identifierade Polisen ett 80-tal barn enbart i Region Syd i åldern 8–14 år som begick brott.¹¹⁰

Studier och arbete är den enskilt viktigaste brottsförebyggande åtgärden. Lika viktigt att betona i denna fråga är föräldrans ansvar: att föräldrar gör allt de kan för att deras barn ska växa upp till skötsamma individer som har goda förutsättningar att förverkliga sina egna drömmar och samtidigt bidra till det gemensamma. För barn och unga som ändå är på väg mot brottets bana behövs tidiga och snabba insatser, där polisen samarbetar med socialtjänsten och skolan.

Men mot den allvarliga brottslighet som pågår här och nu – skjutningar och annat gängvåld – måste statens svar likväl vara starkt och otvetydigt. Gängen har utvecklats till att bli som Sveriges inhemska terrorister. Därför måste de mötas med den fulla kraften i vår demokrati. För detta behövs en ny och tuffare kriminalpolitik.

8.3 Trygg vardag

8.3.1 Fler poliser och ökad polisnärvaro

Sverige behöver fler poliser. Men det är svårt att rekrytera till yrket: på polisutbildningen står allt för många platser tomma, samtidigt som erfarna poliser lämnar kåren i förtid. För att locka flera att fortsätta som och bli poliser måste villkoren i yrket förbättras.

¹⁰⁶ Rostami m.fl. (2018).

¹⁰⁷ Pirttisalo Sallinen (2020).

¹⁰⁸ Brottsförebyggande rådet (2019b).

¹⁰⁹ Ekot (2019).

¹¹⁰ Aktuellt (2020).

I första hand handlar det om att höja polislönerna. Poliser utför ett uppdrag som många gånger är farofyllt rent fysiskt och även mentalt påfrestande. Därför har Moderaterna upprepade gånger föreslagit budgetsatsningar som möjliggör en höjning av polislönerna.

Samtidigt finns ett uppenbart behov att förstärka polisens kapacitet att agera mot gängkriminaliteten redan idag. Då måste fler polisiära resurser frigöras. Det är möjligt om arbetet med att anställa fler civila utredare intensifieras. Vidare behövs en särskild satsning för att rekrytera administrativt stöd till utredningsverksamheten för att bistå poliser med enklare men tidskrävande sysslor, såsom förhørsutskrifter. Riktade ansträngningar bör också göras för att återanställa pensionerade poliser och poliser som lämnat yrket. Det är ett snabbt och effektivt sätt att öka antalet erfarna poliser, fram till dess att nya poliser har utbildats.

För att locka fler studenter till yrket bör också en betald polisutbildning införas. Det ska ske genom att den som blir polis stegvis får sina studielån avskrivna. Under de första fem åren som polis skrivs en femtedel av lånet av varje år.

8.3.2 Övervakningskameror

Kameraövervakning är ett av polisens viktigaste verktyg för att klara upp brott. Övervakningskameror säkrar bevisning som i vissa fall är avgörande för att en person ska kunna knytas till ett brott. I en tid där gängkriminaliteten breder ut sig och blir grövre och människor skräms från att vittna kan övervakningskameror utgöra ett verkningfullt komplement till en stark och kontinuerlig polisen närvaro. Därför bör alla utsatta områden utrustas med övervakningskameror. Även i övrigt ska polisen ha goda förutsättningar att sätta upp övervakningskameror där de anser att det behövs.

8.3.3 Ordningsvakter som komplement till polisen närvaro

Innan Polisen är fullt återuppbyggd finns det anledning att omedelbart börja använda ordningsvakter för vissa uppgifter som poliser i nuläget utför. Redan nu avlastas Polisen av ordningsvakter som hjälper till att upprätthålla allmän ordning på utvalda platser. Polisen identifierar själv att ordningsvakter kan användas i större utsträckning för att komplettera polisens trygghetsskapande arbete. Det kan handla om trygghetsfrämjande arbete ute på gator och torg, för att störa kriminell aktivitet. Men också tidskrävande sysslor, såsom transporter av frihetsberövade och omhändertagande av berusade personer.

Utöver möjligheten för Polisen att anställa ordningsvakter, bör ordningsvakter kunna ges ett generellt förordnande att medverka till upprätthållandet av allmän ordning inom ett större geografiskt område eller en hel kommun. Det skulle möjliggöra för kommuner att använda sig av ordningsvakter för att täcka upp för Polisen i fråga om enklare uppgifter och för att trygga ordningen, i synnerhet patrullering på offentliga platser. Enligt dagens lagstiftning är det inte möjligt att förordna ordningsvakter för generella uppgifter inom större geografiska områden. Moderaterna menar att lagstiftningen är föråldrad och att en ändring är nödvändig, något som även Polisen har efterfrågat.

8.4 Kraftfulla insatser mot gängkriminaliteten

8.4.1 Straffbart att vara med i ett kriminellt gäng

Det ska vara olagligt att vara med i ett gäng. Därför bör en ny lagstiftning komma på plats: Förbud mot deltagande i och samröre med en kriminell organisation.

Med gäng avses grupperingar som begår allvarliga brott, i första hand grova våldsbrott. Det kan dock också handla om annan brottslighet, såsom grova narkotikabrott eller systematiska förmögenhetsbrott. Ett exempel på vad som kan utgöra ett deltagande i ett kriminellt gäng är att upprätta vägspärrar eller anordna möten där olika kriminella gäng deltar.

Vid utformningen av den nya lagstiftningen bör bland annat tas fasta på den lag som sedan mars 2020 finns för att stoppa terrorister: förbud mot samröre med en terrororganisation.

Moderaterna vill också överväga att införa en möjlighet att utvisa utländska medborgare som kan befaras begå eller medverka till grovt organiserad brottslighet – oavsett om de dömts för brott eller inte. En sådan utvisning bör endast ske om den utländska medborgaren bedöms utgöra ett kvalificerat säkerhetshot. Lagen om särskild utlänningskontroll (LSU) bör tjäna som förebild. Enligt LSU kan en utlänning redan idag utvisas om det befaras att han eller hon kommer att begå terroristbrott.

8.4.2 Skärpta straff och slopade rabatter

En gängbestämmelse som kan leda till dubbla straff för brott som har ett samband med uppgörelser i kriminella grupperingar bör införas. En sådan typ av straffskärpningsgrund finns sedan tidigare i Danmark. Exempel på olika slags brott som skulle kunna aktualisera tillämpning av gängbestämmelsen är misshandel, rån, olaga hot, olaga frihetsberövande, utpressning, hot och våld mot tjänsteman samt övergrepp i rättssak. Även vid vissa andra brott ska gängbestämmelsen kunna aktualisera strängare straff.

Det finns också ett behov av att tydligare än idag markera allvaret i upprepad brottslighet. Återfallet utgör i sig en faktor som kraftigt ökar personens ansvar för det han eller hon har gjort. Det är en väsentlig skillnad mellan att begå ett enstaka brott och att begå brott efter brott. Moderaterna föreslår därför skärpta straff för den person som döms för flera brott i en och samma rättegång genom att dagens mängdrabatt tas bort. Vi vill se en straffskärpning som i ett typiskt fall skulle medföra att fängelsevistelsen kan öka med 60–70 procent jämfört med dagens system.

Samhället behöver markera både tidigt och tydligt mot ungdomsbrottslingar, och i synnerhet mot de unga som begår grova brott. Gängen ska inte heller sätta i system att leja tonåringar för rena avrättningar med motiveringen att gärningsmannen bara riskerar ett fåtal år i fängelse. Gränsen för vem som betraktas och behandlas som vuxen ska, precis som i andra sammanhang, gå vid 18 års ålder och inte vid 21 års ålder, som idag. Det innebär att den särbehandling som för närvarande gäller unga

vuxna mellan 18 och 21 år i form av straffrabatt, så kallad ungdomsrabatt, ska tas bort helt.

För att motverka att gängkriminella fortsätter sin brottsliga bana behövs en ny sanktion för den som har begått brott – vistelseförbud. Vistelseförbud ska kunna aktualiseras för personer som har anknytning till kriminella grupperingar och som har begått upprepad brottslighet. Ett vistelseförbud ska innebära ett förbud mot att vistas i ett visst geografiskt område under en viss tid efter avtjänat fängelsestraff. Att överträda vistelseförbud ska vara straffbart.

8.4.3 Bättre möjligheter att utreda och förebygga gängkriminalitet

Polisen har god kännedom om vilka personer som är aktiva i gängen – särskilt de som har ledande positioner. Det ska därför vara möjligt att sätta in hemlig avlyssning, dataavläsning och kameraövervakning (s.k. "hemliga tvångsmedel") mot aktiva gängmedlemmar redan innan de begår brott, i förebyggande syfte. En sådan möjlighet finns idag enligt den så kallade preventionslagen – som dock begränsar sig i huvudsak till terrorist- och spioneribrott. Denna möjlighet bör alltså utökas till att även omfatta gängrelaterad brottslighet.

Vidare bör ribban sänkas för när hemliga tvångsmedel ska kunna användas i brottsutredningar, genom att den så kallade utredningslagen ska utökas till att omfatta grova brott som begås inom ramen för gängkriminalitet. Utredningslagen ger idag de brottsbekämpande myndigheterna särskilda möjligheter att använda hemliga tvångsmedel i samband med utredningar som rör annan typ av systemhotande brottslighet.

De rättssäkerhetskrav som finns i dagens lagstiftning bör även gälla dessa nya möjligheter att använda tvångsmedel. Till exempel ska tillstånd att använda hemliga tvångsmedel prövas av domstol.

Polisens möjligheter till visitation ska också utökas. Det handlar inte minst om att hitta illegala vapen. Därför bör polisen ha möjlighet att, efter beslut från åklagare, upprätta visitationszoner där polisen ges utökade befogenheter att söka efter vapen och handgranater på människor och i fordon. Ett beslut om att upprätta en visitationszon får endast fattas när det finns en beaktansvärd risk för att illegala vapen finns i eller kommer transporteras genom ett visst område. Zonerna ska vara tillfälliga och begränsade till ytan och fungera ungefär som en trafikkontroll, exempelvis på en viss väg eller kring en viss plats. Det ska inte krävas någon konkret misstanke om brott för att kontroll ska kunna ske. Kontrollen får därigenom mer karaktären av en stickprovskontroll.

Det bör vidare bli lättare för myndigheter att dela information med Polisen. De problem som en alltför omfattande sekretess mellan myndigheter innebär för Polisen och andra brottsbekämpande myndigheter har diskuterats under flera års tid. Men få initiativ har medfört några större förändringar – problemen kvarstår. Polisen vittnar alltjämt om hur sekretessreglerna begränsar dem i arbetet.

En ny huvudregel bör därför införas i sekretesslagstiftningen: myndigheter ska kunna dela all information med Polisen och andra brottsbekämpande myndigheter som behövs för att förhindra eller utreda brott som kan leda till fängelse. Idag är regelverket utformat tvärtom: som utgångspunkt får information inte delas med Polisen, men det finns vissa undantag. Men dagens regelverk fungerar dåligt, eftersom det råder stor osäkerhet hos myndigheterna om när och hur undantagen kan tillämpas.

Myndighetssamverkan behöver också förbättras; arbetet mot brottslighet måste prioriteras från samtliga håll, givet samhällsutvecklingen. Moderaterna vill införa ett tydligt krav för samtliga relevanta myndigheter att aktivt vidta åtgärder för att bekämpa brott och motverka missbruk inom respektive myndighets verksamhetsområde. Det bör ske genom tillägg i regleringsbrev. Till exempel bör samtliga myndigheter som betalar ut olika former av bistånd och ersättningar ges ett tydligt uppdrag att motverka bidragsbrott och missbruk. Vidare bör fler myndigheter ingå i den myndighetsgemensamma samverkan mot grov organiserad brottslighet. Bland annat bör Arbetsmiljöverket, Bolagsverket, Centrala studiestödsnämnden, Finansinspektionen, Inspektionen för vård och omsorg, Pensionsmyndigheten, Statens Institutionsstyrelse, Transportstyrelsen och Länsstyrelsen i Stockholms län ingå i satsningen.

8.4.4 Fler ska våga vittna mot gängen

Att inte våga vittna och en allmän obenägenhet att vilja delta i rättsprocesser pekas ut som ett problem både i utsatta områden och vid gängrelaterad brottslighet. Det medför att allvarlig brottslighet oftast är svår att utreda eftersom de som kommit i kontakt med den varken vågar eller vill berätta.

Idag är det som huvudregel inte tillåtet med anonyma vittnen i domstol. Däremot är det möjligt att i domstol höra en person som är anställd av polisen eller försvaret under en så kallad kvalificerad skyddsidentitet. Det rör sig då i regel om poliser som bedriver spaning under täcknamn och därför har tilldelats andra personuppgifter. Detta kan i praktiken sägas vara ett undantag från förbudet mot anonymitet.

Förutom polisspanare är det särskilt den som av en tillfällighet har blivit vittne till något som skulle kunna ha nytta av anonymitet. En sådan möjlighet finns sedan år 2001 i Norge. Därför bör ett system med anonyma vittnen prövas, det vill säga en möjlighet till anonymitet i domstol vid allvarlig brottslighet.

Ytterligare ett sätt att få fram mer bevisning är att införa ett system med s.k. kronvittnen. Det innebär i praktiken att man inför en möjlighet till viss strafflindring för en person som döms för brott förutsatt att han eller hon medverkar vid utredning vad gäller andra personers brottslighet. Det skulle bland annat kunna skapa incitament för personer som ingår i kriminella gäng och nätverk att vittna mot de kriminella ledargestalterna. Ett kronvitnessystem bör införas för att få fram mer bevisning i mål som har koppling till organiserad brottslighet. Förslaget innebär att man inför en möjlighet till viss strafflindring för en brottsling, förutsatt att denne medverkar vid utredningen vad gäller andra personers brottslighet.

Moderaterna driver ett antal förslag som i förlängningen också innebär att balansen mellan den enskildes integritet och behovet av en effektiv brottsbekämpning förskjuts. Domstolarnas roll som garanter för en självständig och oberoende prövning där grundläggande rättssäkerhetskrav iakttas kommer därmed bli ännu viktigare. Det handlar bland annat om att upprätthålla en rättvis och rimlig bevisvärdering när nya regler om kronvittnen och anonyma vittnen eventuellt kommer på plats. Det handlar också om att fortsätta göra den gedigna prövning som krävs när de brottsbekämpande myndigheterna vill använda sig av hemliga tvångsmedel.

Ett problem idag när det gäller det stöd och skydd som samhället erbjuder till hotade vittnen och brottsoffer är att det inte finns något samlat helhetsansvar för denna verksamhet. Inom var och en av Sveriges sju polisregioner finns en särskild brottsoffers- och personsäkerhetsenhet, och därutöver har varje kommuns socialtjänst ansvar för personer som behöver skyddat boende inom kommunen. Det uppdelade ansvaret, på i praktiken hundratals olika händer, riskerar att få till följd att personer faller genom maskorna i nätet. Att det finns behov av en enda kontaktkanal för vittnen och brottsoffer som behöver stöd och skydd bekräftas också av en avhandling från Örebro universitet från 2020.¹¹¹

Detta problem förvärras ytterligare av sekretessmurarna mellan socialtjänst, polis och andra relevanta myndigheter. Huvudregeln är att det gäller sekretess mellan myndigheter, också i förhållande till polisen. Det finns visserligen undantag, men de är krångliga och uppfattas som svårtillämpade av många inom till exempel socialtjänsten. Detta innebär att det uppstår ”stuprör” som gör att vittnen och brottsoffer som behöver skydd och stöd upplever att de behöver lämna samma information till myndigheterna flera gånger.

För att komma till rätta med denna situation bör det inrättas en nationell enhet inom polisen som ska ha ett samlat ansvar för vittnesskyddsverksamheten i hela landet. Enheten ska vara ansvarig för samordning av polisens och socialtjänstens insatser och fungera som kontaktpunkt för den som utsatts för brott eller bevittnat ett brott och som behöver stöd. Den ska även fungera som ett kompetenscentrum för frågor om vittnesskydd och brottsoffers trygghet.

Ribban enligt offentlighets- och sekretesslagen för när myndigheter får och ska dela information med polisen bör också sänkas.

8.4.5 Beslagta egendom från gängkriminella

De kriminella gäng som vuxit fram i Sverige rör sig inte sällan med olika typer av statusmarkörer. Det rör sig om dyra märkeskläder, klockor, smycken och fordon. För att minska drivkrafterna hos gängkriminella att begå brott krävs att rättsväsendet har goda möjligheter att beslagta brottsvinster. Att ta statussymboler från gängkriminella är också en viktig åtgärd för att förhindra att unga rekryteras in i kriminalitet.

¹¹¹ Thunberg (2020).

Moderaterna vill därför att det införs utökade möjligheter att förverka potentiella brottsvinster. Det handlar för det första om att en tydlig förklaringsbörd bör läggas på den enskilde. Den som ägnar sig åt gängkriminalitet och saknar legitima inkomster bör kunna förklara hur han eller hon kommit över dyra tillgångar för att egendomen ska skyddas från förverkande. Motsvarande regler finns exempelvis i Europarådets konvention från 2005 om penningtvätt, efterforskning, beslag och förverkande av vinning av brott och om finansiering av terrorism.

Det handlar för det andra om att förverkande ska kunna beslutas utan samband med en fällande brottmålsdom – vilket endast kan ske i undantagsfall idag. Det skulle möjliggöra en effektivare process där egendom kan tas i beslag i flera fall och snabbare, utan att tumma på rättssäkerheten. Ett liknande system finns redan på Irland och utreds i Norge.

8.5 Bryt ungas brottsliga bana

8.5.1 Socialtjänsten ska prioritera det förebyggande arbetet

Det förebyggande arbetet är avgörande för att tidigt kunna fånga upp barn och unga som riskerar att fara illa eller dras in i kriminella kretsar. Det handlar om fältarbete i skolan, på fritidsgården och i bostadsområdet. Detta arbete måste prioriteras i socialtjänstens verksamhet. För att kommunerna ska göra det till en integrerad och naturlig del av verksamheten bör socialtjänstens brottsförebyggande uppdrag förtydligas i socialtjänstlagen.

Utredningar pekar på att statistik, kartläggning och forskning vad gäller socialtjänstens förebyggande arbete är bristfällig. Det finns även ett stort behov av forskning som utvärderar effekterna av socialtjänstens tidiga och förebyggande insatser. Därför bör FORTE (Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd) få i uppdrag att genomföra en nationell kartläggning av socialtjänstens förebyggande arbete.

Som ytterligare ett led i ett bättre förebyggande arbete – och för att sprida kunskap om forskning och beprövande metoder – bör även ett nationellt kunskapscentrum inrättas, som fokuserar på förebyggande arbete inom den sociala barn- och ungdomsvården. Detta center ska tjäna som ett stöd till i första hand kommunerna i arbetet med unga i riskzonen. Centret bör också få ett särskilt uppdrag att arbeta specifikt med insatser för brottsprevention.

8.5.2 Unga som begår brott ska oftare omhändertas enligt LVU

Unga som misstänks för allvarliga brott måste i större utsträckning bli föremål för omedelbara omhändertaganden enligt LVU. Det handlar exempelvis om unga personer som rånar. Ett omhändertagande enligt LVU är inte lika ingripande som häktning och därför bör det alltid väljas i fall där den unge inte behöver ha särskilda restriktioner för att exempelvis avhållas från att störa en pågående brottsutredning.

För att åstadkomma fler omhändertaganden enligt LVU behöver lagen ses över. Vidare bör staten ta en större del av ansvaret för lagens tillämpning, som idag vilar på kommunerna.

Lokalpolisen har ofta god kännedom om vilka unga personer som befinner sig i kriminella miljöer. För att stärka de brottsbekämpande myndigheternas möjligheter att agera mot dessa barn och ungdomar ska Åklagarmyndigheten kunna ansöka om omhändertagande enligt LVU. Idag har endast socialnämnden behörighet att göra det. Vidare bör åklagare ha behörighet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU i de fall då ett barn riskerar att skada sin utvecklig genom brottslig verksamhet.

Ett omhändertagande enligt LVU bör också kunna anpassas på ett mer ändamålsenligt sätt än vad som är möjligt idag. Till exempel bör det skapas nya möjligheter att med stöd av LVU förordna om utgångsförbud under kvällar och helger eller att röra sig på vissa platser. Det ska kunna kombineras med övervakning med fotboja. Samtidigt bör möjligheten till LVU i hemmet kraftigt begränsas, eftersom granskningar visar att det i många fall fungerar dåligt. Därför bör denna placeringsform endast användas i undantagsfall och i slutskedet av en längre vårdperiod.

En anledning till att LVU används för sällan är de kostnader som ett omhändertagande innebär för kommunen. För att möjliggöra fler omhändertaganden enligt LVU bör staten ersätta kommunernas kostnader för omhändertaganden som sker på grund av brottslig verksamhet. Det är i huvudsak statens uppgift att upprätthålla lag och ordning, inte kommunens.

8.5.3 Staten bör ta över ansvaret för unga som är grovt kriminella

För ungdomar som kommit förhållandevis långt in i ett kriminellt beteende, eller redan befinner sig i en miljö eller i ett umgänge där grova brott begås, krävs kraftfulla åtgärder för att bryta den brottsliga banan.

Moderaterna vill att en ny enhet för unga inrättas inom Kriminalvården. Enheten ska hantera barn och unga mellan 15 och 18 år som begått allvarliga våldsbrott eller andra grova brott. Den nya enheten hos Kriminalvården ska bland annat ansvara för vissa ungdomspåföljder, till exempel ungdomsvård och ungdomstjänst då den dömda ungdomen begått allvarliga brott, återfallit i brott eller begått brotten som ett led i en brottslighet som utövas i organiserad form.

Unga som begått allvarliga brott blir därmed statens snarare än kommunernas ansvar. På så sätt kan grovt kriminella unga i högre grad bemötas med de rehabiliteringsåtgärder som används för kriminella generellt. Syftet är inte främst att straffa, utan att använda åtgärder som har bättre förutsättningar att lyckas än traditionell socialtjänst.

Det innebär också att socialtjänsten i utsatta områden avlastas en tids- och resurskrävande grupp och får bättre möjligheter att fokusera på barn och ungdomar som befinner sig i riskzonen för att hamna i kriminalitet eller i andra sociala problem.

På samma sätt vill Moderaterna också föra över ansvaret för genomförandet av den slutna ungdomsvården till Kriminalvården. Den påföljd som främst är aktuell för unga under 18 år som begår mycket grova brott, t.ex. mord, är slutna ungdomsvård under en tid av maximalt fyra år. Den verkställs idag vid ungdomshem som drivs av Statens institutionsstyrelse (SIS). SIS är också ansvarig för vården av sådana barn som omhändertagits med stöd av LVU.

Vi anser att Kriminalvården har rätt kompetens och erfarenhet för att hantera grovt kriminella ungdomar, som i många fall redan har tillägnat sig en gängkriminell identitet. Att flytta över ansvaret till Kriminalvården skulle också förbättra arbetsmiljön och säkerheten på ungdomshemmen. Att förbättra säkerheten är mycket stor betydelse. Bara under 2020 skedde inte färre än 26 rymningar från slutna ungdomsvård.¹¹²

8.5.4 Häktning av unga som begår grova brott ska ske oftare

Redan idag finns det en möjlighet att häkta ungdomar mellan 15 och 18 år som misstänks för allvarliga brott. Den möjligheten används dock relativt sällan, bland annat med hänsyn till den påfrestning en häktning innebär för en ung person.

Det kan dock finnas starka skäl för att i större utsträckning häkta unga personer som begått grova brott. Det gäller särskilt om personen sannolikt kommer fortsätta att begå brott om han eller hon släpps på fri fot, eller kan försvåra en pågående brottsutredning genom att exempelvis försöka påverka vittnen.

Situationen för unga i häkte behöver samtidigt ses över och förbättras. Fler särskilda ungdomshäkten bör inrättas som anpassas efter ungas behov och förutsättningar. Insatserna för att få unga personer som sitter i häkte att studera bör förstärkas.

¹¹² SVT (2021).

Referenser

Agersnap O., Jensen A. och Kleven H. (2020). The Welfare Magnet Hypothesis: Evidence from an Immigrant Welfare Scheme in Denmark. *American Economic Review: Insights*, 2 (4), 527-42, 2020.

Aktuellt. (31 augusti 2020). Intervju med rikspolischef Anders Thornberg. Sveriges Television.

Andersen, L. Høgsgaard, Dustmann C, och Landersø, R. (2019). Lowering Welfare Benefits: Intended and Unintended Consequences for Migrants and Their Families. The Rockwool Foundation Research Study Paper 138.

Arbetsförmedlingen. (2021). Statistik. Hämtad 14 mars 2021 från <https://arbetsformedlingen.se/statistik/sok-statistik/tidigare-statistik>

Arbetsförmedlingen. (2017). Perspektiv på etableringsuppdraget. <https://arbetsformedlingen.se/download/18.4fb667a1169bfd2c0a69d58/1556171620796/rapport-perspektiv-pa-etableringsuppdraget.pdf>

Aldén, L., och Hammarstedt, M. (2016). Flyktinginvandring: sysselsättning, förvärvsinkomster och offentliga finanser. Finanspolitiska rådet. <http://www.finanspolitiskaradet.se/download/18.21a8337f154abc1a5dd2876a/1606374805830/Underlagsrapport%202016%201%20Ald%C3%A9n%20och%20Hammarstedt.pdf>

Boverket. (2008). Asylsökandes eget boende, EBO - en kartläggning. https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2008/asylsokandes_eget_boende_ebo_3.pdf

Brottsförebyggande rådet. (2018). Relationen till rättsväsendet i socialt utsatta områden. https://www.bra.se/download/18.10aae67f160e3eba6293067b/1521032613477/2018_6_Relationen_till_rattsv%C3%A4sendet_i_socialt_utsatta_omr%C3%A5den.pdf

Brottsförebyggande rådet. (2019a). Nordiska studier om brottslighet bland personer med utländsk och inhemsk bakgrund. https://www.bra.se/download/18.62c6cfa2166eca5d70eed454/1571297186393/2019_Nordiska_studier_om_brottslighet_bland_personer_med_utlandsk_och_inhemsk_bakgrund.pdf.

Brottsförebyggande rådet. (2019b). Skjutningar i kriminella miljöer – en intervjustudie. https://www.bra.se/download/18.62c6cfa2166eca5d70e355e/1549879167358/2019_3_Skjutningar_i_kriminella_miljoer.pdf.

Boeri, T. (2010). Immigration to the Land of Redistribution. *Economica*, 77(308): 651-687.

Borjas, G J. (1999). The Economic Analysis of Immigration. Kapitel 28 i O. Ashenfelter and D. Card (red.), *Handbook of Labor Economics*.

Budgetpropositionen. (2021). Prop. 2020/21:1 Utgiftsområde 14 – arbetsmarknad och arbetsliv. <https://www.regeringen.se/4a683d/contentassets/bc0f4b1a4ce844f2aa59949d09c93f29/utgiftsomrade-14-arbetsmarknad-och-arbetsliv.pdf>

Calmfors, L., m.fl. (2018). Hur ska fler komma in på arbetsmarknaden? Dialogos, Stockholm.

Centrum för boendets arkitektur. (2018). Ombildning av hyresrätter till Bostadsrätter i Göteborgs ytterstadsdelar. Chalmers. <https://www.chalmers.se/SiteCollectionDocuments/Centrum/CBA/utbildning/CBA0615.pdf>

Centrum för idrottsforskning. Barn och ungdomar. Hämtad 20 januari 2021 från <https://idrottsstatistik.se/foreningsidrott/barn-och-ungdomar/>.

Dahlberg, M., Hanspers, K., och Mörk, E. (2008). Effekter av aktiveringskrav på socialbidragstagare i Stockholms stadsdelar. IFAU. <https://www.ifau.se/sv/Forskning/Publikationer/Rapporter/2008/Effekter-av-aktiveringskrav-pa-socialbidragstagare-i-Stockholms-stadsdelar/>

Delegationen för migrationsstudier (2020). De som inte får stanna – att implementera en återvändandepolitik. Delmi-Rapport 2020:1. <https://www.delmi.se/publikationer/rapport-och-pb-2020-1-de-som-inte-far-stanna-att-implementera-atervandandepolitik/>

Ek S., Hammarstedt M. och Skedinger P. (2020). Enkla jobb och kunskaper i svenska – nycklar till integration? SNS. <https://snsse.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2020/10/enkla-jobb-och-kunskaper-i-svenska--nycklar-till-integration.pdf>

Ek, S. och Skedinger, P. (2019). Wage Policies and the Integration of Immigrants. Kapitel 8 i Lars Calmfors och Nora Sánchez Gassen (red.), Integrating Immigrants into the Nordic Labour Markets.

Ekberg, J. (2009). Invandringen och de offentliga finanserna. Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi. https://eso.expertgrupp.se/wp-content/uploads/2013/08/2009_3-fr%C3%A5n-webb.pdf

Ekberg, J. (2011). Will future immigration to Sweden make it easier to finance the welfare system? European Journal of Population, 27(1): 103-124.

Ekeningren Oscarsson, H. (9 juli 2019). Vad innebär det att vara verkligt svensk? Politologerna. <https://politologerna.wordpress.com/2019/07/09/vad-ar-viktigt-for-att-vara-verkligt-svensk/>.

Eklund, J., och Larsson, J P. (2020). När blir utrikes födda självförsörjande? Entreprenörskapsforum. https://entreprenorskapsforum.se/wp-content/uploads/2020/04/Rapport_Sjalvforsorjning_webb.pdf.

Ekonomifakta. (2021). Antal beviljade asylansökningar över tid. Hämtad 16 mars 2021 från <https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Arbetsmarknad/Integration/Flyktinginvandring---internationellt/?graph=/25666/1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,14,15,16,18,19,20,21,23,24,25,27,28,29,31,32,33,30/all/>

Ekot. (20 oktober 2019). Kartläggning: Barn rekryteras till gängen. Sveriges Radio. <https://sverigesradio.se/artikel/7325203>

Eurofound. (2017). Social mobility in the EU. Hämtad 10 mars 2021. https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1664en.pdf

Eurostat. (2020). Migration and Migrant Statistics. Statistics Explained. Hämtad 20 januari 2020 från <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfcache/1275.pdf>.

Eurostat. (2021a). Asylum and first time asylum applicants - annual aggregated data. Hämtad 16 mars 2021 från <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00191/default/table?lang=en>

Eurostat. (2021b). First instance decisions on asylum applications by type of decision. Hämtad 16 mars 2021 från

<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00192/default/table?lang=en>.

Flood, L. och Ruist, J. (2015). Migration, en åldrande befolkning och offentliga finanser. Statens offentliga utredningar.

<https://www.regeringen.se/contentassets/6a0373dacf97488d8aae6b5785e46583/migration-en-aldrande-befolkning-och-offentliga-finanser-sou-201595>

Forslund, A och Vikström J. (2011) Arbetsmarknadspolitikens effekter på sysselsättningen och arbetslöshet – en översikt. IFAU.

<https://www.ifau.se/sv/Forskning/Publikationer/Rapporter/2011/Arbetsmarknadspolitikens-effekter-pa-sysselsattning-och-arbetsloshet--en-oversikt/>

Förordning om statsbidrag till organisationer bildade på etnisk grund (2008:63).

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-200863-om-statsbidrag-till_sfs-2008-63#:~:text=1%20%C2%A7%20Denna%20f%C3%B6rordning%20inneh%C3%A5ller,identitet%20och%20delaktighet%20i%20samh%C3%A4llet.

Generation Pep. (2019). Pep-rapporten 2019 – Nu sätter vi barn och ungas hälsa på agenda.

https://generationpep.se/media/1830/generationpep_pep-rapporten2019.pdf

Grönqvist H, Niknami S. (SNS 2020) "Studiegapet mellan inrikes och utrikes födda elever"

Hämtad 9 mars 2021 från <https://sns.se/cdn.triggerfish.cloud/uploads/2020/03/studiegapet-mellan-inrikes-och-utrikes-fodda-elever.pdf>

Göteborgsregionen. (2018). Utvärdering av Utökade hembesök i Göteborg.

https://www.vgregion.se/contentassets/0ba21f74feff4d5793f0e5ea3f5c10b2/utvarderingsplan_uh_181210.pdf

Hammarstedt, M. (2003). Income from Work Among Immigrants in Sweden. Review of Income and Wealth, 49: 185-203.

HDI (2020). Human Development Index and its Components. Hämtad 16 mars 2021 från

<http://hdr.undp.org/en/content/download-data>

Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering. (2020a). Arbetslösa med ekonomiskt bistånd. Hämtad 20 januari 2020 från

<https://www.ifau.se/sv/Press/Forskningssammanfattningar/Arbetslosa-med-ekonomiskt-bistand/>.

Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering. (2020b). Intergenerationell rörlighet. Tidigare forskning och utvecklingen i Sverige. Hämtad 16 mars 2021.

<https://www.ifau.se/globalassets/pdf/se/2020/r-2020-6-intergenerationell-rorlighet-tidigare-forskning-och-utvecklingen-i-sverige.pdf>

Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering. (2020c). Boendesegregation, skolsegregation, fritt skolval och familjebakgrundens betydelse. Hämtad 20 januari 2020 från

<https://www.ifau.se/sv/Press/Forskningssammanfattningar/Boendesegregation-skolsegregation-och-fritt-skolval/>.

Jacobsen Kleven, H., Landais, C., Saez, E. och Schultz, E A. (2013). Migration and Wage Effects of Taxing Top Earners: Evidence from the Foreigners' Tax Scheme in Denmark.

National Bureau of Economic Research. <https://www.nber.org/papers/w18885>.

- Landsorganisationen i Sverige. (2018). Program för en jämlik skola. [https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_1366027478784_3328_7_program_fo_r_en_ja_mlik_skola_webb_pdf/\\$File/3328-7_Program%20fo%CC%88r%20en%20ja%CC%88mlik%20skola_webb.pdf](https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_1366027478784_3328_7_program_fo_r_en_ja_mlik_skola_webb_pdf/$File/3328-7_Program%20fo%CC%88r%20en%20ja%CC%88mlik%20skola_webb.pdf)
- Lennartsson, R. (2007). Mellan hopp och förtvivlan – erfarenheter och strategier i väntan på asyl. NTG-asyl & integration. <http://www.temaasyl.se/Documents/NTG-dokument/Mellan%20hopp%20och%20f%C3%B6rtvivlan.pdf>.
- Lombardi S., Nordström Skans O. och Vikström J. (2018). Hur påverkar anställningsstöd och nystartsjobb de anställande företagen? IFAU. <https://www.ifau.se/globalassets/pdf/se/2018/r-2018-13-hur-paverkar-anstallningsstod-och-nystartsjobb-svenska-foretag.pdf>
- Lundborg, P. (2013). Refugees' Employment Integration. Review of International Economics, 21: 219-232.
- Löfbom, E. (2018). Lönar sig arbete 2.0? En ESO-rapport med fokus på nyanlända. Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi. https://eso.expertgrupp.se/wp-content/uploads/2016/12/2018_2-L%C3%B6nar-sig-arbetet-2_0.pdf
- Mattsson, P. (9 november 2020). Undersökning: En av tre från flyktingkrisen hade jobb 2019. Sveriges Television. Hämtad 20 januari 2021 från <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/undersokning-en-av-tre-fran-flyktingkrisen-hade-jobb-2019>.
- Migrationsverket. (2020a). Beviljade uppehållstillstånd 1980–2019. Hämtad 20 januari 2020 från <https://www.migrationsverket.se/download/18.2b2a286016dabb81a1854f1/1593684050938/Beviljade%20uppeh%C3%A5llstillst%C3%A5nd%201980-2019.pdf>.
- Migrationsverket. (2020b). Beviljade uppehållstillstånd efter grund 2009–2019. Hämtad 20 januari 2020 från <https://www.migrationsverket.se/download/18.2b2a286016dabb81a1854ef/1594819419165/Beviljade%20uppeh%C3%A5llstillst%C3%A5nd%202009-2019.pdf>.
- Migrationsverket. (2021a). Årsredovisning 2020. https://www.migrationsverket.se/download/18.2fa4056d1775f05c203633/1614757755760/Migrationsverket_%C3%85R_2020.pdf
- Migrationsverket. (2021b). Beviljade uppehållstillstånd översikter. Hämtad 19 mars 2021 från <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Beviljade-uppehallstillstand-oversikter.html>
- Nationellt underrättelsecentrum. (2020). Strategisk rapport om hur personlig assistans och arbetstillstånd otillbörligt och systematiskt utnyttjas av organiserad brottslighet. <https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/f7fe1935-26c5-4ba4-bf18-f76b501739b4/rapport-olle-nationellt-underrattelsecentrum-2020-09-23.pdf?MOD=AJPERES&CVID>.
- OECD. (2018a). A Broken Social Elevator? How to Promote Social Mobility? <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264301085-en.pdf?expires=1615886119&id=id&accname=ocid194683&checksum=E4A9AD34F812D55E4885799E4180DFBB>
- OECD. (2018b). Education at Glance. Hämtad 10 mars 2021 från https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2018_eag-2018-en

OECD. (2020). Taxing wages 2020. Hämtad 12 mars 2021 från <https://www.oecd.org/tax/taxing-wages20725124.htm#:~:text=This%20annual%20publication%20provides%20details,cash%20benefits%20received%20by%20workers>

Pensionsmyndigheten. (22 september 2017). Andelen pensionärer med grundskydd minskar över tid. Hämtad 20 januari 2021 från <https://www.pensionsmyndigheten.se/nyheter-och-press/pressrum/andelen-pensionarer-med-grundskydd-minskar-over-tid>.

Persson, A., och Vikman, U. (2010). In- och utträdeseffekter av aktiveringskrav på socialbidragstagare. IFAU. <https://www.ifau.se/sv/Forskning/Publikationer/Rapporter/2010/In--och-uttraadeseffekter-av-aktiveringskrav-pa-socialbidragstagare/>

Pirttialo Sallinen, J. (26 augusti 2020). "Vi har 5 000 unga män i kriminella nätverk". Svenska Dagbladet. <https://www.svd.se/vi-har-5000-i-kriminella-natverk-i-utsatta-omraden>.

Polisen. (2020). Antalet inre utlänningskontroller 2010–2019. <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiQ09e5tbLvAhVjIMMKHUbdB1gQFjADegQIBBAD&url=https%3A%2F%2Fpolisen.se%2Fcontentassets%2F5653ec9d78f84664a3c033603ca6a237%2Fstatistik-inre-utlanningskontroller-2020.pdf&usq=AOvVaw1vNzYLENOgBXS02Nsyf17T>

Polisen. (3 juni 2019). Kriminell påverkan i lokalsamhället – en lägesbild för utvecklingen i utsatta områden. https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/kriminell-paverkan-i-lokalsamhallet.pdf.

Polismyndigheten. (2019). Myndighetsgemensam lägesbild om organiserad brottslighet. <https://www.aklagare.se/globalassets/dokument/rapporter/ovriga-rapporter/2019-myndighetsgemensam-lagesbild-organiserad-brottslighet.pdf>.

Puranen, B. (2019). Med migranternas röst – den subjektiva integrationen. Institutet för framtidsstudier. https://www.iffs.se/media/22640/migranternas-rost_utskrift.pdf.

Riksdagens utredningstjänst. (2018). Etablering. Dnr 2018:20.

Riksdagens utredningstjänst. (2020). Typfall. Dnr 2020:102.

Riksdagens utredningstjänst (2021). Självförsörjning. Dnr 2021:155.

Rikshandboken barnhälsovård (2019). Språkundersökning och screening. Hämtad 3 mars 2021 från <https://www.rikshandboken-bhv.se/metoder--riktlinjer/sprakundersokning-och-screening/#section-21812>

Riksrevisionen. (2015). Nyanländas etablering – är statens insatser effektiva? RiR 2015:17. https://www.riksrevisionen.se/download/18.78ae827d1605526e94b2db72/1518435497034/RiR2015-17_Etabl%20%20integration_Anpassad.pdf

Riksrevisionen (2020). Återvändandeverksamheten – resultat, kostnader och effektivitet (RiR 2020:7). <https://www.riksrevisionen.se/rapporter/granskningsrapporter/2020/atervandandeverksamheten--resultat-kostnader-och-effektivitet.html>

Rooth, D-O., och Åslund, O. (2006). Utbildning och kunskaper i svenska: framgångsfaktorer för invandrade? SNS. <https://www.sns.se/artiklar/utbildning-och-kunskaper-i-svenska-framgangsfaktorer-for-invandrade/>

- Rostami, A., Mondani, H., Carlsson, C., Sturup, J., Sarnecki, J., och Edling, C. (2018). Våldsbejakande extremism och organiserad brottslighet i Sverige. Institutet för framtidsstudier. https://www.iffs.se/media/22498/brott_2018_4.pdf.
- Ruist, J. (2015). The Fiscal Cost of Refugee Immigration: The Example of Sweden. *Population and Development Review*, 41: 567–581.
- Ruist, J. (2018). Tid för integration – en ESO-rapport om flyktingars bakgrund och arbetsmarknadsetablering. Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi. <https://eso.expertgrupp.se/rapporter/tid-for-integration/>
- Ruist J. (2019). Global migration. Orsaker och konsekvenser. SNS. <https://snsse.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2020/02/global-migration--orsaker-och-konsekvenser-web.pdf>
- SCB (12 december 2016). Från Tyskland till Finland på 150 år – en svensk invandringshistoria. Hämtad 16 mars 2021 från <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2016/Fran-Tyskland-till-Finland-pa-150-ar--en-svensk-invandringshistoria/#:~:text=Fr%C3%A5n%20Tyskland%20till%20Finland%20p%C3%A5%20150%20%C3%A5r%20E2%80%93%20en%20svensk%20invandringshistoria,-Publicerad%3A%202016%2D12&text=Med%20h%C3%A4r%20av%20Sveriges%20unika,under%20mer%20%C3%A4n%20150%20%C3%A5r.&text=Under%20100%2D%20till%201300%2Dtalet,som%20bosatte%20sig%20i%20Sverige>
- SCB. (13 november 2019). Kort analys: Stora skillnader i utbildningsnivå mellan nyinvandrade. Hämtad 20 januari 2021 från <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2019/stora-skillnader-i-utbildningsniva-mellan-nyinvandrade/>.
- SCB. (2 september 2020). Snabba fakta: Utrikes födda i Sverige. Hämtad 20 januari 2020 från <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/utrikes-fodda/>.
- SCB. (27 januari 2021a). Hushållens ekonomi, inkomster och skatter 2019. Hämtad 3 februari 2021 från <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/hushallens-ekonomi/inkomster-och-inkomstfordelning/inkomster-och-skatter/>
- SCB. (3 januari 2021b). Snabba fakta: Sveriges befolkning. Hämtad 16 mars 2021 från <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/sveriges-befolkning/>.
- SCB. (18 mars 2021c). Befolkningsstatistik i sammandrag 1960–2020. Hämtad 19 mars 2021 från <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/pong/tabell-och-diagram/helarsstatistik--riket/befolkningsstatistik-i-sammandrag/>
- SCB. (24 mars 2021d) Hushållens ekonomi allmän statistik. Hämtad 24 mars 2021 från <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/hushallens-ekonomi/arnesovergripande-statistik/hushallens-ekonomi-allman-statistik/pong/tabell-och-diagram/helarsekvivalenter/antalet-helarsekvivalenter/>
- Sjögren, A., och Vikström, J. (2013). How long and how much? Learning about the design of wage subsidies from policy discontinuities. IFAU. <https://www.ifau.se/globalassets/pdf/se/2013/wp2013-18-how-long-and-how-much.pdf>
- Skolverket. (2018). Elever och studieresultat i kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare år 2017. <https://www.skolverket.se/getFile?file=3970>

- Skolverket. (16 april 2019a). Elever och personal i fritidshem läsåret 2018/19. <https://www.skolverket.se/getFile?file=4085>.
- Skolverket. (26 september 2019b). Slutbetyg i grundskolan våren 2019. <https://www.skolverket.se/getFile?file=4771>.
- Skolverket. (2019c). PISA 2018 - 15-åringars kunskaper i läsförståelse, matematik och naturvetenskap. Hämtad 10 mars 2021 från <https://www.skolverket.se/getFile?file=5347>
- Skolverket. (2020a). Kommunal vuxenutbildning i svenska för 'invandrare (sfi) – Studieresultat – Riksnivå. Hämtad 29 mars från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC&verkform=Komvux%2C%20sfi%2C%20svenska%20f%C3%B6r%20invandrare&omrade=Studieresultat&lasar=2019&run=1>.
- Skolverket. (11 juni 2020b). Elever och studieresultat i kommunal vuxenutbildning 2019. https://siris.skolverket.se/siris/sitevision_doc.getFile?p_id=549977.
- Skolverket. (24 september 2020b). Slutbetyg i grundskolan våren 2020. <https://www.skolverket.se/getFile?file=7301>.
- Socialstyrelsen. (2016). Jobbstimulans inom ekonomiskt bistånd. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2016-1-4.pdf>.
- Socialstyrelsen. (2020a). Försörjningshinder och ändamål med ekonomiskt bistånd 2019. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2020-10-6965.pdf>.
- Socialstyrelsen. (2020b). Statistik om ekonomiskt bistånd 2019. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2020-6-6808-tabeller.xls>.
- Stiftelsen The Global Village. (2019). Fakta för förändring – en rapport om Sveriges 61 utsatta områden. <https://jarvaveckan.se/wp-content/uploads/2019/06/Fakta-f%C3%B6r-f%C3%B6r%C3%A4ndring-Final-version.pdf>.
- Statens offentliga utredningar (2020a). Samverkande krafter– för stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk - 2020:66. <https://www.regeringen.se/4ad508/contentassets/82847c1c20d94fb9973c4cbde06d2b56/samverkande-krafter--for-starkt-kvalitet-och-likvardighet-inom-komvux-for-elever-med-svenska-som-andrasprak-sou-202066>
- Statens offentliga utredningar. (2020b). Förskola för alla barn - för bättre språkutveckling i svenska - 2020:67. <https://www.regeringen.se/4ad046/contentassets/73de9759ac8a41548fe7a7a7e3641b73/forskola-for-alla-barn--for-battre-sprakutveckling-i-svenska-sou-202067>
- SVT. (20 januari 2021). Rymningar från svenska ungdomshem ökar – har begått allvarliga brott. Sveriges Television. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/rymningar-fran-svenska-ungdomshem-okar-har-begatt-allvarliga-brott>
- SVT. (14 januari 2020). Nytt regeringsförslag ska ”rensa upp” samordningsnummer. Hämtad 15 mars 2021 från <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/regeringen-presenterar-forandringar-i-systemet-med-samordningsnummer>

Tillväxtverket. (2020). Huvudresultat från Företagens villkor och verklighet 2020. Hämtad 20 januari 2020 från <https://tillvaxtverket.se/statistik/vara-undersokningar/resultat-fvov-2020/2020-07-08-huvudresultat-fran-foretagens-villkor-och-verklighet-2020.html>.

Thunberg, S. (2020). Victimization, Positioning, and Support. Young Victims' Experiences of Crime. Örebro universitet. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1412894/FULLTEXT01.pdf>

Thurfjäll, K. (26 mars 2019) "Rektor: Elever kan bli kränkta av evolutionsteorin". Svenska Dagbladet. <https://www.svd.se/rektor-elever-kan-bli-krankta-av-evolutionsteorin>

Universitetskanslerämbetet. (2020). Utvärdering av försöksverksamhet med övningsskolor inom lärarutbildning.

https://www.uka.se/download/18.d9d8f36171534f3c5b67f/1586335534826/rapport%202020-04-08_F%C3%B6rs%C3%B6ksverksamhet%20med%20%C3%B6vningsskolor.pdf.

Williams, D. R., Costa, M. V., Odunlami, A. O., och Mohammed, S. A. (2008). Moving upstream: How interventions that address the social determinants of health can improve health and reduce disparities. *Journal of public health management and practice*.

Åslund, O., och Rooth, D-O. (2007). Do when and where matter? Initial labour market conditions and immigrant earnings. *The Economic Journal*, 117: 422-448.

2021